

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АЗАМАТТЫҚ
АЛЫАНСЫ

KONRAD
ADENAUER
STIFTUNG

#3 (05-06) 2024

Adal Azamat

А З А М А Т Т Ы Қ Қ О Ғ А М Ж У Р Н А Л Ы

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМЫНЫҢ
ДАМУ ВЕКТОРЛАРЫ

ҚАЗАҚСТАННЫҢ АЗАМАТТЫҚ АЛЪЯНСЫ

ҚАА БАСТЫ МҰРАТЫ – ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА
АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМДЫ ДАМУ

«Қазақстанның Азаматтық альянсы» қауымдастығы нысанында ЗТБ бүкіл ел бойынша 5000-нан астам коммерциялық емес ұйымдарды қамтитын ең ірі республикалық бірлестіктердің бірі болып табылады.

Қазақстанның Азаматтық альянсы 2005 жылы құрылды. Альянстың айрықша ерекшелігі оның елдің әр аймағында ұсынылған өңірлік құрылымдары болып табылады.

НЕГІЗГІ МІНДЕТТЕРІ:

- үкіметтік емес секторды дамытуға жәрдемдесу, Қазақстанда ҰЕҰ жұмысының тиімділігі мен сапасын арттыру
- қоғамдық бастаманы іске асыру үшін қолайлы құқықтық, экономикалық және әлеуметтік жағдайларды қамтамасыз ету
- қоғам, бизнес құрылымдар, халықаралық ұйымдар мен ҚР мемлекеттік билік органдары арасындағы өзара тиімді әріптестікті дамыту
- ҚР-да Қоғамдық кеңестердің қызметін қолдау.
- Қазақстанда демократиялық процестерді орнықты дамыту және ілгерілету үшін мүшелер мен серіктестердің күш-жігерін біріктіру.

МЕКЕНЖАЙЫ:

Астана қаласы, Қонаев көшесі, 12/1,
Сулы-жасыл желекжол бизнес орталығы, 12-қабат

ТЕЛЕФОН:

+7 775 274 22 69

E-MAIL:

civilalliance20@gmail.com

www.civilalliance.kz

Мазмұны

2	Қазақстанның Азаматтық альянсының президенті Бану Нұрғазиеваның құттықтау сөзі
4	Басты оқиғалар
8	Мемлекет пен ҰЕҰ арасындағы тиімді әріптестік қоғамның өмірін қалай жақсартады
12	Бибігүл Жексенбай Тек депутаттар ғана емес, азаматтық қоғамның өзі де жаңа заңдарға бастама жасауы тиіс
18	Артур Ластаев «Егер адам қол көтерсе, ол сүйеді дегенді білдірмейді» Қазақстандағы Адам құқықтары жөніндегі уәкіл Қазақстанда әйелдер мен балалардың құқықтарын қорғау туралы
22	Диана Окременова Мемлекет ҰЕҰ-дан қауіп емес, серіктестерді көруі керек
26	Дэниел Розенблюм Мықты азаматтық қоғам – демократиялық өркендеудің негізі
34	Нұркен Асанов Саналы ата-ана болу – біз бірге қалыптастыратын мәдениет
40	Гүлнар Құрбанбаева ҰЕҰ азаматтарға елді басқаруға қатысуға қалай көмектеседі?
46	Жұмағали Білісбеков Азаматтық қоғам мемлекеттің еркін және тәуелсіз серіктесіне айналуы тиіс
52	Гүлмира Илеуова Әлеуметтік сауалнамалар мемлекетті басқарудың сапасы мен тиімділігін арттыруға көмектеседі
56	Динара Өтебаева Біздің мұратымыз – әркім өз үлесін қоса алатын, оның үніне құлақ асатын және қолдау таба алатын кеңістік құру
62	Дмитрий Полтаренко Болашаққа қамқорлық – бұл дұрыс азаматтық ұстаным
66	Нұргүл Үлжекова Тең мүмкіндіктер әлемін қалай құру және қоғамдық ұйым өмірді қалай өзгертетіні туралы
72	Мадина Саутбекова Қайырымдылық қорының миссиясы туралы: «Біз үміт береміз»
76	Блиц сауалнамасы

Adal Azamat

№ 3 (05-06) 2024

Қазақстанның азаматтық қоғамы туралы
ақпараттық-талдамалық журнал

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:

«Қазақстанның Азаматтық альянсы»
қауымдастығы нысанында ЗТБ

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:

А.А. Құрманова
Б.Г. Нұрғазиева
Й.Д. Рай
Қ.С. Әбдіхалықов
Л.С. Ахметова
М.С. Башимов
Н.Б. Жүсіп
Л.М. Қалтаева
Д. Окременова
С. Түгел
А.Ш. Тлебергенова

БАС РЕДАКТОР: Б.Г. Нұрғазиева

ШЫҒАРУШЫ РЕДАКТОР: Н.В. Шаяхметова

ДИЗАЙНЕР: М. Есенаманов

КОРРЕКТОР: Е.И. Шубина

АВТОРЛАР: А. Муканова, С. Жаркинова,
Е. Заболотских

АУДАРМАШЫЛАР: С. Канапина,
Ә. Тышкомбаева

СУРЕТ: В. Шаповалов

ЖУРНАЛ ШЫҒАРЫЛЫМЫ: ЖК «NV Media»

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

Қазақстан Республикасы,
Астана қаласы, Қонаев көшесі, 12/1,
Сулы-жасыл желекжол БО, 12-қабат
Тел. +7 775 274 22 69
email: civilalliance20@gmail.com
www.civilalliance.kz

ЖУРНАЛ ТІРКЕЛДІ:

Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат
министрлігінің Ақпарат комитеті
04.12.2023 жылғы № № KZ06VPY00083147
куәлік

ТАРАЛУ АУМАҒЫ: Қазақстан Республикасы

ЖАЛПЫ ТАРАЛЫМ: 1000 дана

БАСЫЛДЫ: «Print House Gerona» ЖШС

Материалдарды немесе олардың үзінділерін
кез келген көшіруге редакцияның жазбаша
руқсатымен ғана жол беріледі. Редакцияның пікірі
міндетті түрде авторлардың пікірімен сәйкес
келмейді

Журналды жариялау Конрад Аденауэр атындағы
Қордың қолдауымен жүзеге асырылды.

KONRAD
ADENAUER
STIFTUNG

ҚАЗАҚСТАННЫҢ АЗАМАТТЫҚ АЛЬЯНСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ БАҢУ НҰРҒАЗИЕВАНЫҢ ҚҰТТЫҚТАУ СӨЗІ

ҚҰРМЕТТІ ДОСТАР, ҚАДІРМЕНДІ ӘРІПТЕСТЕР МЕН СЕРІКТЕСТЕР!

Қазақстанның Азаматтық қоғамы серпінді өзгерістерге ұшырауда және ҰЕҰ-ның бұл үдерістегі рөлін асыра бағалау мүмкін емес. Үкімет алдында тұрған экономикалық және әлеуметтік міндеттер мемлекет пен үшінші сектордың тығыз өзара іс-қимылын талап етеді. Біз барлығымыз қазақстандықтардың әл-ауқатын арттыруға, орта таптың нығаюына және әлеуметтік теңсіздікті төмендетуге мүдделіміз. Осы мақсаттарды жүзеге асыру үшін экономикалық қана емес, сонымен қатар құқықтық реформалар қажет.

Қазақстанның Азаматтық альянсы құрылған сәттен бастап азаматтық қоғамды біріктіру және мемлекеттік органдармен әріптестікті нығайту жөніндегі жұмысты жүргізеді, сондай-ақ қолданыстағы ҰЕҰ-ны азаматтардың өмірін жақсартуға бағытталған шешімдер қабылдау процесіне біріктіруге ұмтылады.

ҰЕҰ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫ ҮШІН ЗАҢНАМАНЫ РЕФОРМАЛАУ

Биылғы жылы Альянс сарапшылары үкіметтік емес сектордың қызметіне қатысты заңнаманы жетілдіру бойынша жұмысты бастады. Бір қарағанда, елде ҰЕҰ жұмыс істеуі үшін қажетті институционалдық, құқықтық тетіктер құрылғанына қарамастан, қоғамдық бірлестіктер жұмысының тиімділігін шектейтін белгілі бір кедергілер бар. Бүгінгі күні үшінші сектор қаржыландыруға, құзыреттілікке және мемлекеттік құрылымдармен өзара әрекеттесуге байланысты көптеген қиындықтарға тап болады. Бұл проблемаларды шешу үшін заңнамалық деңгейде жүйелі өзгерістер қажет.

Ең алдымен, кәсіподақтар, саяси партиялар және діни бірлестіктер туралы заңдарға ұқсас үкіметтік емес ұйымдар туралы жеке заң құру қажет. Бұл құжаттың негізгі қағидаттары салық салу, тіркеу, ҰЕҰ тарату, халықаралық ынтымақтастық сияқты негізгі мәселелерді реттеуі керек. Айта кету керек, қолданыстағы «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» Заңда бұл маңызды тармақтар қарастырылмаған. Келешекте өзекті заңнамалық база азаматтық қоғам институттарының тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді, ҰЕҰ-ның мемлекетпен диалогтағы жағдайын күшейтеді.

Үшінші сектордың тұрақтылығын арттыру жолындағы тағы бір маңызды қадам үкіметтік емес ұйымдар проблемаларының тізілімін құру болды. Бірнеше ай бойы Азаматтық альянс сарапшыларының қатысуымен Мәдениет және ақпарат министрлігінің жұмыс тобы ҰЕҰ-ның негізгі проблемаларын сегіз бағыт бойынша жүйелеу бойынша жұмыс істеді: мемлекетпен әріптестік, қаржыландыру, заңнама, мемлекеттік қолдау, ҰЕҰ ұйымдастыру және дамыту, салықтық және өзге де есептілік, бизнеспен өзара іс-қимыл және халықаралық ынтымақтастық. Бұл құжаттың бірегейлігі мен практикалық пайдасы тек қиындықтар тізімін қалыптастыруда ғана емес, сонымен қатар оларды шешуге арналған нақты ұсыныстарды сипаттауда. Бір мысал – мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс ережелерін өзгерту. Бүгінде көптеген ҰЕҰ әлеуметтік тапсырыстар бойынша міндеттемелерін орындау үшін несие алуға мәжбүр, өйткені міндетті аванстық төлем тетігі жоқ. Азаматтық альянстың сарапшылары Қаржы министрлігінің өкілдерімен үкіметтік емес ұйымдарға 30% мөлшерінде міндетті аванс енгізу туралы келіссөздер жүргізді. Мұндай норма ҰЕҰ-ның қаржылық

жағдайын жақсартуға ықпал етеді және оларға жобаларды уақтылы іске асыруға мүмкіндік береді.

Осыған ұқсас жұмыс гранттық қаржыландыру және ҰЕҰ мемлекеттік сатып алуды ұйымдастыру саласында жүргізілді. Гранттарды бөлудің ашықтығын қамтамасыз ету, сараптамалық топтарды қалыптастыру және жеңімпаздарды іріктеу үшін Азаматтық альянс азаматтық қоғам істері комитетінің өкілдерімен талқылаудан өткен ҰЕҰ гранттық қаржыландыру қағидаларына түзетулер енгізуді ұсынды.

Мемлекеттік сатып алуларға келетін болсақ, мұнда бірінші кезектегі міндет ҰЕҰ-ға өтінім беру және есеп беру процесін жеңілдету болды. Өкінішке қарай, әлі күнге дейін ҰЕҰ жобаларын бағалаудың шығармашылық есептері мен индикаторларына бірыңғай көзқарас жоқ. Сондықтан бізге ҰЕҰ-ның мемлекеттік сатып алуға қатысуын жеңілдету үшін нормативтік актілерге өзгерістер енгізу қажет, ал екінші жағынан, бұл процестің ашықтығы мен әділдігін қамтамасыз ету қажет.

Азаматтық альянс ұсынатын өзгерістер Қазақстандағы үкіметтік емес сектордың қызметі үшін тұрақты құқықтық негіз құруға бағытталған. Нақты заңнамалық нормалар болмаса, ҰЕҰ-ны одан әрі дамыту қиынға соғатыны анық.

ҚОҒАМДЫҚ КЕҢЕСТЕР – БИЛІК ПЕН ҚОҒАМ АРАСЫНДА БАЙЛАНЫСТЫРУШЫ БУЫН

Билік пен қоғам арасындағы диалогты нығайтудағы маңызды рөл азаматтарға мемлекеттік саясатты іске асыруға және оның орындалуын бақылауға белсенді қатысуға мүмкіндік беретін қоғамдық кеңестер институтына тиесілі. 2024 жылы «Қоғамдық кеңестер институтын дамыту» жобасы аясында Қазақстанның Азаматтық альянсы мемлекеттік органдар жанындағы осы консультативтік-кеңесші құрылымдардың әлеуетін күшейтуге және олардың тиімділігін арттыруға бағытталған бірқатар бастамаларды іске асырды.

Бүгінде Қазақстанда 262 қоғамдық кеңес жұмыс істейді, оның ішінде 25-і орталық, 38-і қалалық мемлекеттік органдар жанынан, 168-і аудандық, облыстар мен республикалық маңызы бар қалада 20 кеңес жұмыс істейді, квазимемлекеттік органдар субъектілері жанынан 11 консультативтік-кеңесші құрылым құрылды. Олардың алаңында әлеуметтік қорғау, экология, денсаулық сақтау және білім беру мәселелері ғана емес, өңірлерді дамыту, мемлекеттік бағдарламалар мен ұлттық жобаларды іске асыру проблемалары да көтеріледі.

Қызметтің ауқымы мен сарапшылар зерттейтін тақырыптардың тереңдігін ескере отырып, қоғамдық кеңес мүшелерінің үздіксіз кәсіби дамуы қажет. Осы орайда Азаматтық альянс барлық деңгейдегі кеңес мүшелері үшін оқыту семинарларын өткізу міндетін өз мойнына алды. Тренингтер мен вебинарлар қоғамдық бақылау, еңбек дауларын сотқа дейін реттеу, әйелдер мен балалардың қауіпсіздігі саласындағы заңнаманы түсіндіруді қамтыды, сондай-ақ осындай консультативтік-кеңесші құрылымдардың халықаралық жұмыс тәжірибесін зерделеуге арналды.

Қоғамдық кеңестер арасындағы өзара іс-қимылды күшейту үшін Альянс аясында Астана, Алматы, Ақтөбе және

Қарағанды облыстарында стади-турлар өтті. Оқу турына қатысушылар табысты кейстермен белсенді алмасып, білімдері мен дағдыларымен бөлісті. Мысалы, Ақтөбеде олар ірі кәсіпорындағы экологиялық ахуалға мониторинг жүргізіп, өңірдің экологиясын жақсарту бойынша ұсыныстар әзірледі. Қарағанды облысында қоғамдық кеңестердің мүшелері медициналық қызметтердің сапасын арттыру мәселелеріне назар аударып, қолданыстағы медициналық сақтандыру жүйесін талқылады.

Жобаның негізгі міндеттерінің бірі – қоғамдық кеңестер қызметінің ашықтығын арттыру. Жалпы жұртшылықты сарапшылар жүргізіп жатқан жұмыс туралы хабардар ету мақсатында kazkenes.kz сайты жаңартылды. Мұнда қоғамдық кеңестердің 3400 мүшесі, олардың құрамы, нормативтік құжаттар мен талдамалық материалдар туралы өзекті ақпарат орналастырылды. Қоғамдық кеңес мүшелерінің өткізілген брифингтері, тікелей эфирлері мен телевизиялық баяндамалары халыққа қоғамдық жұмыстың мәнін жеткізуге және кеңестер қызметінің нәтижелерін көрсетуге көмектесті.

Айта кету керек, ағымдағы жылы қоғамдық кеңес мүшелері үшін KPI бағалау әдістемесі енгізілді, ол барлық деңгейлерде сыналды. Жүйе ұйымдастырушылық қабілеттер, тұрақты комиссияларда жұмыс істеу, мемлекеттік органдармен және ҰЕҰ-мен өзара іс-қимыл, ашықтық және жариялылық сияқты жеті өлшемшартты қамтиды. Мұндай бағалау тетігі қоғамдық кеңес мүшелерінің жұмысының уәдесі мен нәтижелілігін арттыруға бағытталған.

Қол жеткізілген жетістіктерге қарамастан, жедел шешуді қажет ететін көптеген мәселелер бар. Өкінішке қарай, қоғамдық кеңестердің ұсынымдарын орындау үшін мемлекеттік органдардың жауапкершілігі әлі де жеткіліксіз. Жағдайды түбегейлі өзгерту үшін консультативтік-кеңесші органдар мүшелерінің ұсынымдарының электрондық есебін енгізу және олардың орындалуын бақылауды күшейту орынды деп санаймыз.

Сондай-ақ, мемлекеттік органдарда туыстық байланысы бар адамдардың қатысу мүмкіндігін болдырмай, қоғамдық кеңестерді қалыптастыру процесін қайта қарау және қоғамдық кеңестер мүшелерінің сайлауына электрондық дауыс беруді енгізу маңызды.

Өз тарапынан Қазақстанның Азаматтық альянсы қоғамдық кеңестердің жұмысын жетілдіруді жалғастырады. Бүгінгі қоғам кеңестердің шешім қабылдауға әсер етудің нақты құралына айналуына өте мүдделі.

Өткен жыл Қазақстанның азаматтық қоғамының дамуындағы маңызды кезең болды. Алайда, бірлескен күш-жігерді қажет ететін көптеген міндеттер бар. Берік құқықтық негіз құру, қоғам мен мемлекет арасындағы диалогты дамыту, сондай-ақ азаматтардың бастамаларын қолдау бірлестіктің басты басымдықтары болып табылады.

Қазақстанның Азаматтық альянсы әрқашан ынтымақтастық үшін ашық және барлық мүдделі қатысушыларды біздің жобаларымызға қосылуға шақырамыз. Біз бірге азаматтық қоғам институттарын нығайтып, неғұрлым әділетті және гүлденген Қазақстанның құрылуына өз үлесімізді қоса аламыз.

*Бану Нұрғазиева,
Қазақстанның Азаматтық альянсының президенті*

Неліктен инфобизнес-ті реттеу қажет?

Әлеуметтік желілерде ұсынылатын ақпараттық және білім беру қызметтері нарығы қарқынды дамып келеді. Бүгін интернетте кез келген нәрсені үйренуге болады. Жүздеген мың ақпарат сатушылар халық арасында сұранысқа ие өздерінің виртуалды курстарын насихаттайды. Алайда, соңғы уақытта жосықсыз «инфосығандар» – инфобизнесе белсенді жұмыс істейтін, қажетті білімі мен тәжірибесі жоқ мамандар тарапынан алаяқтық жағдайлары жиілеп кетті. Осы орайда Қазақстанда осы саланы заңнамалық реттеу қажеттілігі туралы айтыла бастады.

Мәжіліс депутаты Амантай Жарқынбек инфобизнесе тәртіп орнатуға бастамашы болды. Ол өзінің депутаттық сауалында сенгіш азаматтарды алдау арқылы орасан зор ақша табатын жосықсыз бизнес-жаттықтырушылар, коучтер, психологтар тарапынан алаяқтық әрекеттердің өскенін атап өтті. Мұндай жалған мамандардың манипуляциясы ауыр зардаптарға, соның ішінде отбасылардың бұзылуына және ажырасу санының артуына әкеледі.

«Ақпарат сатушылар әлеуметтік желілер арқылы миллиондаған ақша табатынына қарамастан, олар бюджетке бір тиын да төлемейді. Бұл мәселені мұқият зерделеп, заңнамалық тұрғыдан реттейтін кез келді», – деп мәлімдеді Амантай Жарқынбек.

Ол үкіметке ақылы курстардың, вебинарлардың, әлеуметтік желілер арқылы ақпараттық өнімдерді сатушылардың заңдылығын тексеруді, сондай-ақ реттеуші заң жобасын әзірлеуді ұсынды.

Мәжілісменнің пікірінше, шешімдердің бірі онлайн-курстар мен оқыту бағдарламаларын міндетті аккредиттеу болуы мүмкін. Бұл ретте ол интернет

мониторингін күшейту және заң бұзушылықтарға жедел ден қою қажет деп санайды. Көп жағдайда күмәнді мамандар онлайн режимінде насихаттайтын қызметтер немесе курстар пайдасыз болып шығады. Нәтижесінде адамдар нақты дағдыларды дамытудың орнына уақыт пен ақшаны бос уәделерге жұмсайды.

«Бизнес-жаттықтырушылар үшін кәсіби стандарттар бекітілуі тиіс. Халыққа жалған және тіпті, зиянды ақпаратты тарататын интернет-алаықтар мен инфосығандардан қорғау әдістері туралы хабарлау керек, бұл шын мәнінде құнды ақпаратты ұсынатын нағыз сарапшыларға деген сенімге теріс әсер етеді», – деп атап өтті депутат.

АМАНАТ партиясының әйелдер қанатының «Психологиялық қызмет институтын құру және оның жұмыс істеуі» басымдығының тең төрайымы, Ұлттық ғылым академиясының академигі Зарема Шаукенова да осындай пікірде. Бірнеше жыл бойы ол Қазақстанда психологиялық көмек көрсетуді және инфобизнесі реттейтін заң қабылдауға шақырады. Сарапшының айтуынша, бүгінде бұл сала заңнамамен бақыланбайды, сондықтан бүгінде кез келген адам адамдардың санасымен жұмыс істей алады.

«Заң қазақстандықтардың білімі де, тәжірибесі де жоқ инфосығандарға тап болудан қорықпай, диплом алған мамандардан сапалы көмек алуына бағытталуы тиіс», – деп атап өтті Зарема Шаукенова.

Проблема халықтың психологиялық денсаулығы мамандардан жоғары құзыреттілікті талап ететіндігімен күрделене түседі. Сонымен қатар, инфобизнес нарығы кез келген психологиялық проблемаларды шешуге көмек-

тесетін көптеген курстар мен тренингтерді ұсынады. Алайда оларды тіпті негізгі психологиялық білімі жоқ адамдар жүргізеді, дейді сарапшы.

Зарема Шаукенованың пікірінше, міндетті лицензиялауды енгізу қажет. Психология саласындағы мемлекеттік реттеу қазақстандықтарға кез келген психологтың біліктілігі мен сенімділігін тексеруге мүмкіндік беретін дипломды мамандардың ұлттық базасын

құрудан басталуы тиіс. Мамандыққа стандарттарды енгізу университеттерде шынымен оқығандарды тез нәтиже ұсынатындардан және академиялық дайындықсыз жасайтындардан ажыратуға көмектеседі.

Тағы бір маңызды жаңалық психологияның әр түрлі бағыттары үшін кәсіптік карталарды енгізу болуы мүмкін.

«Психологиялық көмек тар мамандықтар бойынша кешенді тәсіл мен дайындықты қажет етеді, өйткені психология, медицина сияқты, балалар мен жасөспірімдер психологиясынан спорт психологиясына дейінгі көптеген мамандықтарды қамтиды», – деп атап өтті ол. Осы мамандықтарды заңнамалық бекіту білім беру бағдарламалары мен лицензиялау үшін нақты бағдарлар жасауға мүмкіндік береді.

Бүгінгі таңда Қазақстанда психологтарды дайындайтын 30-дан астам оқу орны бар, бірақ олардың барлығы мамандық бойынша жұмыс істемейді, ал қалғандары әрқашан мамандықтың жоғары талаптарына сай келе бермейді.

Инфобизнесің ықпалы проблемасын талқылай отырып, Зарема Шаукенова жалған мамандардың белсенділігі кәсіпқойлардың жұмысына деген сенім деңгейін айтарлықтай төмендетуі мүмкін екенін атап көрсетеді. Заңнамалық реттеу біліктілігі жоқ психологтардың қызметінен болатын әлеуметтік зиянды жоюға және мамандыққа деген құрметті сақтауға көмектеседі.

«Адамдар «психологиялық көмек» сөздерінің артында нақты біліктілік пен клиент алдындағы жауапкершілік бар екенін білуі керек», – дейді сарапшы.

Заң қабылданғанға дейін жеке психологтар ашықтық жеткіліксіз болған жағдайда жұмысын жалғастыруда. Жаңа заң проблемаларды кешенді шешуге айналады және Қазақстанда психологиялық қызметтердің қауіпсіз нарығын құруға ықпал ететін болады.

Қазақстанда мемлекеттік гранттар беру тәсілдері қайта қаралуда

Мемлекеттік гранттарды қалыптастыру, мониторинг жүргізу және олардың тиімділігін бағалау қағидалары өзгерістерге ұшырайды. Құжатқа түзетулерді ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі жариялады. Инновациялар әр түрлі грант алушылардың ерекшеліктері мен қажеттіліктерін ескеретін гранттық қаржыландыруға сараланған тәсілді көздейді.

Атап айтқанда, түзетулердің бастамашылары түсіндіргендей, орта мерзімді гранттар беруге қойылатын талаптарды қайта қарау ұсынылады. Ол үшін грант алушыларды екі сатылы іріктеу тетігі енгізіледі. Бірінші кезеңде оператордың (Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы) жобалары мен ұсынымдарына баға беретін тәуелсіз сарапшыларды тарту ұсынылады. Екінші кезеңде мемлекеттік тапсырыс берушілердің, оператордың және үкіметтік емес ұйымдардың өкілдерін қамтитын тәуелсіз конкурстық комиссия грант алушыларды таңдау жөнінде түпкілікті шешім қабылдайтын болады. Мұндай кешенді тәсіл ықтимал мүдделер қақтығысын болдырмауға көмектеседі және барлық қатысушыларға тең мүмкіндіктер бере отырып, жобаларды бағалаудың объективтілігін арттырады, деп есептейді түзетулерді әзірлеушілер.

Жаңа қағидаларға сәйкес «сараптама комиссиясы» ұғымы «конкурстық комиссияға» ауыстырылады. Шешім қабылдайтын комиссияның кеңейтілген құрамының арқасында процесс ашық және әділ болады.

Мәдениет және ақпарат министрлігі сонымен қатар гранттарды олардың түріне қарай бөлудің сараланған тәсілін енгізуді жариялады. Гранттың әрбір түрі үшін қаржыландыру көлемін, жобаларды іске асыру мерзімдерін және YEY-ның конкурстарға қатысу өлшемшарттарын қоса алғанда, бірегей талаптар айқындалады. Нәтижесінде, орта мерзімді гранттар үшін ерекше жағдайлар белгіленеді, бұл әр түрлі ұзақтық пен ауқымдағы жобаларды қолдауды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

«Мұндай тәсіл гранттық қаржыландыру рәсімдерін жеңілдетуге мүмкіндік береді», – деп атап өтті Мәдениет және ақпарат министрлігі.

Жаңа жүйенің маңызды аспектісі YEY үшін есептілікті жеңілдету болады. Түсінікті және икемді талаптар ұйымдарға күрделі бюрократияға емес, өз жобаларын жүзеге асыруға назар аударуға көмектеседі.

Мұндай тәсіл іріктеудің көп деңгейлі жүйелері мен икемді шарттары ең перспективалы жобаларды анықтауға және оларға жол беруге мүмкіндік берген басқа елдерде өзінің табыстылығын дәлелдеді. Осылайша, мемлекет азаматтық қоғамның дамуына және бастамаларды қолдауға қолайлы жағдай жасау үшін ең жақсы тәжірибелерді қолдануға тырысады.

2025 жылы мүгедектігі бар азаматтарды қолдау шаралары күшейтіледі

Қазақстанда мүгедектер арбасын ауыстыру мерзімін қысқарту және ерекше қажеттіліктері бар адамдарға ортопедиялық аяқ киімді тегін беруді қамтамасыз ету жоспарлануда. Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі осы халықтың өмір сүру жағдайларын жақсартуға бағытталған қолданыстағы бұйрықтарға бірқатар өзгерістер дайындады.

Негізгі жаңалықтардың бірі мүгедектер арбасын ауыстыру мерзімін қысқартуға бағытталған. Балаларға басымдық беріледі. Осылайша, 7 жасқа дейінгі балалар үшін арбалардың барлық түрлерін үш жылда бір рет өзгерту жоспарлануда. 7 жастан асқан балалар үшін ауыстыру мерзімі арбаның түріне байланысты: жабық арбалар әр бес жыл сайын, ал әмбебап арбалар төрт жылда бір рет ауыстырылады. Ересектерге арналған жабық арбаларды ауыстыру мерзімі де бір жылға қысқарады және алты жылды құрайды. Енді балаларға да, ересектерге де арналған жылжымалы құралдарды ауыстырудың стандартты мерзімі – жабық арбалар үшін жеті жыл

және серуендеу арбалары үшін төрт жыл.

Бұдан басқа, жаңа бұйрық мүгедектігі бар барлық адамдарды протездік-ортопедиялық аяқ киіммен, аппараттарға (протездерге) арналған аяқ киіммен және емдеу-профилактикалық сипаттағы құралдармен бюджет есебінен қамтамасыз етуді көздейді. Қазіргі уақытта мұндай қызметтер мүгедектік тобына байланысты ұсынылады және адамдар көбінесе құнның 50%-ын немесе тіпті 100%-ын өздері төлейді.

Бұған қоса, веб-камерасы бар ноутбуктер мен экранда қол жеткізуге және сөйлеу синтезіне арналған арнайы бағдарламалық қамтамасыз етуді, сондай-ақ Брайль қаріптерін енгізу/шығару функциясы бар портативті тифлокомпьютерлерді ұсыну

JOLTAP әлеуметтік жобасымыңдаған астаналықтар үшін перспективалар ашуда

«JOLTAP» әлеуметтік жобасының жетекшісі Дана Жүнісова цифрлық кәсіптерді оқытуға және Астана тұрғындарын жұмысқа орналастыруға бағытталған бастама жұмысының әсерлі нәтижелерімен бөлісті. Жобаның бір жылы ішінде мыңдаған астаналықтар жаңа дағдылар мен білімдерді қолдана отырып, жұмыс тапты немесе өз бизнесін бастады.

Дана Жүнісованың айтуынша, жоба 18 қысқа мерзімді курсты ұсынады, оның 8-і цифрлық мамандықтарға, ал 10-ы жұмысшы мамандықтарына арналған.

Олардың қатарында тігін ісі, баристика, шиномонтаж бойынша сабақтар, сондай-ақ мобилография, SMM, таргетинг, бейнемонтаж және графикалық дизайн бойынша курстар бар. Жобаның маңызды артықшылығы – оқыту толығымен тегін ұсынылады.

Азаматтарға ыңғайлы болу үшін елордада кез келген адам курсқа жазыла алатын, сабаққа қатысуы жоғары орындарда орналасқан «Баршаға мүмкіндік» деп аталатын 7 модульдік пункт жұмыс істейді.

«Оқу ұзақтығы таңдалған курсқа байланысты 5-тен 22

күнге дейін ауытқиды. Сабақ аяқталғаннан кейін қатысушылар сертификаттар, шығын материалдары мен қажетті құрал-жабдықтар алады», – деп түсіндірді Дана Жүнісова.

Түлектерді жұмысқа орналастыру мәселелерінде қолдауға ерекше көңіл бөлінеді. Бұл міндет елорданың 1600 жұмыс берушісінен 2000-нан астам өзекті бос жұмыс орындары орналасқан JUMYSTAP платформасы арқылы шешіледі. Бүгінде платформаны 10 мыңнан астам адам белсенді пайдаланады.

JOLTAP жұмысының бірінші жылында модульдік пункттерге 24 мыңнан астам адам жүгінді, оның ішінде 20 мыңнан астам адам курстарға жазылды. Бүгінгі таңда астаналық 8 мың тұрғын жаңа кәсіптерге оқытылды, олардың кейбіреулері өз бизнесін бастады.

кезінде жас шектеулерін алып тастау жоспарлануда. Енді мұндай техникалық құралдар тек еңбекке қабілетті жастағы адамдарға ғана беріледі, бірақ түзетулер қабылданғаннан кейін олар барлық басқа азаматтар үшін қолжетімді болады.

Көру қабілеті бұзылған адамдардың өмір сүру сапасын жақсарту үшін стандартты ойнатқыштарды кеңейтілген техникалық мүмкіндіктері бар мамандандырылған тифло-флешплейерлерге ауыстыру қарастырылған. Сондай-ақ, ым-ишара тілі маманының қызметтерін қашықтықтан ұсынуға қойылатын талаптар қайта қаралды, бұл осындай қызметтерге қолжетімділікті кеңейтуге және барлық мұқтаж жандар үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Өзгерістер 2025 жылдың бірінші қаңтарынан бастап күшіне енеді.

Ең бастысы, әлеуметтік жоба жастардың өмір сүру сапасын жақсартудың маңызды құралына айналды. Оның көмегімен жас қала тұрғындары нарықта сұранысқа ие мамандықтарды ала алды және өздері үшін жаңа мансап көкжиегін ашты.

Тақырыптың өзектілігін және еліміздің басқа қалаларының тұрғындарының жобаға деген жоғары қызығушылығын ескере отырып, JOLTAP сәтті кейсі төрт өңірге: Алматы, Шымкент, Ақтөбе және Қарағандыға таратылады.

Қауіпсіздік пен еркіндік арасындағы тепе-теңдік

Мемлекеттік сектор мен азаматтық қоғам өкілдері Қазақстанда қайырымдылықтың болашағын талқылауда. Заңнамаға түзетулерді әзірлеушілер бірден екі ведомство болды: Қаржылық мониторинг агенттігі мен Мәдениет және ақпарат министрлігі. Қайырымдылық ұйымдарының қызметіне бақылауды күшейту және оларды міндетті аккредиттеу туралы ұсыныстар қоғам қайраткерлерінде ең көп сұрақтар туғызды.

Жұмыс тобының мүшесі, «Ұлттық және халықаралық даму бастамалары институты» қоғамдық қорының басшысы Светлана Ушакова айтып өткендей, заңнамалық өзгерістердің бастамашылары ұйымдар үшін міндетті аккредиттеу арқылы қайырымдылық алымдарын бақылауды енгізуді талқылауда.

«Түзетулер ФАТФ (Financial Action Task Force, Ақшаны жылыстатуға және терроризмді қаржыландыруға қарсы күрес жөніндегі халықаралық топ) сегізінші ұсынысын іске асырумен байланысты. Бірақ шамадан тыс бақылау қайырымдылықтың дамуына нұқсан келтіруі және азаматтардың бір-біріне көмектесу мүмкіндігін жоюы мүмкін», – деп түсіндіреді қоғам қайраткері.

Оның пікірінше, қайырымдылық ұйымдарын аккредиттеу ерікті болуы керек, керісінше жағдайда бұл шара қайырымдылық қорларының қызметін шектейтін бюрократиялық кедергілер тудырады.

Жұртшылықтың даулы реакциясын тудырған тағы бір мәселе – әкімдіктерге қайырымдылық алымдарды бақылау функциясын беру туралы ұсыныс. Мысалы, жергілікті билік төтенше жағдайлар кезінде қандай қоғамдық бірлестіктер қаражат жинай алатынын анықтайтын болады. Бұл әкімдіктердің мақұлдауын алған аккредиттелген ұйымдар ғана қайырымдылық жинай алатынын білдіреді. Светлана Ушакованың айтуынша, мұндай жаңашылдық сыбайлас жемқорлық көріністеріне және процестердің ашықтығын бұзуға әкелуі мүмкін.

Басқа түзетулер жеке тұлғалардың қайырымдылық мақсатында қаражат жинауға тыйым салуды көздейді. Тыйым салуды бұзғандар үшін 80 АЕК көлемінде айыппұл салу ұсынылады. Қоғам белсенділері емделуге, табиғи апаттардан зардап шеккендерді қолдауға және басқа да қажеттіліктерге қайырымдылық жинаудың әдеттегі тәжірибесі мүмкін болмайды деп қорқады.

Мысалы, «Дворянское собрание» алматылық жануарлар панасының негізін қалаушы Джулия Еськова-Красутская баспанасының жаңа жағдайда қалай тіршілік ететініне алаңдаулы.

«Бізде заңды шот жоқ және барлық қайырымдылықтар менің жеке шоттарым арқылы өтеді. Түзетулер баспананың жабылуына әкелуі мүмкін, өйткені есеп беру мен құжаттамамен айналысатын ешкім болмайды», – деп бөлісті ол.

Оның пікірінше, бастама жосықсыз алымдардан қорғайды, бірақ сонымен бірге сыбайлас жемқорлықтың құралына айналу қаупі бар.

Мемлекет пен ҰЕҰ арасындағы тиімді әріптестік қоғамның өмірін қалай жақсартады

Жетілген азаматтық қоғам – кез келген мемлекеттің тұрақтылығы мен прогресінің негізі. Бұл мәлімдеме Азаматтық альянс көшбасшылары, «Сенімен Болашақ» РҚБ және мемлекеттік сектор өкілдері кездесуінің лейтмотивіне айналды. Бүгінде ҰЕҰ мен мемлекет арасындағы байланысты нығайтуға көп күш жұмсалуда, өйткені сындарлы әріптестік әлеуметтік маңызды мәселелерді тиімді шешуге, азаматтардың өмір сүру сапасын жақсартуға және демократиялық институттарды қолдауға мүмкіндік береді.

Диалог алаңы еліміздің барлық өңірлерінен жетекші ҰЕҰ көшбасшыларын, сондай-ақ қалалар мен облыстардың ішкі саясат және қоғамдық даму басқармаларының басшыларын жинады. Қазақстанның Азаматтық альянсының президенті Бану Нұрғазиева атап өткендей, бұл – идеологиялық күн тәртібін қалыптастыратын, әлеуметтік жобаларды іске асыратын және қоғамдық пікірді қалыптастыратын адамдар. Тараптар өз жобалары мен миссияларын сапалы іске асыру үшін өзара іс-қимылдың нақты ережелерін құру қажет деген пікірге тоғысты.

Біздің міндетіміз – өзара іс-қимылды нығайту, өйткені біз проблемаларды бірлесіп ғана тиімді шеше аламыз

СӨЗБЕН ЕМЕС, ІС ЖҮЗІНДЕ СЕРІКТЕСТІК

ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі Азаматтық қоғам істері комитетінің төрағасы Гүлбара Сұлтанованың айтуынша, мемлекет үкіметтік емес сектормен әріптестікке аса мүдделі.

«Қазір біздің алдымызда көптеген түрлі сын-тегеуріндер тұр, әсіресе жаһандану мен цифрландыру жағдайында. Азаматтық белсенділердің саны артып келеді – олар әрқашан мәртебесі бар танымал көшбасшылар емес, бірақ олардың артында адамдардың күші мен қолдауы тұр. Біздің міндетіміз – өзара іс-қимылды нығайту, өйткені біз проблемаларды бірлесіп ғана тиімді шеше аламыз. Мемлекеттік органдар мен қоғамдық ұйымдардың өз мақсаттарына жеке-жеке қозғалуы мүмкін емес, өйткені бізді бір ортақ миссия – азаматтардың өмір сүру сапасын арттыру біріктіреді», – деді ол кездесуге қатысушыларға. Бұл ретте Гүлбара Сұлтанова бұл жұмыстағы ірі

қоғамдық бірлестіктердің рөлін атап өтті. Бүгінгі күні Азаматтық альянс және басқа да қоғамдық ұйымдар әлеуметтік жобаларды орындаушылар ғана емес, сонымен қатар мемлекеттің орталық және өңірлік деңгейдегі бастамаларын қолдайтын сенімді серіктестер ретінде әрекет етеді.

Соңғы жылдары әлеуметтік бастамалардың сапасын жақсарту бойынша оң үрдіс байқалды. Дегенмен, әлі де бәрі жатық емес, белгілі бір қиындықтар бар. Мысалы, ресурстық орталықтар мен дағдарыс орталықтарының қызметін ұйымдастыру сияқты ауқымды әлеуметтік жобалар ұзақ мерзімді негізде жұмыс істеуі тиіс. Шын мәнінде, конкурстарды өткізу процесі бірнеше айға созылып, тапсырмаларды орындауға аз уақыт қалады. Осыған байланысты Гүлбара Сұлтанова ҰЕҰ-ны қолдап, ішкі саясат және қоғамдық даму басқармаларына әлеуметтік жобаларды жоспарлау тәсілдерін қайта қарауды ұсынды.

«Егер Сіз жобаның сәтті іске қосылғанын және іске асырылып жатқанын көрсеңіз, оны неге ұзақ мерзімді форматқа көшірмеске?! Мұндай тәсіл ҰЕҰ қызметінің орнықтылығы мен тұрақтылығын қамтамасыз етеді, ал басқармаларға әр жолы жаңа тендерлер немесе конкурстар жариялаудың қажеті жоқ», – деді ол.

Семинар барысында комитет басшысы гранттар мен мемлекеттік тапсырысты бөлу мәселесін қозғап, олардың бір-бірін толықтыратын әр түрлі құралдар екенін атап өтті. Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстың көмегімен мемлекет ҰЕҰ үшін өзінің талаптары мен міндеттерін нақты тұжырымдайды. Гранттар, керісінше, проблемаларды шешудің тәсілдерін ұсынатын ҰЕҰ-ның үлкен еркіндігін білдіреді.

«Мемлекеттік органдар проблемаларды шешудің барлық нұсқаларын жиі көре бермейді. Біз ҰЕҰ инновациялық шешу жолдарын ұсына алатындай гранттарға қаражат бөлеміз», – деп түсіндірді Г. Сұлтанова.

ҰЕҰ ГРАНТТЫҚ ҚОЛДАУЫ: ӨҢІРЛЕРДІҢ ЖЕТІСТІКТЕРІ МЕН СЫН-ТЕГЕУРІНДЕРІ

Гранттық қаржыландыру тақырыбын «Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы» КЕАҚ Басқарма төрайымы Лима Диас жалғастырды. Ол ҰЕҰ-ның конкурстарға қаншалықты белсенді қатысатыны жайлы айтып, келесі жылы гранттар беру жоспарлары туралы бөлісті. Бүгінде гранттық қаржыландыру бағыттарының тіз-

бесі азаматтық белсенділердің ұсыныстары негізінде қалыптастырылады. 2019 жылдан бастап жобаларды іске асыруға қатысатын гранттардың, олардың тапсырыс берушілерінің және YEҰ-ның жалпы саны біртіндеп өсуде. Азаматтық бастамаларды қолдау орталығының мәліметінше, 2024 жылдың бірінші жартыжылдығында 116 үкіметтік емес ұйым 23 мемлекеттік құрылымның тапсырысы бойынша 201 жобаны іске асыруда. Жыл соңына қарай олардың саны артады және гранттарды іске асырудың барлық уақытында рекордтық көрсеткішке айналуы әбден мүмкін.

Егер өңірлер бөлінісінде қарайтын болсақ, Атырау, Маңғыстау және Жетісу облыстары дәстүрлі белсенділік танытуда.

«2022 жылдан бастап жыл сайын Маңғыстау облысы гранттық қаржыландыру бойынша көшбасшы болып табылады. Гранттардың 90%-ы өңірде қалады. Биыл өңір 589 миллион теңгеге 50 грант бөлді. Сонымен қатар, 48 YEҰ грант алушылар болып табылады, оның 44-і – жергілікті. Өтінімдердің пайыздық саны өткен жылдарға қарағанда сәл аз, бірақ сонымен бірге өте жоғары деңгейде. 57 грантқа 145 өтінімнен келеді. Бұл – өте жоғары белсенділік», – деп атап өтті Лима Диас.

Биыл алғаш рет гранттық жобаларға республикалық маңызы бар қалалар – Алматы мен Шымкент қызығушылық танытты. Өтінімдер мен қатысушылар санының артуының жалпы үрдісі гранттардың YEҰ дамуына оң әсерін тигізетінін растайды.

Айта кету керек, 2024 жылға дейін гранттардың негізгі тапсырыс берушісі Мәдениет және ақпарат министрлігі болды, ал қазір басқа да орталық мемлекеттік органдар YEҰ гранттық жобаларын қолдауға назар аудара бастады. Биыл Сыртқы істер министрлігі Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы арқылы жалпы сомасы 180 миллион теңгеге алғаш рет 17 грант орналастырды.

«Өткен жылдан бастап орталық мемлекеттік органдардың, министрліктердің МАМ сияқты, СІМ сияқты гранттық қаржыландыру арқылы салалық YEҰ-ны қолдауға мүмкіндігі бар. Қазір АБҚО бірнеше министрліктермен жұмыс жүргізуде: Әділет министрлігі, Денсаулық сақтау министрлігі, Сауда және интеграция министрлігі, Оқу-ағарту министрлігі. YEҰ мен орталық мемлекеттік органдар өзара тығыз іс-қимыл

жасап, бірлескен жобаларды іске асыруға болатын салалар көп. Келесі жылы біз басқа министрліктермен және ведомстволармен жұмыс туралы мәлімдей аламыз деп үміттенеміз», – деді Азаматтық бастамаларды қолдау орталығының басшысы.

Соңында Лима Диас Азаматтық альянс көшбасшыларын мемлекеттік органдардың қатысуымен диалог алаңдарында қоғамдық бірлестіктердің мүдделерін ілгерілетуге және министрліктердің YEҰ үшін гранттар бөлу қажеттілігі туралы мәселені көтеруге шақырды.

АЗАМАТТЫҚ БАСТАМАЛАР

Мемлекеттік институттар өкілдерінің қатысуымен өткен кездесуде YEҰ белсенділері мен көшбасшылары практикалық жағдайларға көбірек көңіл бөлді. Азаматтық белсенділердің пікірінше, қазіргі қоғам тез өзгеруде, бұл үкіметтік емес сектор мен мемлекеттік органдар тарапынан жаңа тәсілдер мен әлеуметтік инновацияларды талап етеді. Осыған байланысты «Сенімен Болашақ» республикалық қоғамдық бірлестігінің төрайымы Жансая Исмагулова бүгінгі күннің талаптарына сай келетін жұмыстың негізгі қағидаттарын атап өтті. Бұл – YEҰ-ның жоғары бастамашылдығы мен белсенділігі, азаматтар мен стейкхолдерлердің қоғамдық өмірге тартылуы, өңірлердегі проблемаларды шешуге жеке көзқарас, әлеуметтік, өзара іс-қимылдың жаңа тәжірибелерін енгізу, адам орталықтылығы мен халықтың өмір сүру сапасын арттыру, сондай-ақ өз іс-әрекеттерімен ынталандыру.

«Бірінші кезекте, YEҰ-ның жоғары бастамашылдығы мемлекеттік құрылымдардың назарынан тыс қалуы мүмкін проблемаларды тиімді шешуге ықпал ететін болады. Сонымен қатар, YEҰ әртүрлі әлеуметтік мәселелерді шешуге қажетті икемділік пен шығармашылыққа ие», – деп түсіндірді спикер.

Жансая Исмагулова өз сөзін растай отырып, ел өңірлерін дамытуға бағытталған әлеуметтік маңызы бар жобаларды іске асыру туралы айтты. «Сенімен Болашақ» қоғамдық бірлестігінің қызметі негізінен балалар мен ата-аналар қарым-қатынасын нығайтуға бағытталған. Мысалы, Батыс Қазақстан облысында қоғам белсенділері еріктілік форматын кеңейту жобасын іске қосты. Дүкендер, вокзалдар, мемлекеттік

мекемелер серіктестікке тартылды. Олардың көмегімен оқушыларға оқыту жүргізіліп, пікір-таластар ұйымдастырылып, тәжірибелерімен бөлісті.

Қарағанды облысында ерлер рөлін арттыру және оларды балалар мен жастарды тәрбиелеуге тарту мақсатында әкелер форумдары өткізіле бастады. «Өмір дизайны» атты ауқымды жоба өткен жылы Павлодар облысында басталды. Ол YEҰ басшылары жеке және кәсіби өсу жоспарларын құруға көмектесетін балалар үйінің тәрбиеленушілерін қолдауға бағытталған.

«Бұл жоба қоғамның құрылтайшысынан бастап сарапшыларға дейін – әрқайсымыздың өмірімізді өзгертті. Негізінде, біз бұл балаларға ана мен әке болдық. Олар мемлекеттен бәрін алады, бірақ ересектердің, олар үшін рөлдік модель бола алатын беделді адамдардың назары мен қатысуы жетіспейді. Қазір балалардың бірі әскерге кетті, біз оларды кездестіреміз, пәтер сатып алғандар бар, біз олардың өміріне қатыстымыз», – деп бөлісті Жансая Исмагулова.

Ең бастысы, жасөспірімдер мен жастардың өміріне қатыса отырып, үкіметтік емес сектор өңірдегі әлеуметтік тұрақтылық мәселелерін шешуге көмектеседі.

«Сенімен Болашақ» құрылтайшысы, Қазақстан Азаматтық альянсының вице-президенті Нұркен Асанов атап өткендей, «Өмір дизайны» жобасымен 82 жасөспірім қамтылған. Осы балаларға қамқорлық жасай отырып, қоғам белсенділері Павлодар облысының әл-ауқатын қамтамасыз етеді.

«Біздің балалар қылмыс жасауға бармайды, есірткіге араласпайды, өйткені олар өз өмірінің дизайнын жасауға бағдарланған. Олардың өмірлік қолдауы бар. Олар мектепті бітіріп, кәсіптік білім алғаннан кейін немен айналысатынын біледі. Олардың ертеңгі күнге деген сенімі өңірдегі әлеуметтік шиеленісті төмендетуге мүмкіндік береді», – деді Нұркен Асанов.

Келешекте YEҰ өзінің табысты жобаларын бүкіл Қазақстан бойынша, ең бастысы – өңірлерге масштабтауды жоспарлап отыр. Мұнда мемлекеттің белсенді көмегі қажет болады.

Қазіргі кезеңде «Сенімен Болашақ» қоғамдық бірлестігі елімізде мүмкіндігінше көп адамдардың өмірін өзгерту үшін бірлескен күш-жігермен Қазақстанның Азаматтық альянсының қолдауына ие болды.

Бірінші кезекте, YEҰ-ның жоғары бастамашылдығы мемлекеттік құрылымдардың назарынан тыс қалуы мүмкін проблемаларды тиімді шешуге ықпал ететін болады

ҚҰҚЫҚТЫҚ БАЗА – YEҰ ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗІ

Пікірталас алаңының жұмысын қорытындылай келе, қатысушылар үкіметтік емес сектор үнемі дамып, өзгермелі жағдайларда жедел әрекет ете алуы үшін заңнаманы жетілдіру қажет деген қорытындыға келді.

Қазақстанның Азаматтық альянсының вице-президенті Гүлнар Құрбанбаеваның айтуынша, YEҰ-ның тұрақты дамуы, бір жағынан, сектор сарапшыларының құзыретін арттырумен, халықтың хабардар болуымен және қоғамдық ұйымдарды қаржыландыруды жақсартумен байланысты. Екінші жағынан, заңнамалық деңгейде уақтылы өзгерістер енгізу өте маңызды, өйткені онсыз бар проблемалар шешілмейді.

Қазіргі уақытта салық және құқықтық аспектілерді, мемлекетпен және халықаралық әріптестермен өзара іс-қимыл тетіктерін қамтитын YEҰ туралы жеке заң бойынша ұсыныстар әзірленді. YEҰ проблемаларының тізілімі құрылды. Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыстарды орындау және гранттар беру қағидаларын қайта қарау үшін міндетті түрде 30% аванс төлеу бойынша ұсыныстар енгізілді, бұл YEҰ-ның қаржылық жағдайын жақсартуға және олардың тиімділігін арттыруға көмектеседі.

«Бізді қазір естиді, бұл аса құнды, мемлекет азаматтық белсенділерді стратегиялық серіктес ретінде көреді. Азаматтық альянс өзгерістер бойынша жұмысты жалғастыруда, сектордың тұрақты дамуына қол жеткізу үшін барлық мүдделі тараптардың белсенді ұстанымы мен қатысуы маңызды», – деп қорытындылады Гүлнар Құрбанбаева.

Бибігүл Жексенбай:

Тек депутаттар ғана емес, азаматтық қоғамның өзі де жаңа заңдарға бастама жасауы тиіс

Соңғы жылдары заң шығару процесіне азаматтық қоғам белсенді қатысуда. Кез келген қазақстандық түрлі құралдарды пайдалана отырып, өз ұсыныстарын бере алады. Оның ішінде петициялар институты арқылы, митингілер мен қоғамдық тыңдауларға қатысу арқылы. Дегенмен, заң жобаларын әзірлеуде азаматтық секторды білдіретін және ішкі проблемаларды білетін сарапшылар қауымдастығының рөлі баға жетпес. Қазақстан Парламенті Сенатының депутаты Бибігүл Жексенбай осы өзара іс-қимылдың қалай жүріп жатқаны, қоғамдық бақылау не үшін қажет екендігі және қазіргі заманғы медианың салауатты азаматтық кеңістікті дамытуда қандай рөл атқаратыны туралы біздің тілшімізге айтып берді.

Қазір 2020 жылы қабылданған азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасының бірінші кезеңі іске асырылуда. Оның басты міндеті – белсенді қазақстандықтарды мемлекеттік саясатты әзірлеуге, басқару шешімдерін қабылдау процесіне тарту. Осы уақыт ішінде бірнеше заңдар қабылданды. Солардың бірі – қоғамдық бақылау туралы заң. Бұл – азаматтардың мемлекеттік басқаруға қатысуының және биліктің ашықтығын қамтамасыз етудің маңыздылығына баса назар аударатын жаңа заңды құжат. Ол жұртшылыққа мемлекеттік органдардың қызметін бақылауға белсенді қатысуға мүмкіндік беретін тетіктерді ұсынады және азаматтық қоғам өкілдеріне өз ұсыныстарын енгізуге, қарапайым адамдардың мүдделерін қорғауға мүмкіндік береді.

2020 жылы бейбіт жиналыстарды ұйымдастыру туралы заңға түзетулер енгізілді. Оған сәйкес митингілерді өткізуге жергілікті биліктен рұқсат алудың қажеті жоқ, тек хабарлау жеткілікті. Бұл қоғамның өз пікірлері мен талаптарын ашық айтуға, үгіт-насихат жүргізуге мүмкіндіктерін кеңейтті. Қазір барлық өңірлерде белсенділер бұл құқықты пайдаланып, өзекті мәселелерді көтеруде.

– Азаматтық қоғам мен Парламенттің өзара іс-қимылы демократияның дамуында шешуші рөл атқарады. Көптеген елдерде үкіметтік емес ұйымдар, қоғамдық белсенділер, сарапшылар заң шығару процесіне белсенді қатысады. Сенатор, сондай-ақ Азаматтық альянс төрағасының орынбасары ретінде Қазақстанда қалыптасқан жағдайды қалай сипаттай аласыз?

– Азаматтық қоғамның заң шығару процесіне белсенді қатысуы маңызды. Бұл үшін Қазақстанда көп нәрсе жасалды. Біріншіден, Парламент жұмысының ашықтығы артты. Өзіңіз білетіндей, барлық отырыстар тікелей эфирде өтеді және кез келген адам онлайн режимінде бақылап қана қоймай, сонымен қатар қызығушылық тудыратын сұрақтар қоя алады.

Интернеттегі петициялар да танымал болды, онда азаматтар өздері ұсыныс көтереді. Жергілікті билік қоғамды, оның тілектерін тыңдай бастады. Сын-дарлы ұсыныстар қазірдің өзінде жоғары деңгейде талқылануда. Бұл қалыпты жағдайға айналды.

Митингілер туралы заңға түзетулер әзірленіп жатқанда, мен Ақпарат министрлігінде жұмыс істегенім есімде. Мен өз мамандығым бойынша журналист болғандықтан, әріптестерімнің мүдделерін қорғауға тура келді. Мені тек қоршауда жұмыс істеуге мүмкіндік беріп, журналистерді митингке шығушылардан оқшаулағысы келгені ашуландырды. Сонда олар кәсіби міндеттерін қалай орындай алады, тікелей эфирге шығып, камераларға қалай түсіре алады? Бұл ерекшеліктерді ескеру қажет болды. Нәтижесінде олар біздің ескертулеріміз бен ұсыныстарымызға құлақ асты. Журналистерге бейбіт жиындар кезінде БАСПАСӨЗ белгісі бар арнайы киім киюге міндеттелді. Олардың қызметі үшін нақты және ыңғайлы ережелер қабылданды.

Мұның бәрін бұқаралық ақпарат құралдарына қатысты заң шығару процесіне БАҚ өкілдері белсенді қатысқандықтан айтып отырмын. Бұл салада бізде жұмыс отырыстарына белсенді қатысатын көптеген қоғамдық бірлестіктер бар. Бұл Әділ Сөз, Бас редакторлар клубы, Қазақстандық баспасөз клубы, белгілі журналистер....

Мен басқа салаларда да осындай белсенділікті көргім келеді. Иә, жеке сарапшылар, салалық одақтар бар, бірақ бұл жеткіліксіз. Азаматтық қоғамды құру әлі де даму сатысында, сондықтан көптеген эмоциялар бар екені түсінікті. Әзірге Парламент деңгейінде билік өкілдерімен сындарлы диалогқа қол жеткізу әрдайым мүмкін емес.

Соған қарамастан жұмыс жүргізілуде. Мен өзім әр түрлі тақырыптар бойынша, соның ішінде масс-медиа бойынша жұмыс комиссияларын өткіздім. Түрлі өңірлерден қоғамдық бірлестіктердің өкілдерін шақырдым. Парламентке «Жануарларға жауапкершілікпен қарау туралы» заң жобасы келіп түскен кезде басқа депутаттармен бірге Астанадағы жануарларға арналған баспаналарда болып, ұсыныстар енгіздік. Авторлық құқық, креативті индустрия бойынша көптеген жұмыс отырыстары өткізілді. Қазір

бұл заң жобасы да қаралуда. Интернеттің дамуына байланысты азаматтық белсенділік күшейе түсті. Бұл үрдіс соңғы 3-4 жылда байқалады.

Қазір Қазақстан азаматтық қоғам мен Парламенттің өзара іс-қимылы мәселесінде жетекші орындардың бірін алып отыр. Сонымен қатар, Парламенттің өзі бұл процеске қызығушылық танытады. Бұған сайлаушылармен кездесулер көмектеседі. Мысалы, парламенттік демалыс кезінде қалалық кәсіпкерлер палатасымен кездесіп, онда салық мәселесі талқыланды. Кейін олар Салық кодексі пысықтауды талап ететініне, барлық ұсыныстар, әсіресе ШОБ қатысты ескерілмегеніне жұртшылық пен биліктің назарын аударды. Ал қыркүйек айында ел Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев Жолдауында барлық тараптардың мүдделерін ескере отырып, құжатты жетілдіруге мүмкіндік беріп, Салық кодексін талқылауға қолдау білдіріп, бір жылға ұзартты. Мұнда барлық азаматтық қоғамның, салалық бірлестіктердің қатысуы маңызды. Өйткені, бұл заң жобасының сапасына тікелей әсер етеді. Заңдар жай болуы үшін қабылданбайды. Олар, ең алдымен, жұмыс істейтін болуы керек. Сондықтан қоғамның пікірі аса қажет.

– Қазақстандағы YEY саны 15 жылда 6,5 есеге артып, 23 мыңнан асқанына қарамастан, бұл саладағы заңнама әлі де жетілмеген. Биыл азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасына өзгерістер мен толықтырулар енгізу бойынша жұмыс басталды. Бұдан басқа, YEY туралы жеке заң жобасын әзірлеу жоспарлануда. Онда қандай міндетті нормалардың болуын қалайсыз?

– Азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасы өзгерістерді талап етеді. Бүгінде YEY қызметінің стандарттарымен ғана шектелу жеткіліксіз. Жаңа заң жобасы, менің ойымша, YEY қызметін қаржыландырудың ашық тетіктерін, қоғамдық бақылау стандарттары мен тетіктерін, YEY қызметкерлерін құқықтық қорғауды қамтуы тиіс. Үкіметтік емес сектордың ашықтығын және есептілігін қамтамасыз ету де басымдыққа ие болуы тиіс.

Өткен жылы Астанада өткен Азаматтық альянс форумында жеке заңның қажеттілігі туралы мәселе

«Сонымен қатар, 148 депутат қана емес, азаматтық қоғамның өзі де жаңа заңдарға бастамашы болуы тиіс. Бұл процеске неғұрлым көп адам қатысса, соғұрлым заңдар сандық және сапалық тұрғыдан өседі»

көтерілді. Әрине, кейбір тармақтар қоғамдық бірлестіктер туралы заңда жазылған. Дегенмен, 23 мың ҰЕҰ қазірдің өзінде тұтас армия болып табылады, ол ел халқының ең белсенді бөлігін білдіреді және қоғамды дамыту бойынша үлкен жүктеме алады.

Шамасы, жеке заң жобасын әзірлеу уақыты келді. Әрине, мұнда қаржыландыру, есеп беру бойынша барлық мәселелерді егжей-тегжейлі жазу қажет. Егер үкіметтік емес ұйымдарды қаржыландыру шетелден болса, бұл өте маңызды. Соңғы уақытта бұған мұқият назар аударылуда. Себебі мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігіне қатысты. Құпия емес, егер сырттан қандай да бір тапсырыс келіп, қоғам жалған ақпарат алса, бұл көптеген жағымсыз салдарға әкелуі мүмкін. Халықтың бір бөлігін, ал Қазақстанда сенгіш адамдар жеткілікті, интернет және жаңа технологиялар арқылы басқаруға болады. Сондықтан ҰЕҰ-ны қаржыландыруға қатысты барлық мәселелерде ашықтық болуы керек.

Айтпақшы, жыл сайын үкіметтік емес секторды қаржыландыру артып келеді. Бұл ретте гранттар халықаралық қорлар, қайырымдылық және мемлекет тарапынан бөлінеді. ҰЕҰ қызметі тек саясатпен, экономикамен ғана байланысты емес екенін атап өткім келеді. Олар үлкен әлеуметтік жүктемені көтереді. Мемлекетке аз қамтылған азаматтардың, жетім-жегірлердің, қарт адамдардың, көмек пен қорғауды қажет ететін мүгедектігі бар адамдардың проблемаларын шешуге көмектеседі. Мұнда олардың рөлі аса маңызды.

Бірақ, өкінішке қарай, барлық ҰЕҰ жеткілікті қаржыландырылмайды. Кейде, егер қаражатты жергілікті өзін-өзі басқару органдары бөлсе, қаржыландыру қалдық қағидат бойынша жүзеге асырылады. Кейде мұндай ұйымдар көзбояушылық үшін өмір сүреді. Бұл да кездеседі. Мысалы, олар грант үшін ашылды, жеңіске жетті, ерекше нәтижесіз игерілді және жабылды. Сондықтан қоғамда сенімсіздік бар.

Жүйелі жұмыс болуы керек, нәтиже үшін адамдар мен жергілікті билікті тартатын оқиға болуы керек. Шетелде осылай қалыптасқан. Мысалы, мен қысқа уақыт өмір сүрген Норвегияда мемлекет БАҚ қызметін реттемейді. Үйлестіруші – қоғамда салмағы бар және жүз жылдық жетістік тарихы бар қоғамдық бірлестіктер. Олар билік пен БАҚ арасында медиация жүргізеді. Әрине, бұл туралы айтуға әлі ерте, бірақ менің ойымша, бұл тәжірибеге мұқият қарау керек.

– Әр жылдары Сіз бірқатар орталық мемлекеттік органдардың қоғамдық кеңестерінің мүшесі болдыңыз. Бұл қоғамдық бақылау институтының қызметі қаншалықты маңызды және тиімді? Айт-

пақшы, біздің Парламенттің заң шығару процесін ашық жүргізе бастағанын қалай бағалайсыз?

– Ел Парламенті өз отырыстарын ашық жүргізіп жатқанына қуаныштымын. Бізде жасыратын ештеңе жоқ. Барлық отырыстарда елдің дамуы тәуелді болатын өзекті мәселелер талқыланады. Сонымен қатар, бұл хабарлар құқықтық ағартушылық функцияға ие. Оларды қоғамның барлық мүдделі өкілдері бақылап, тыңдай алады. Олар өз көзқарастарын айта алады, пікірлер мен ұсыныстар қалдыра алады. Біз үшін кері байланыс маңызды. Егер сарапшылар болса, олар жұмыс отырыстарына қатыса алады. Менің ойымша, бұл құрал сапалы заңдарды қабылдауға көмектеседі.

Қазір біз көптеген заңдар қабылдаймыз деген сын жиі естіледі. Бірақ бұл жақсы нәрсе. Бұл дамыған елдер үшін қалыпты процесс, оларда шамды қолдануға дейін – бәрі заңмен реттеледі. Мысалы, мен сантехникті шақырдым, төледім, бірақ ол маған қажет жұмысты орындамады. Егер ол заң саласында жұмыс істесе және менің құқықтарым заңды қорғаса, мұндай жағдай болмас еді. Сантехник лицензиясынан айырылуға қорқып, жұмысын жақсы орындаған болар еді. Өкінішке қарай, бізде ондай нәрсе жоқ. Тұтынушылардың құқықтары, сот жүйесі, білім беру және т.б. саласында атқаратын жұмыс әлі де көп.

Сонымен қатар, 148 депутат қана емес, азаматтық қоғамның өзі де жаңа заңдарға бастамашы болуы тиіс. Бұл процеске неғұрлым көп адам қатысса, соғұрлым заңдар сандық және сапалық тұрғыдан өседі. Азаматтық альянс ҰЕҰ туралы заң жобасын әзірлеу жөнінде бастама көтергені қуантады және қазір министрлікпен, депутаттармен және Парламентаризм институтымен байланыста жұмыс істейді.

Қоғамдық бақылауға келетін болсақ, менің ойымша, бұл – азаматтық қоғамды дамытудың және билікпен байланыс орнатудың маңызды құралы. Бірақ, менің ойымша, әзірге халықтың сенімсіздігін тудыратын қоғамдық кеңестер туралы заңды қайта қарау керек.

Қоғамдық кеңестер қажет. Бұл даусыз, бірақ барлық жерде емес. Мысалы, орталық билік органдарында, министрліктерде, ұлттық компанияларда, ірі қорларда міндетті. Бірақ жергілікті әкімдіктерде олар артық болуы мүмкін. Өйткені, мұнда қоғамдық кеңестен басқа бір-бірін жиі қайталайтын мәслихаттар бар. Әкімдіктер жанынан мәслихаттардың рөлін күшейтуге болады деп ойлаймын. Ал орталық билік органдарында, керісінше, қоғамдық бақылауды арттыру қажет.

Бұл ретте қоғамдық кеңестер де халық алдында есеп беруге, ашық болуға, салмақты болуға тиіс. Өкінішке қарай, олар аз естіледі. Ақпараттық вакуумның арқасында адамдар өз қызметіне күмәнмен қарайды. Мүмкін, олардың белгілі бір шешімдер қабылдауға әсер ететін арнайы тетіктері мен өкілеттіктері болмағандықтан. Бірақ егер министрліктің, ұлттық компаниялардың кеңестеріне, қорларға Парламент пен Президент сияқты есеп беру үшін олардың рөлін күшейтетін болсақ, ал, өз кезегінде, кеңестер халық алдында есеп берсе, бұл жағдайда олар сенім мен беделге ие бола алады.

– «Бас редакторлар клубы» қоғамдық бірлестігінің басшысы ретінде журналистиканы еліміздегі төртінші билік деп атай аласыз ба? Салауатты азаматтық кеңістікті дамытуда қазіргі медиа қандай рөл атқарады?

– Біз, әрине, «төртінші билік» термині бұқаралық ақпарат құралдарының қоғамға, оның ішінде билікке үлкен әсерін көрсететін лирикалық анықтама екенін түсінеміз. Егер Қазақстан туралы айтатын болсақ, БАҚ-тың қоғамға әсері сөзсіз. Тек журналистерге ғана емес, блогерлерге де құлақ асады. Біздің Президент ақпарат өрісін мұқият қадағалайды және әрқашан жауап береді. Қоғам биліктің әр түрлі деңгейінде кейбір шешімдер қалай жойылатынын немесе керісінше қоғамдағы жарияланымдар мен резонанстардың арқасында қалай қабылданатынын көреді.

Соңғы мысалдардың қатарында әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылық үшін жазаны күшейтетін «Салтанат заңының» күшіне енуі бар.

Ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев әйелдердің құқықтары мен балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелеріне басымдық береді. Мемлекет басшысының тапсырмалары аясында тиісті заңдар әзірленді. Атап айтқанда, әйелдер мен балалардың заңды мүдделерін қамтамасыз ету және елдегі отбасы институтын нығайту үшін қосымша құқықтық тетіктер енгізілді. Тұрмыстық зорлық-зомбылық үшін жауапкершілік күшейтілді.

Әрине, заң оңай келген жоқ, оның көптеген қар-

сыластары болды. Бірақ қоғамдық наразылықты тудырған қайғылы жағдай, содан кейін ашық сот процесі және бұқаралық ақпарат құралдарында кеңінен жариялау жиынтығында оның қабылдануына ықпал етті.

Қазір журналистер Талғардағы қайғылы жағдайды белсенді түрде жариялауда, оған да қоғам белсене жауап берді. Жағдайды ІІМ басшысы, Бас прокуратура жеке бақылауға алды.

Бірақ журналистер жеделдікті, рейтингтерді қуалап, сенсация бергісі келіп, өздеріне жүктелген қоғам алдындағы жауапкершілікті ұмытып кетеді. Себеппен-салдарын анықтамай, олар асығыс қорытынды жасайды. Ал кейбір блогерлер лайктар қуалап, қажет емес жерде хайп жасай бастайды. Өкінішке қарай, қазір эмоциялар ақыл-ойдан басым бола бастады. Тереңірек қазу, талдау жасауға көптеген адамдарда уақыт та, тілек те жоқ.

Кейде қызу фактілерді іздеуде журналистер адамдарды жұмыстан алшақтатады, оларды ыңғайсыз жағдайға қояды. Журналистикада 30 жылдан астам тәжірибеге ие бола отырып, қазір журналистік ортада этика, жауапкершілік жетіспейді деп айта аламын. Иә, журналистің міндеті – оқиғаларды ақпараттандыру, объективті түрде жариялау, талдау. Бірақ бұл көптеген жағымсыз эмоцияларды тудырып, адамдарды еліктіру дегенді білдірмейді. Журналистер жақсылық жасау, қоғамды жақсарту, құру, тәрбиелеу және дамыту үшін жұмыс істеуі керек. Бұл бұқаралық ақпарат құралдарының да, оларға теңестірілген блогерлердің де қолдарынан келеді.

Дамыған елдерде БАҚ пен медиа саласындағы салалық қоғамдық бірлестіктер қоғамда үлкен салмаққа ие. Сондықтан оларға халық тарапынан үлкен сенім артылады. Бұл тәжірибе Қазақстанда да қабылдауға кедергі болмас еді. Біз әлі жас елміз, өсу кезеңін бастан өткеріп жатырмыз. Біз сынақтар мен қателіктермен жұмыс жасай отырып, тәжірибе жинаудамыз. Сондықтан көбінесе қоғамдық бірлестіктер сұраныс болған кезде, елде немесе сайлауда немесе саяси пікірталастарда белсенді болады.... Менің ойымша, тағы да қайталаймын, көптеген адамдар жүйелілікке ие емес. Менің

«Қазір Қазақстан азаматтық қоғам мен Парламенттің өзара іс-қимылы мәселесінде жетекші орындардың бірін алып отыр»

ойымша, салалық бірлестіктер БАҚ пен билікпен тығыз байланыста жұмыс істеуі керек. Егер мемлекет бұқаралық ақпарат құралдарын тікелей емес, қоғамдық бірлестіктер арқылы қолдайтын болса, онда халықтың билікке де, бұқаралық ақпарат құралдарына да сенімі көбірек болар еді.

– Ірі қоғамдық ұйым ретінде Қазақстанның Азаматтық альянсының жұмысын қалай бағалайсыз? Үкіметтік емес сектордың қай бағыттары белсенді дамып келеді?

– Қазақстанның Азаматтық альянсының белгілі бір тарихы бар. Оның тәжірибесі ТМД елдерінде өте байыпты қарастырылады. Бұл ретте альянс жетекшісі Нұрғазиева Бану Ғаниқызының рөлі ерекше. Оның мемлекеттік қызметте орасан зор тәжірибесі бар, ұзақ уақыт қоғам қайраткерлерімен тығыз жұмыс істейді. Альянс бүгінде нақты жұмыс істейтін ұйымға айналуда, оның ішінде Алматы, Астана, Шымкент сияқты үлкен қалаларда ғана емес. Оның өкілдіктері бүкіл елде жұмыс істейді және тіпті елдің түкпіріндегі жағдайды жақсы біледі. Мен бұған әр түрлі аймақтардан 600-ден астам белсенділерді біріктірген Азаматтық альянс форумына қатысқан кезде көз жеткіздім. Альянстың барлық мүшелері нақты ұсыныстармен сөз сөйлеп, өзекті проблемаларды көтерді. Сонымен қатар, барлық облыстарда өңірлік форумдар өтті, онда мемлекеттік органдар үшін жүздеген ұсынымдар дайындалды.

Сондықтан азаматтық қоғамның қалыптасуында Азаматтық альянс шешуші рөл атқарады деп ойлаймын. Жақында АЭС салу мәселесі бойынша референдум сәтті өтті. Мәселе Қазақстан үшін маңызды, бірақ ол екіұшты реакция тудырды. Халық арасында түсіндіру жұмыстарын жүргізу қажет болды – атом электр станциясы не үшін қажет, ол қауіпсіз бе, жоқ па. Бұған Азаматтық альянс үлкен көмек көрсетіп, өз алаңын мамандарға ұсынды. Халықтың альянс арқылы барлық жағынан қажетті ақпаратты алуға, өздері сөз сөйлеуге, қарсыластарын тыңдауға мүмкіндігі болды. Олардың таңдауы болды – дауыс беру кезінде қай тарапты қабылдау керек. Бұл алаң ойдағыдай болды.

Азаматтық альянс саяси мәселелер көтерілген кезде ғана белсенді емес. Ол «жасыл» экономиканың, экологиялық сананың дамуына үлес қосады. Су ресурстарына ұқыпты қарауды насихаттайды, су үнемдеу технологияларын ілгерілетеді.

Оның көмегі, әсіресе, әлеуметтік салада баға жетпес. Өйткені, альянсқа кіретін көптеген ҰЕҰ аз

қамтылған, көп балалы отбасыларға, мүгедектерге, ауыр және генетикалық аурулары, атап айтқанда Даун синдромдары, аутизмі бар балаларға көмек көрсетеді. Қиын өмірлік жағдайға тап болғандарды қолдау: тұрмыстық зорлық-зомбылық, нашақорлық, маскүнемдік, түрмеде отыру.

Сонымен қатар, әлеуметтік кәсіпкерлік, медиация, инклюзивті білім беруді дамытады. Заң шығару процесіне қатысады, сараптамалық қорытындылар береді. Жыл сайын альянстың ел өміріне қатысуы артып келеді, бұл, сөзсіз, қуантады.

– ҰЕҰ қандай проблемаларға жиі тап болады? Қаржылық құрамдас – олардың бастысы ма? Сіз қандай қаржыландыру тетігін оңтайлы деп санайсыз?

– Қаржыландыру мәселесі үкіметтік емес ұйымдарда әрқашан өткір болды. Ол барлық елдерде бар. Қазақстан ерекшелік емес. Бүгінде әлеуметтік қызметтерді сатып алу тетігі жақсы пысықталған. Бірақ ұйымдастырушылық қолдауды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін, қазір қоғамдық бастама онша дамымаған салаларда үкіметтік емес ұйымдарды құруға ықпал ететін тетік жоқ. ҰЕҰ-ны дамытуға институционалдық гранттар бөлу тетіктері қажет. Жасыратыны жоқ, қаражаттың көп үлесі үй-жайларды жалдау шығындарын жабуға, әкімшілік шығындарды өтеуге кетеді. Басқаша айтқанда, қаржыландыру ҰЕҰ-ның белгілі бір қызметіне арналмаған және оған жүйелі даму мен жарғылық мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік бермейді.

Тағы бір өзекті мәселе – өзін-өзі дамыту және жақсы жұмыс істеу үшін ҰЕҰ қызметкерлерін оқытуға қаражат бөлу. Өкінішке қарай, көптеген қоғамдық бірлестіктер үшін бұл астамдық іспетті, аз қаржыландыруға байланысты мүмкін емес.

Ең бастысы, көбінесе қаржы, әсіресе мемлекеттік құрылымдардан, уақытында бөлінбейді. ҰЕҰ жеңіске жеткен тендерден кейін бірнеше ай бойы қаражат күтіп, басқа табыс көздерін іздеп немесе қызметкерлерді біраз уақытқа таратып, «ашқұрсақ нәпақамен» өмір сүруге тура келеді. Нәтижесінде кейбіреулер ынтасын жоғалтады. Егер қоғамдық бірлестіктер бір жылдан астам уақыт болса, олар өз жұмыстарын кем дегенде 5 жыл бұрын жоспарлауы керек. Дәл сол кезде нақты нәтиже болады. Стихиялық тәсілмен жақсы көрсеткіштерге қол жеткізу қиын.

Жұмыс сапасына грант беруші бөлген қаражаттың бір бөлігін «жейтін» инфляция да әсер етеді.

Мәлімделген көлем орындалмауы мүмкін. Мол себепті осы мәселелердің барлығын заңнамалық тұрғыдан егжей-тегжейлі пысықтау қажет. Қаржыландыру кем дегенде 3-5 жыл болуы туралы ұсыныс жасау керек. ҰЕҰ тек есеп беру үшін емес, жоспарлау және нәтижеге жұмыс істеу үшін. Қазір жергілікті өзін-өзі басқару туралы заңнаманы жетілдіру бойынша жұмыс жүргізілуде. Елде жергілікті өзін-өзі басқару саласындағы мәселелермен айналысатын ҰЕҰ жетіспейді. Мысалы, билікке тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, мысалы, шатырларды жөндеу, қоқыстарды шығару және т.б. проблемаларын шешуге көмектесетін әр түрлі бірлестіктер.

– Депутаттықты, қоғамдық қызметті, шығармашылықты отбасылық өмірмен және аналықпен қалай сәтті үйлестіруге болады? Қазіргі жағдайда әйелге бәсекелесу қиын ба және бұл үшін не қажет?

– Шын мәнінде, отбасын, қоғамдық және кәсіби қызметті біріктіру әрбір әйел үшін маңызды. Бүгінде Қазақстанда үлкен міндеттерді ойдағыдай шешіп, сонымен бірге отбасы ошағын түтетіп, балаларын тәрбиелеп отырған белсенді және өзін-өзі қамтамасыз ететін әйелдер көп.

Менің жағдайымда қоғамдық жүктеме ауыртпалық емес, көмек тәрізді. Ол, шынымен де, депутаттық қызметке көмектеседі. Мен нақты өмірде осы немесе басқа заңдардың қалай жұмыс істейтінін, нені өзгерту немесе толықтыру керектігін анық көремін. Әрине, бұл энергияны, көп уақытты, күш-жігерді қажет етеді, жаңа тақырыптарға тереңірек үңілу керек. Менің Бас редакторлар клубындағы әріптестерім, әсіресе іс-шараларды, жұмыс отырыстарын өткізуге көмектеседі.

Отбасына келетін болсақ, менің балаларым әлі кішкентай, мектепте оқиды. Әрине, олар назарды қажет етеді. Олардың қызығушылықтарын, оқуын зерттей отырып, тағы да бүгінгі білім беру процесінің қалай жұмыс істейтінін, нені өзгерту керектігін, ата-аналардың қандай қиындықтарға тап болатынын, балаларды неден қорғау керекті-

гін жақсы түсінесің... Мысалы, өткен жылы депутаттар мектеп оқушыларының сабақ барысында смартфондарды пайдалануға тыйым салу жобасын қарастырды. Заң қабылданды, бұл өте қуанышты. Өйткені мен де балаларым үшін алаңдаймын. Сондай-ақ, зиянды өнімдер мен энергетикалық сусындар бойынша депутаттық сауал жасадым. Нәтижесінде Астанада мектептерде оларды сату тоқтатылды. Немесе қазір Тик-Токты шектеу, мектептегі буллинг мәселесі және т.б. белсенді талқылануда. Мен күнделікті өмірде осы мәселелермен бетпе-бет келгендіктен, қандай шешімдер қабылдау керектігін және қандай заңдар жұмыс істемейтінін түсіну оңайырақ.

Менің Парламенттегі әріптестерімнің де отбасылары, балалары бар, сонымен бірге олар барлық жерде үлгеруге, әр түрлі орындарда сөз сөйлеуге және кері байланыс алуға тырысады. Әлеуметтік желілерде өз парақшаларын жүргізеді, сайлаушылардың проблемаларын шешеді. Сен өзіңе депутаттық өкілеттіктер жүктегендіктен, белсенді өмірлік ұстаным болу керек. Онсыз мүмкін емес.

Қазір технология тез дамып келеді, ақпарат алу оңай, коммуникация жақсы бола түсті. Күнделікті өмір де оңайырақ болды: кір жуғыш машиналар, мультипсіргіштер, робот шаңсорғыштар көптеген үй проблемаларын шешеді. Сонымен қатар, көп тапсырма және күнделікті үлкен ақпарат ағыны энергияның көп бөлігін алады. Отбасым, балаларым маған қалпыма келуге көмектеседі. Бересің және аласың. Мен өз жұмысымның нақты нәтижелерін көргенде де шабыттанамын. Демек, барлық күш-жігер бекер емес, керісінше қоғамның игілігі үшін.

Менің ойымша, қазіргі әлемде әр әйел өзін, сүйікті ісін тауып, ләззатпен жұмыс істеуі керек. Бұл дамуды ынталандырады. Сонда бәсекелестік қорқынышты болмайды.

– Сұхбат үшін рақмет!

Әңгімелескен
Саида Жаркинова

«Журналистер жақсылық жасау, қоғамды жақсарту, құру, тәрбиелеу және дамыту үшін жұмыс істеуі керек»

Артур Ластаев:

«Егер адам қол көтерсе, ол сүйеді дегенді білдірмейді»

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ ЖӨНІНДЕГІ УӘКІЛ ҚАЗАҚСТАНДА ӘЙЕЛДЕР МЕН БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ТУРАЛЫ

Қазақстандықтардың құқықтық санасында қандай өзгерістер болды, бұл әйелдер мен балаларды қорғау туралы прогрессивті заңдарды қабылдауға мүмкіндік берді? Неліктен халықтың құқықтық сауаттылығы – мықты мемлекет құрудың кілті болып табылады? Қазақстандағы Адам құқықтары жөніндегі уәкіл Артур Ластаев Adal Azamat журналына адам құқықтары саласындағы сын-қатерлер, азаматтық қоғамның рөлі және отбасы институтын нығайту үшін жүйелі өзгерістер қажеттілігі туралы айтып берді.

– Артур Ермакович, 2024 жылғы ең көп талқанған құқықтық бастама – әйелдердің құқықтары мен балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселелері бойынша заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу. Дәстүршілдер де, радикалдар да бұл түзетулерді тоқтата алмады, дегенмен 2021 жылы олардың қолынан келді. Соңғы жылдары азаматтардың құқықтық санасында не өзгерді?

– Әйелдер мен балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі заңның қабылдануы – бүкіл қоғам үшін маңызды жетістік және Қазақстанның прогрессивті көзқарасының көрінісі. Бұл түзетулердің қабылдануы іс жүзінде мемлекеттік органдар мен азаматтық қоғамның бірлігін, Халық үніне құлақ асатын мемлекет тұжырымдамасының тиімді жұмысын көрсетеді.

Заңды қарау барысында және оған қол қойғаннан кейін, біз де байқадық, кейбір деструктивті күштер

араласуға және халық арасында резонанс тудыруға тырысты, фактілерді әдейі бұрмалап, белгілі бір, әсіресе балаларға қатысты ережелерді жаңсақ түсіндіріп, медиаөрісте ашық фейктер таратуға тырысты.

Біз онымен күресіп, түсіндіру жұмыстарын жүргіздік, бірақ соңғы жылдары қоғамда өз құқықтарымыздың маңыздылығы туралы хабардарлықтың айтарлықтай артуы шешуші рөл атқарды. Қоғамдық санада оң мағынада белгілі бір өзгеріс болды, енді әділеттілік, теңдік және осал топтарды қорғау мәселелері басымдыққа айналды.

Мысалы, егер адам қол көтерсе, ол сүйеді дегенді білдірмейді, демек ол заңмен жазалануы тиіс құқық бұзушылық жасайды және зардап шеккен тарап қоғамның қолдауына сүйене алады, айыптаудан қорықпауы тиіс және мемлекет қажетті

қорғауды бере алады деген түсінік келді.

Әлеуметтік, мәдени немесе дәстүрлі көзқарастарға қарамастан қауіпсіздікті қамтамасыз етуді талап ететін тұрақты қоғамдық ұстаным қалыптасты. Адамдар құқықтар мен бостандықтарды көбірек қабылдай бастады, дәлірек айтсақ, олар осы мағынада саналы бола бастады.

Бұған белгілі бір резонанстық оқиғалар да ықпал етті, әрине, бірақ сонымен бірге халықтың құқықтық сауаттылығын арттыру бойынша үлкен жұмыс жүргізілуде, бұл да маңызды.

– Отбасы құқығы саласындағы қолданыстағы заңнама тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарын қаншалықты тиімді қорғайды? Осы саладағы қазақстандық заңдар әлемдік нормаларға сәйкес келе ме? Интернет-кеңістікте біздің еліміздегі әйелдер мен балалардың құқықтарын қорғау саласындағы заңнамалық нормалар ТМД-дағы ең прогрессивті болып табылады деген пікірлер жиі айтылады. Бұл туралы не айтасыз?

– Қазақстанның отбасылық құқық саласындағы қолданыстағы заңнамасы, әрине, әйелдер мен балалардың құқықтарын тұрмыстық зорлық-зомбылықтан қорғау мәселелеріндегі елеулі прогрессивті қадам болып табылады. Өздеріңіз білетіндей, отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы іс-қимыл туралы заңның қабылдануы тек ел ішінде ғана емес, сонымен қатар халықаралық қауымдастық тарапынан да үлкен резонанс тудырды.

Жаңа заңда зорлық-зомбылықтың алдын алуға және құрбандарды қорғауға бағытталған нормалар енгізілді. Бұған қоса, олар әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың кез келген көрінісі үшін жауапкершілікті күшейтеді: денсаулыққа қасақана жеңіл зиян келтіру және ұрып-соғу үшін қылмыстық жауаптылыққа тартылады, қасақана ауырлығы орташа және денсаулығына ауыр зиян келтіргені үшін қатаң жазаланады.

Дегенмен, тиімділік тұрғысынан қиындықтар әлі де бар деп айтуға болады. Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарының құқықтары дәйекті және ерекшеліксіз қорғалуы үшін заңнамалық нормалар мұқият жүзеге асырылуы керек. Бірқатар басқа елдердегідей, осы саладағы заң құқық қорғау органдары, әлеуметтік қызметтер және зардап шеккендерге қолдау көрсететін ұйымдар арасындағы әрекеттерді жүйелі түрде енгізу және үйлестіру қажеттілігіне тап болады.

Әлемдік стандарттарға сәйкестікке келетін болсақ, Қазақстан халықаралық деңгейде танылған

нормалардың көпшілігін бейімдеді. Алайда, әрдайым жетілдіру қажет: алдын алу және оңалту шараларын күшейту, сондай-ақ жәбірленушілерге құқықтық көмек көрсету қажет. Бұл – келесі қадам.

– Сіз жыл сайын Мемлекет басшысына азаматтардың құқықтарын қалпына келтіру және қорғау жөніндегі есепті ұсынасыз. Біздің азаматтар адам құқықтары жөніндегі уәкілге қандай шағымдармен жиі жүгінеді? Қазақстандықтардың адам құқықтары жөніндегі уәкілдің кеңсесіне өтініштерінің өсуі не туралы куәландырады?

– Шын мәнінде, бізге келіп түсетін өтініштердің сипаты әр түрлі. Бізге ең көп шағымдар тергеу органдарының әрекеттері мен әрекетсіздігіне, сот актілерімен келіспеушілікке, сотталғандардың құқықтарының бұзылуына қатысты түседі. Өтініштер еңбек құқықтарын қорғау, денсаулық сақтау мәселелеріне де қатысты.

2024 жылдың 9 айының қорытындысы бойынша бізге 4 859 шағым түсті, бұл 2023 жылдың ұқсас кезеңіндегі көрсеткіштерден 10,8%-ға жоғары. Өтініш-шағымдардың өсуі біздің еліміздегі азаматтардың құқықтары көбірек бұзыла бастағанын емес, біздің институттың таныла бастағандығын көрсетеді.

Бұдан басқа, уәкілдің еліміздің әрбір өңірінде жергілікті жерлерде өтініштерді жедел пысықтайтын, түзеу немесе әлеуметтік мекемелерге баруды жүргізетін өкілдері бар. Мұның бәрі азаматтардың шағымдарына және құқықтарының бұзылуына жедел ден қоюға, проблемалық аймақтарды анықтауға және оларды жою бойынша шаралар қабылдауға мүмкіндік береді.

– Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алуға қандай шаралар ықпал етеді деп ойлайсыз? БАҚ хабарламалары бойынша, бұл проблеманың ауқымы таң қалдырады. Қолданыстағы бағдарламалар мен шаралардың тиімділігін қалай бағалайсыз?

Тұрмыстық зорлық-зомбылықтың тиімді алдын алу үшін құқықтық шараларды да, әлеуметтік, білім беру, ақпараттық бастамаларды да қамтитын кешенді тәсіл қажет. Менің ойымша, ең маңызды міндет – жәбірленушілерге уақтылы көмек көрсету және агрессорларды жауапқа тарту.

Маңызды шаралардың ішінде шұғыл сенім телефондары мен дағдарыс орталықтарына қолжетімділікті атап өтуге болады, онда зардап

шеккендер жедел көмек пен қорғауды ала алады. Жәбірленушіге өзін қауіпсіз сезінуге мүмкіндік беретін қорғаныс ережелері, сондай-ақ зорлық-зомбылыққа байланысты құқық бұзушылықтар үшін жауаптылықты күшейту де тиімді.

Халықпен жұмыс істеу де маңызды: азаматтардың зорлық-зомбылыққа нөлдік төзімділігін қалыптастыратын құқықтық білім беру желісін дамыту маңызды. Менің ойымша, құқықтық хабардарлықты арттыруға және адам құқықтарын құрметтеуге бағытталған ағартушылық бастамалар зорлық-зомбылық отбасының жеке ісі ретінде қабылданған кезде тұйық циклді бұзуға көмектеседі.

Агрессорларды оңалту және қайта тәрбиелеу бағдарламалары да маңызды – түпкі себепті жоймайынша, зорлық-зомбылық жалғаса береді.

Қолданыстағы бағдарламаларға келетін болсақ, олардың негізі қойылған міндеттерге жауап береді, бірақ практикалық іске асыруды күшейту қажет. Қазір бұл проблемаға назар аударылуда және біз қолдау мүмкіндіктерінің біртіндеп кеңеюін көріп отырмыз. Алайда, барынша тиімді болу үшін ведомствоаралық ынтымақтастықты, құқық қорғау органдары, әлеуметтік қызметтер мен азаматтық ұйымдар арасындағы үйлестіруді ұдайы күшейту, сондай-ақ қоғамның барлық деңгейлерінде жүйелі тәсілді дамыту қажет.

– Біздің елімізде көптеген сапалы және логикалық заңдар қабылданды деген пікір бар, бірақ мәселе әрқашан әлсіз орындалуға келіп тіреледі. Бұл құқықтық апатияны мемлекеттік аппарат пен қоғамның деңгейінде қалай жеңуге болады?

– Шынында да, кейде біз заңдар әрдайым іс жүзінде қатаң сақтала бермейтініне тап боламыз. Бірақ мұның себебі әлсіз орындауда емес, жүйелік тәсіл мен бақылаудың болмауында. Кейде бұл жерде құқықтық мәдениеттің жетіспеушілігі мен орындаушылардың ғана емес, жалпы қоғамның қызығушылығы да маңызды рөл атқарады.

Бізге мемлекеттік органдардың ашықтығы мен есептілігі қажет болуы мүмкін. Заңның орындалуының әр кезеңі қоғамдық бақылау мен бағалауға ашық болған кезде, құқық бұзушыларға жауапкершіліктен аулақ болу қиынға соғады және құқықтық жүйеге деген қоғамдық сенім артады. Тиімді мониторинг және кері байланыс тетіктері, сондай-ақ нәтижелерді тәуелсіз бағалау осы бағыттағы маңызды қадамдар болып табылады.

Екіншіден, қоғамда құқықтық мәдениет пен жауапкершілікті қалыптастыру маңызды рөл

атқарады. Әрбір азамат өз құқықтарын білуі керек және оның құқықтық процеске қатысуы – заңсыз әрекеттерге шағымдану немесе қолдау сұрау – бұл қоғамдық игілікке қосқан үлесі екенін түсінуі керек. Құқықтық сауаттылықты арттыру және адамдардың қоғамдық процестерге қатысуы барлық деңгейлерде заңдардың неғұрлым жауапты орындалуына түрткі болады.

Ақыр соңында, мемлекеттік аппараттағы кадрлардың кәсіби дамуы мен уәждемесін күшейту маңызды. Ол үшін лайықты жалақы, тұрақты оқыту жүйесі, қызметкерлердің құзыреттілігін дамыту және дағдыларын жетілдіру қажет. Олар өздерінің заңдылыққа қосқан үлестерінің маңыздылығын түсініп, қоғам алдындағы жауапкершілікті сезінуі үшін.

– Халықтың құқықтық сауаттылығын арттыру үшін қандай шараларды қажет деп санайсыз?

– Мен Сізге осы бағытта не істеуге тырысатынымызды айтайын. Халыққа құқықтық білім беру уәкіл институтының басым міндеттерінің бірі болып табылады және біз осы міндетті орындай отырып, түрлі іс-шаралар – халықпен кездесулер, консультациялар, жеке қабылдаулар өткіземіз.

Биылғы жылы «Құқықтық сағат» ауқымды жаппай оқыту басталды – біз өңірлік өкілдермен бірге әр түрлі санаттағы азаматтарға, соның ішінде оқушылар мен студенттерге, кәсіпорын қызметкерлеріне, азаматтық қоғам өкілдеріне бірқатар дәрістер өткіздік.

Бұл іс-шараға әр өңірден 20 000-ға жуық адам қатысты. Жалпыға бірдей оқыту аясында адам және азамат құқықтарын қорғауға қатысты түрлі мәселелер қозғалды.

Сондай-ақ, белгілі бір жұмысты кеңсе және ақпараттық өрісте, соның ішінде әлеуметтік желілерде жүргізеді. Біз мүмкіндігінше көп адамды білім беру жұмыстарымен қамту үшін барлық қолжетімді алаңдарды пайдалануға тырысамыз. Ал егер ертең көшеге шыққанда өтіп бара жатқан адамнан «Адам құқығы деген не?» деп сұрасаңыз, ол азды-көпті дәл жауап бере алады – бұл белгілі бір жетістік деп санауға болатын нәрсе.

– Мүгедектігі бар адамдар үшін қолжетімді ортаны қамтамасыз ету саласында қандай да бір ілгерілеушілік бар ма? Біздің елімізде мүгедектігі бар азаматтардың құқықтары толық қорғалады деп айта аламыз ба? Айтылғанды растау үшін қандай мысалдар келтіруге болады?

Бүгінгі таңда мемлекет пен құқық қорғау ұйымдарының барлық күш-жігеріне қарамастан, мүгедек адамдардың құқықтарын сақтау бойынша бірқатар мәселелер әлі де ашық күйінде қалуда. Біз мемлекет ретінде дұрыс жолдамыз.

Денсаулық сақтаудың ерекше қажеттіліктері бар адамдар, өкінішке қарай, әлеуметтік оқшаулануға, кемсітушілікке, инфрақұрылымға қолжетімділіктің шектелуіне, еңбек нарығындағы тең емес мүмкіндіктерге және басқаларға тап болады. Бірақ бұл проблемалар тек Қазақстанға ғана тән емес, мүгедектігі бар адамдар олармен барлық жерде кездеседі.

Алайда, осы мәселелерді шешу үшін мемлекет жүйелі шаралар қабылдауда. Мысалы, біздің елімізде мүгедек адамдардың құқықтарын қамтамасыз ету және өмір сүру сапасын жақсарту жөніндегі Ұлттық жоспар іске асырылуда. 2023 жылы еліміз БҰҰ-ның Мүгедектердің құқықтары туралы конвенциясына Факультативтік хаттаманы ратификациялады, бұл құқық қорғау базасын нығайтудағы маңызды қадам болды.

Әлеуметтік кодекс шеңберінде мүгедектігі бар адамдарды әлеуметтік қорғаудың көп деңгейлі жүйесі енгізілді, ол мемлекеттік көмекті, оның ішінде жәрдемақылар мен әлеуметтік төлемдерді, жоғалған функцияларды өтеумен әлеуметтік оңалтуды, мамандандырылған әлеуметтік қызметтерді, сондай-ақ жұмысқа орналастыру шараларын қамтиды.

Түзету мекемелерінде мерзімін өтеп жүрген мүгедек адамдардың құқықтарын қорғау мәселесі жеке жолдан өтуде. Колонияларға барған кезде біз әрқашан олар үшін қарапайым жағдайлардың қамтамасыз етілетініне назар аударамыз.

Бүгінгі таңда қылмыстық-атқару жүйесінің мекемелерінде мүгедектігі бар 760-қа жуық адам ұсталады. Әрине, оларға ерекше жағдайлар қажет және түзету мекемелері мұны ескеруі тиіс. Халықаралық құқық қорғау ұйымдары бұл мәселеге мұқият назар аударады және біз жалпы қабылданған стандарттарға сай болуымыз керек.

Айтпақшы, біз Үкіметке елде сотталғандардың әр түрлі санаттарын, соның ішінде әйелдерді, жас балалары бар әйелдерді, кәмелетке толмағандарды және, әрине, мүгедектігі бар адамдарды қамтуы мүмкін заманауи көпсалалы аралас қауіпсіздік колонияларын құру туралы ұсыныс көтердік. Бұл бүгінгі күні қылмыстық-атқару жүйесі қызметкерлерінің де, тұтқындардың да алдында тұрған бірқатар проблемаларды шешуге көмектеседі. Ең бастысы, мұндай заманауи колониялар мүгедектігі

Құқықтық сауаттылықты арттыру және адамдардың қоғамдық процестерге қатысуы барлық деңгейлерде заңдардың неғұрлым жауапты орындалуына түрткі болады

бар адамдардың қажеттіліктерін ескеретін болады. Өркениетті әлемнің бір бөлігі ретінде Қазақстан халықаралық стандарттардан тыс қала алмайды және біз ерекше қажеттіліктері бар адамдар өздерін сенімді сезінетініне, олардың мүмкіндіктері кеңейтілетініне сенімдіміз.

– Адам құқықтары жөніндегі уәкіл институты мемлекет пен қоғам арасындағы көпір ретінде әрекет етеді. Азаматтардың әл-ауқаты неге байланысты деп ойлайсыз? Азаматтық қоғамның құқықтық мемлекет құрудағы рөлі қандай?

– Менің ойымша, азаматтардың әл-ауқаты көптеген факторларға байланысты: экономикалық даму деңгейі, мемлекеттік институттардың тұрақтылығы, оларға деген сенім деңгейі, әлеуметтік қызметтердің қолжетімділігі, сот жүйесінің әділдігі, сондай-ақ әр адамның өзін-өзі жүзеге асыру және өз құқықтарын қорғау мүмкіндіктері.

Осы факторлармен қатар азаматтық қоғамның дамуы да шешуші мәнге ие. Қоғам неғұрлым белсенді және саналы болса, адамдардың әл-ауқаты соғұрлым жоғары болады.

Азаматтық қоғам билік пен қоғам арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз ете отырып, құқықтық мемлекет құруда маңызды рөл атқарады. Бұл – мемлекеттің іс-әрекетін бақылауға, құқықтар мен бостандықтардың сақталуын талап етуге, сондай-ақ маңызды әлеуметтік мәселелерді көтеруге және шешуге қабілетті белсенді және саналы азаматтық қоғам.

Құқықтық мемлекеттің тиімділігі көбінесе азаматтардың өз құқықтарын қорғауға, мемлекеттік институттармен өзара әрекеттесуге және қоғамдық процестерге қатысуға қаншалықты дайын екендігіне байланысты.

Диана Окременова:

Мемлекет ҮЕҰ-дан қауіп емес, серіктестерді көруі керек

«Құқықтық медиа-орталық» қоғамдық қоры бүгінде бүкіл Қазақстан бойынша ғана емес, одан тыс жерлерде де таныл- мал. Қор қызметкерлері масс-медиа, ақпаратқа қол жеткізу, дербес деректерді қорғау туралы заң жобаларын әзірлеу үшін Парламент пен министрліктер жанынан құрылған жұмыс топтарына белсенді қатысты. Олар әрдайым жур- налистердің құқықтарын қорғауда алдыңғы қатарда және азаматтық қоғам мен мемлекет арасындағы буфер тәрізді. Біз «Құқықтық медиа орталығы» ҚҚ директоры Диана Окре- мовамен әңгімелесеміз.

Диана Окременова – журналист, медиа-сарапшы, Қазақстандағы адам құқықтары жөніндегі уәкіл жанындағы Адам құқықтары жөніндегі сараптамалық кеңестің мүшесі, медианың өзін-өзі реттелуі жөніндегі қоғамдық комитет төрағасының орынбасары.

– Диана Юрьевна, Сіз азаматтық сек- торға қалай келдіңіз?

– Қостанай мемлекеттік университетін бітіргеннен кейін мен жергілікті газетте журналист болып жұмыс істедім, «Әділ сөз» халықаралық сөз бостандығын қорғау қоры маған оның өңірлік өкілі болуды және өңірдегі сөз бостандығының бұзылуына мониторинг жүргізуді ұсынды. Шамамен бір жылдан кейін жек ұйым құру идеясы пайда болды, оның негізгі функ- циясы журналистерді құқықтық қолдау, қорғау және ағарту болды.

2010 жылы біз Астанаға көшіп келдік, онда медиа саласын жақсартуға бағыт- талған күш-жігерді өрістетуге мүмкіндік болды. Бүгін, Құқықтық медиа орталығы өзінің 20 жылдық мерейтойының қар- саңында тұрғанда, біз жоғары деңгейге жеттік деп сенімді түрде айта аламын. Әдетте, көптеген құқық қорғау ұйымдары тек консультациялық қолдауға бағыт- талған. Біз заңдарды әзірлеуге қатыса- мыз, яғни біз оның салдарымен күресіп қана қоймай, сонымен қатар заңнаманың өзін неғұрлым прогрессивті және халықа- ралық нормаларға сәйкес етіп өзгертуге тырысамыз.

– Бүгінде іске асырылған жобалардың қайсысын ерекше атап өтер едіңіз?

– Біздің тұрақты функцияларымыздың бірі – көптеген жылдар бойы жүргізіп келе жатқан мемлекеттік ақпараттық тапсы- рысты бақылау, біз шенеуніктерге бұл ақ-

шаның тиімсіз жұмсалатынын дәлелдеуге тырысып-бағудамыз. Қазақстанда бұған жылына 67 миллиард теңге бөлінеді! Бірақ олар қажетті нәтиже бермейді және медиа нарықты дамытпайтын, керісінше оның тоқырауына ықпал ететін бұл жүй- ені өзгерту керек.

Қазақстандық университеттердің журналистика факультеттерімен ын- тымақтастығымызды атап өткен жөн. Бірнеше жыл бұрын аймақтарды аралап, оқытушылармен және студенттермен қарым-қатынас жасай отырып, біз журна- листика факультеттерінде пәндерді оқы- тудың модификацияланған модулі жоқ екенін түсіндік. Мысалы, медиа-құқықты заңгерлер оқытпайды және ол әрдайым кәсіби түрде орындалмайды.

Біз медиа-құқықтың барлық бөлімдерін қамтитын типтік модульді әзірлеп, оны жоғары оқу орындарына ұсындық. Тіпті, «Журналистік тергеу», «Журналистік этика», «Экономикалық журналистика», «Саяси журналистика» сияқты модуль- дерді әзірледік, яғни олар шартты түрде «жартылай фабрикаттар» тәрізді, автор- лық түзетулер енгізе отырып, кез кел- ген университетте оқытуға бейімдеуге болады.

Сондай-ақ, судьялармен, мәслихат депутаттарымен, сайланбалы әкімдер- мен олардың құзыреттерін арттыруға және журналистермен әрі азаматтық қоғаммен қарым-қатынасты жақсартуға бағытталған жұмысымызды маңызды деп санаймын. Мемлекеттік басқару сапасын арттыру, азаматтарды шешім қабылдауға тарту, ашықтыққа қол жеткізу – бұл мақ- саттар азаматтық қоғам үшін ғана емес, жалпы мемлекет үшін де маңызды.

– Құқықтық медиа-орталық еңбегінің бірі екі жылға жуық уақытқа созылған «Масс-медиа туралы» танымал заңды әзірлеуге және қабылдауға қатысу деп атауға болады.

– Сондай-ақ ақпаратқа қол жеткізу және ақпараттандыру туралы заңдар – бұл біз үшін өте маңызды тәжірибеге айналды. Осылайша, біздің жұмысымыздың, оның ішінде «Масс-медиа туралы» заңның

«Егер жалпы азамат- тық қоғамды қабыл- дау туралы айтатын болсақ, оның белсенді бола бастағанын атап өтуге болады»

арқасында ар-намыс пен қадір-қасиетті қорғау істері бойынша бір жыл мерзіміне талап қою мерзімі енгізілді, ал журна- листік сұрауларға жауап беру мерзімі жеті күннен бес күнге дейін қысқартылды. Бұл – біз мемлекеттік органдарға үнемі көрсетіп, бүгінгі күні медиа кеңістік үшін не маңызды екенін және неге репрессия- лық заңдар қабылдауға болмайтынын түсіндіретін нәрселер.

Бірақ, өкінішке қарай, оның нормала- ры ескі БАҚ туралы заңның көшірмесі сияқты және бұл біздің әзірлеушілермен келіспеушіліктің басты нүктесі болды. Біз журналистердің қауіпсіздігіне кепілдік беруді, олардың кәсіби қызметіне кедергі келтіргені үшін әкімшілік жауаптылық енгізуді ұсындық. Өйткені журналистерге іс жүзінде әлдебір жерге кіруге рұқсат етілмейді, ақпаратқа қол жеткізуден бас тартады және онымен күресудің заңнама- лық тетіктері жоқ. Жақында Еуропада сөз бостандығы туралы заң қабылданды және біздің заңнан айырмашылығы түбегейлі. Онда журналистерге осы кепілдіктердің барлығы енгізілді, ал біздің заңымыз бұқаралық ақпарат құралдарын мемле- кеттік реттеуге бағытталған.

– Сіз өз жұмысыңызда тағы қандай қиындықтарға тап болдыңыз?

– Заңдарды әзірлеуге қатысуға ты- рысқанда, әрине, белгілі бір қиындықтар

« Біз жау да, тыңшы да емеспіз. Біз бәріміз бірдей міндеттермен жұмыс істейміз – прогрессивті заңнама, халықаралық стандарттар, қалыпты құқық қолдану практикасы, азаматтарды қоғам мен мемлекеттің істеріне тарту»

туындайды. Бірақ мен бірнеше жыл бұрын бұдан да жаман болғанын айтқым келеді: бізді бір нәрсені бүлдіргісі келетін маза-лағыш шыбын түрінде қабылдап, мүлдем серіктес ретінде қарамады. Соңғы жылдары біз азаматтық қоғамға құлақ асатынын көреміз, бізді сарапшылар ретінде жиі қабылдайды, біздің ұсыныстарымызды жұмысқа алады, олардың негізінде талдау жасайды және т.б.

Сондықтан қазір қиындықтар аз. Бірақ осы уақытқа дейін, менің ойымша, қазақстандық YEҰ өкілдері жеткілікті белсенді және ұйымшыл емес, кооперация жоқ, көптеген адамдарда заңнамалық процеске қалай дұрыс қатысу керектігі туралы тәжірибе, сараптама және құзыреттер жетіспейді.

– Осы саладағы жиырма жыл ішінде Сіз Қазақстандағы азаматтық қоғамның қалай өзгеретінін талдай алатын шығарсыз. Оны дамыту қажеттілігі туралы биік мінберінен жиі айтылады. Бірақ Сіз бұл үшін қандай кедергілерді көресіз?

– Егер жалпы азаматтық қоғамды қабылдау туралы айтатын болсақ, оның белсенді бола бастағанын атап өтуге болады. Бұған жақында қабылданған «Салтанат

Заңы» мысал бола алады. Менің ойымша, бұл қайғылы оқиға адамдар бір нәрсені өзгерте алатынын түсінген кезде біздің азаматтық қоғам үшін бетбұрыс болды.

Бірақ, өкінішке қарай, мемлекеттік YEҰ, мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты алу үшін құрылған бір күндік YEҰ бар және бұл қайғылы. Бізде әйелдердің, балалардың, мүгедектігі бар адамдардың құқықтарын қорғаумен айналысатын YEҰ өте көп. Бұл, әрине, өте маңызды салалар. Бірақ одан да сезімтал тақырыптар бар, олармен айналысу қауіпті болуы мүмкін – сөз бостандығы, бейбіт жиналыс бостандығы, сайлау, саяси құқықтармен байланысты барлық нәрсе. Бұл секторда, шынымен, белсенді және бір нәрсені өзгерткісі келетін YEҰ аз.

Коммерциялық емес ұйым халық үшін шынымен маңызды бола бастағанда және билік оның назарын аударып, мәселелерді шешіп жатқанын көргенде, қандай да бір себептермен оған қарсы қудалау басталады. Қызметі біздің еліміздегі көптеген әйелдерге көмектескен танымал қоғамдық қор сияқты. Менің ойымша, бізде мұндай YEҰ-ға мемлекеттің қысымы мен әсері әлі де күшті, сондықтан олар аз. Мемлекет азаматтық секторды бақылауды қалайды, соңғысына қатысты заңнама

достық ниетте емес, көптеген айыппұлдар қарастырылған, бұл мина алаңында серуендеу сияқты, Сіз қай жақтан жауапкершілікке тартанынын білмейсіз.

Менің ойымша, мемлекет өз көзқарастарын қайта қарап, YEҰ-дан қауіп емес, серіктестер көре бастайтын уақыт келді. Біз жау да, тыңшы да емеспіз. Біз бәріміз бірдей міндеттермен жұмыс істейміз – прогрессивті заңнама, халықаралық стандарттар, қалыпты құқық қолдану практикасы, азаматтарды қоғам мен мемлекеттің істеріне тарту.

– Сізде шетелдік институттармен және үкіметтік емес ұйымдармен жұмыс тәжірибесі мол. Параллель жасай аласыз ба? Біз олардан не үйренуіміз керек?

– Шынында да, біздің посткеңестік кеңістік пен Еуропалық одақтың барлық дерлік елдерінде бұрыннан серіктестеріміз бар. Жақында мен бес ай АҚШ-та тағылымдамадан өттім. Әрине, мен айырмашылықты көремін.

Еуропа мен АҚШ-та азаматтардың құқықтары, мүмкіндіктері және белсенді болуға деген ұмтылысы жоғары. Мысалы, Құрама Штаттарда мен күн сайын митингілер мен бейбіт жиындарды көрдім. Егер американдықтар бір нәрсемен келіспесе, олар конгрессмендерге хат жазады, өз құқықтарын қорғау үшін әр түрлі әрекеттерді ойлап табады. Олардың қайырымдылық мәдениеті күшті, ірі YEҰ донаттар арқылы өз қызметіне ақша жинайды. Онда адамдар өздерінің пайдасын сезінеді және егер күшті азаматтық қоғам болмаса, онда тоқырау пайда болатынын, биліктің әрекетін ешкім басқара алмайтынын түсінеді. Әрине, біз үшін бұл әзірге арман ғана.

Біздің YEҰ-да ауызбірлік, күш-жігерді біріктіру жоқ. Шетелде, егер бір идея туралы сөз болса, тіпті, ұйымдар әр түрлі салаларда жұмыс істеп, бір-бірін қолдамаса да, олар бірден бірігіп, осылайша өз әлеуетін арттырады. Бұл өте маңызды! Бізде YEҰ біреуді қорғау немесе қолдау үшін сирек жиналады. Әдетте, біздің коммерциялық емес ұйымдар өз жобаларын жүзеге асыру үшін өз бетінше жұмыс

істейді. Меніңше, біз осы бірігу күшін бекер қолданбаймыз.

Сондай-ақ, жақында Ресейде және басқа елдерде қабылданған шетелдік агенттер туралы заң сияқты танымал тақырыпты қозғаған жөн. Қазақстанда бұл «Шетелдік қаржыландыруды алатын ұйымдар мен адамдардың парағы» деп аталады. Бұл риториканың барлығы адамдарда шетелден ақша алатын барлық YEҰ қандай да бір бөтен және дұшпандық элементтер сезімін қалыптастыруға бағытталған.

Евгений Жовтис атап өткендей, бизнес пен үшінші секторға салынған инвестициялардың айырмашылығын аса түсінбейді. Неліктен американдық және еуропалық компаниялар миллиондаған долларларды біздің бизнесімізге салғанда, бұл ешкімге маңызды емес, оларды ешкім шетелдік агенттер ретінде қабылдамайды. Бірақ егер YEҰ-ға салымдар туралы айтатын болсақ, бұл бірден қауіпті. Мұндай YEҰ біреудің тапсырысын орындайды деп саналады.

Менің 20 жылдық тәжірибемде грантын жеңіп алған ұйымның бізге сіз қарызсыз деп айтқан кезі болған емес. Бұл, әдетте, осылай жұмыс істейді: гранттық ұйым конкурс пен тақырыптарды жариялайды, осы тақырыптар бойынша біз өтінім жазамыз, егер ол өзекті болып көрінсе, онда ол мақұлданады. Бірақ ешкім ешқашан YEҰ-ға не істеу керектігін айтпайды.

АҚШ-тағы тағылымдамада менің зерттеуімнің тақырыбы «Қазақстандағы онлайн-белсенділік және азаматтық қоғам» болды. Шағын сауалнама жүргізгеннен кейін мен азаматтық қоғамның қай салаларда ең белсенді екенін және оның қай жерде ең көп нәтижеге қол жеткізгенін білдім – бұл тұрмыстық зорлық-зомбылыққа қарсы тұру, әйелдердің құқықтарын, жануарлардың құқықтарын қорғау, бұқаралық ақпарат құралдары, өлім жазасын жою, азаптауға қарсы күрес. Мұның бәрінде біздің азаматтық қоғамның үздіксіз күш-жігерінің еңбегі бар. Мен біздің YEҰ-ға өз жұмысында үздіксіз және табанды болуын тілеймін, онда түпкілікті нәтиже бола алмайды, өйткені бұл – әрдайым процесс.

АҚШ-тың Қазақстандағы Төтенше және Өкілетті Елшісі
Дэниел Розенблум:

Мықты азаматтық қоғам – демократиялық өркендеудің негізі

«Adal Azamat» журналына берген сұхбатында АҚШ-тың Қазақстандағы Төтенше және Өкілетті Елшісі Дэниел Розенблум Америкадағы азаматтық қоғамның дамуы, оның демократияны қолдаудағы маңызды рөлі және осы тәжірибені басқа елдерде қолдану мүмкіндіктері туралы өз пікірін білдірді. Елші Розенблум әлеуметтік мәселелерді шешуде, адам құқықтарын ілгерілетуде және үкіметпен өзара әрекеттесуде тәуелсіз ҰЕҰ-лардың маңыздылығын атап өтіп, үкіметтерді азаматтық сектордың дамуы үшін қолайлы жағдайлар жасауға шақырады.

Америка Құрама Штаттарында үкіметтік емес сектордың дамуы ұзақ тарихқа ие. Бүгінгі күні АҚШ-тағы ҰЕҰ елдің әлеуметтік және экономикалық өмірінің ажырамас бөлігіне айналып қана қоймай, халықаралық деңгейде де маңызды рөл атқарады. Құрметті Розенблум мырза, сіздің ойыңызша, АҚШ-тағы ҰЕҰ-лардың сәтті қызметіне не ықпал етті? Үкімет пен үшінші сектор арасындағы тиімді серіктестік құруға ұмтылатын басқа елдер АҚШ азаматтық қоғамын дамыту тәжірибесін қалай пайдалана алады?

– Америка Құрама Штаттарында азаматтық қоғаммен қарым-қатынастың ұзақ және бай тарихы бар екені рас. АҚШ тарихының алғашқы кезеңінен бастап, азаматтық қоғам ұйымдары азаматтардың мүддесін ілгерілетуде, экономикалық мүмкіндіктерді кеңейтуде және адам құқықтарын қорғауда маңызды рөл атқарды. 1830-жылдары Алексис де Токвиль өзінің әйгілі «Америкадағы демократия» кітабында американдықтардың ерікті қауымдастықтар құруға бейімділігі туралы пікір білдірген. Ол: «Америкадағы барлық жастағы, әртүрлі жағдайдағы және көзқарастағы адамдар үнемі бірлесіп, мерекелер ұйымдастырады... қонақүйлер салады, шіркеулер тұрғызады,

«Ақырында, ҰЕҰ-лар дені сау демократия үшін маңызды екенін есте сақтаңыз. Олар жеке құқықтарды қорғайды, адамзаттың прогресін алға жылжытады және үкіметтің заңдылығы мен жауапкершілігін арттырады, азаматтардың қажеттіліктеріне жақынырақ етеді»

кітаптар таратады... Олар ауруханалар, түрмелер, мектептер салады. Соңында, егер олар шындықты дәріптегісі келсе немесе пікір қалыптастырғысы келсе, олар қауымдастық құрады», – деп жазды.

Де Токвиль демократияны сақтаудағы мұндай қауымдастықтардың маңыздылығын түсіндірді. Біріншіден, ол бұл ұжымдық мәселелерді шешудің ең жақсы тәсілі деп санады: «Демократиялық халықтар арасында барлық азаматтар тәуелсіз және әлсіз; олардың ешқайсысы өз бетімен ештеңеге жете алмайды, біреуге көмек бер деп басқаларды мәжбүрлей алмайды. Сондықтан, егер олар өзара көмектесуді үйренбесе, олар дәрменсіздікке ұшырайды». Екіншіден, Де Токвиль азаматтарды жеке мүдделерінен алыстатып, ауқымдырақ істерге қатыстыру арқылы олар әртүрлі көзқарастар мен мүдделерге ие басқа адамдармен жұмыс істеуді үйренетінін атап өтті. Осылайша, қауымдастықтарға қатысушылар жақсы серіктестерге, көшбасшыларға және азаматтарға айналады. «Идеялар мен пікірлерді жаңартып, жүректерді кеңейтіп, ақыл-ойды дамытуға жалғыз жол – адамдардың бір-біріне өзара ықпалы», – деп түйіндеді Токвиль.

Бүгінгі күні Америкадағы азаматтық қоғам азаматтар мен үкімет арасындағы маңызды делдалдық рөлді атқарады. Әлеуметтік мүдделердің кең ауқымын білдіретін үкіметтік емес ұйымдар (ҰЕҰ) әртүрлі нысандарда көрініс табады: жергілікті спорттық лигалар, қызығушылық клубтары мен көршілер қауымдастығынан бастап, тұтынушылардың құқықтарын, азшылық топтардың азаматтық құқықтарын немесе басқа осал топтардың құқықтарын қорғайтын топтарға дейін. Сонымен қатар, қоршаған ортаны

қорғайтын, дінге негізделген қайырымдылық ұйымдар, тіпті кәсіби қауымдастықтар да бар. Бұл ұйымдар азаматтар үшін дауыс болып, үкіметтің халықтың қажеттіліктеріне жауап беруін қамтамасыз етеді. 200 жыл бұрын Токвиль Америкаға келген кездегідей, мұндай қызмет

« Біз мемлекеттік бақылаудан тәуелсіз мықты азаматтық қоғам демократияның гүлденуі үшін қажет деп сенеміз»

демократиялық мәдениетті қалыптастыру және қолдау үшін әлі де қажет.

АҚШ тәжірибесінен үйрене отырып, үкімет азаматтық қоғам секторымен мықты серіктестік орнатуды көздесе, бірнеше негізгі принциптерге назар аударуы керек. Ең алдымен, ҰЕҰ құруды

ынталандыратын, бірақолардың қызметіне баға беруден аулақ болатын реттеу ортасын құру маңызды. Азаматтық қоғамның әртүрлілігін ескеріңіз, ҰЕҰ-лардың әртүрлі идеологиялар мен мүдделерді білдіретінін мойындаңыз. Барлық дауыстардың халықтық диалогқа қатысуына мүмкіндік беріңіз. Ақырында, ҰЕҰ-лар дені сау демократия үшін маңызды екенін есте сақтаңыз. Олар жеке құқықтарды қорғайды, адамзаттың прогресін алға жылжытады және үкіметтің заңдылығы мен жауапкершілігін арттырады, азаматтардың қажеттіліктеріне жақынырақ етеді.

Біз мемлекеттік бақылаудан тәуелсіз мықты азаматтық қоғам демократияның гүлденуі үшін қажет деп сенеміз. Әрине, бұл тәуелсіздікпен қатар, азаматтық қоғам ұйымдарының да міндеттері бар: олар заңды сақтауы және мәселені шешу үшін зорлық-зомбылықты қолдамауы керек. Олар, сондай-ақ, қажет және орынды болған жағдайда үкіметпен тікелей ынтымақтасуы керек, тіпті кейде мемлекеттік келісімшарттар бойынша қызметтер көрсетуі керек. Бірақ үкімет азаматтық қоғамды шектей бастағанда, демократия тоқтап қалатынын айта кеткім келеді.

АҚШ мықты азаматтық қоғамды қалыптастыру – бұл тұрақты міндет екенін түсінеді. Бұл үкімет пен халықтың бірлескен күш-жігерін қажет етеді. Біз елдерді өз азаматтық қоғамдарына инвестиция салуға және ҰЕҰ-лардың дамуы үшін қолайлы жағдай жасауға шақырамыз.

Америка Құрама Штаттарындағы үкіметтік емес ұйымдар адам құқықтарын қорғау және әлеуметтік қызметтер көрсету саласында ең үлкен нәтижелерге қол жеткізді. Сіздің ойыңызша, қазіргі қоғам үшін ҰЕҰ қызметінің қандай салалары ең маңызды және неге?

– Бүгінгі таңда АҚШ-та шамамен 1,5 миллион ҰЕҰ жұмыс істейді. АҚШ үкіметтік емес ұйымдардың дамуын тек ел ішінде ғана емес, бүкіл әлем бойынша қолдайды, өйткені біз азаматтық қоғамның гүлденуі демократия мен әділетті қоғам үшін өте маңызды деп сенеміз.

АҚШ-тағы ҰЕҰ-дар адам құқықтарын қорғау және әлеуметтік қызметтер көрсету бойынша үлкен тәжірибеге ие екендігі рас. Бірақ олардың қазіргі қоғамдағы маңыздылығын түсіну үшін осы дәстүрлі салалардың шеңберінен шығуымыз керек. ҰЕҰ өте әртүрлі және кең ауқымды мәселелерді шешуге бағытталған.

ҰЕҰ-дардың қайсысы мен үшін ең маңызды дегеннен гөрі, мен былай деп айтар едім: егер елде ҰЕҰ-дардың дамуы үшін дұрыс жағдай жасалынса – оларды еркін ұйымдастыруға және шамадан тыс араласусыз жұмысын істеуге мүмкіндік берілсе – пайда болған ҰЕҰ сол қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандырады. Адамдар өз қауымдастықтарына қамқор болады және оларға мүмкіндік берілсе, олар өздерінің ең маңызды мәселелерін шешу үшін бірігеді.

Бүгін ҰЕҰ жұмысшылардың құқықтары үшін күресіп, әділ жалақы мен қауіпсіз еңбек жағдайларын қамтамасыз етеді. Олар адам саудасы мен тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына баспана тауып, өмірлерін қалпына келтіруге көмектеседі. Олар сыбайлас жемқорлықты әшкерелеп, билік басындағыларды жауапқа тартады. Олар маргиналданған қауымдастықтарға күш беріп, олардың дауыстарын жеткізуге

мүмкіндік береді және барлығына қоғам өміріне қатысу құқығын қорғайды.

ҰЕҰ, сондай-ақ, қоршаған ортаны қорғау мәселелерін шешіп жатыр, табиғатты қорғауды насихаттап, тұрақты тәжірибелерді ілгерілетіп жатыр. Ақпараттың қарқынды заманында олар адамдарға онлайн-контентті игеруге көмектесіп, жалған жаңалықтармен күресіп, медиасауаттылықты насихаттап жатыр. Олар тіпті апаттық жағдайда көмек көрсетіп, қажетті қызметтерді ұсынып, қауымдастықтарға дағдарыстардан кейін қалпына келуге көмектесіп жатыр.

« Ақпараттың қарқынды заманында олар адамдарға онлайн-контентті игеруге көмектесіп, жалған жаңалықтармен күресіп, медиасауаттылықты насихаттап жатыр. Олар тіпті апаттық жағдайда көмек көрсетіп, қажетті қызметтерді ұсынып, қауымдастықтарға дағдарыстардан кейін қалпына келуге көмектесіп жатыр»

🔗 Розенблюм мырза, Қазақстанға келмес бұрын, сіз Өзбекстанда жұмыс істеп, Еуразияның басқа елдерінің үкіметтерімен кең тәжірибеңіз бар. Сіздің ойыңызша, азаматтық қоғам институттары бүгін қандай шұғыл мәселелерге тап болып отыр, және бұл мәселелерді шешудің қандай жолдары бар?

– Мен 27 жыл бойы және осы аймақтағы жұмыс тәжірибемде азаматтық қоғам институттары кез келген демократияның маңызды бөлігі екенін анық түсіндім, және бұл жағынан Қазақстанға да қатысы бар. Алайда, бүгінбұл ұйымдар елеулі қиындықтарға тап болып отыр.

Солардың бірі – сөз бостандығын, бірлестіктерді және тәуелсіз бақылауды жеткілікті деңгейде қорғай алмайтын осал құқықтық негіз. Бұл бостандықтар азаматтық қоғамның гүлденуі үшін қажет. Екінші бір маңызды мәселе – ҰЕҰ-дардың қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз ету. Қажетті қаржыландыру болмаса, бұл ұйымдардың өз қызметін тұрақты түрде жүргізуі және алға қойған мақсаттарына жетуі қиынға соғады.

Ең үлкен қиындық үкіметтер ҰЕҰ-дарды тіркеуден бас тартып, немесе олардың мүшелерін сындарлы пікірлері үшін жаза лап, үндерін өшіруге тырыса бастағанда туындауы мүмкін.

Бұл мәселелерді шешу үшін не істеу керек? Үкіметтер азаматтық қоғаммен ашық диалогты ілгерілетуі, ҰЕҰ-дардың қоғамдық игілікке қосқан үлестерін пайдалана білуі, гранттық процестердің ашықтығы мен әділдігін қамтамасыз етуі, сондай-ақ азаматтық ұйымдардың пікірін ескеретін инклюзивті саяси жоспарлауды қолдауы керек. Халықаралық институттармен және жеке бизнеспен серіктестік бұл күш-жігерді одан әрі нығайта отырып, азаматтық қоғамның тұрақтылығы мен ықпалын қамтамасыз етеді.

Түйіні, гүлденген азаматтық қоғам үкімет пен азаматтардың ашық диалогқа, әртүрлі пікірлерді құрметтеуге және ортақ мәселелерді шешуде бірлесіп жұмыс істеуге деген адалдығын талап етеді. Бұл процесс әрдайым оңай емес, бірақ түбінде ол үкіметтерге өз азаматтарының қажеттіліктеріне жауапкершілікпен қарауға мүмкіндік береді.

🔗 АҚШ-тың қолдауы Қазақстан тәуелсіздігінің алғашқы жылдарында азаматтық сектордың дамуына елеулі үлес қосты. Шағын гранттар бағдарламасының арқасында қазақстандық ҰЕҰ-дар халықаралық және америкалық ұйымдар мен қорлардың аясында жобаларды жүзеге асырып, қажетті тәжірибе мен білім алды. Бүгінгі таңда мемлекетіміз азаматтық секторды маңызды әлеуметтік мәселелерді шешуге тартуға тырысып, ҰЕҰ-дарға гранттар бөлуде. Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев үшінші секторға қатысты саяси және экономикалық реформаларды жүзеге асыратынын жариялады. Сіздің ойыңызша, еліміздегі болып жатқан өзгерістерді қалай бағалайсыз?

Америка Құрама Штаттары ұзақ уақыттан бері Қазақстанның мықты және тәуелсіз азаматтық қоғам құру жолындағы ұмтылысын қолдап келеді. Мен осының алдында атап өткенімдей, біз ҰЕҰ-дардың демократияны ілгерілетудегі, адам құқықтарын қорғаудағы және экономикалық дамуға ықпал етудегі маңызды рөлін мойындаймыз.

Біз Қазақстанда жарияланған реформалардың бағытына үлкен үмітпен қараймыз, әсіресе, «естітін мемлекет» пен «Әділетті Қазақстан» құруға бағытталған реформаларға. Неғұрлым инклюзивті және барлық тараптардың мүддесін ескеретін процестер үкіметтің ақпаратқа сүйеніп шешім жасауына және бүкіл қазақстандықтарға пайда әкелетін тұрақты дамуға ықпал етеді. Бұл реформалар азаматтық қоғаммен бірге, әртүрлі мүдделі тараптардың болуының маңыздылығын мойындайды. Егер бұл реформалар орындалып, жүйелі түрде жүзеге асырылса, олар Қазақстанды демократия жолында алға жетелейді.

Күшті азаматтық қоғамды құру – бұл ұзақ жол, және бұл жолда достар бір-біріне қолдау көрсетуі және адал болуы керек. Біз қазақстандық серіктестерімізбен тығыз ынтымақтастықта жұмыс істеп, тәжірибемізбен бөлісіп, қажет болғанда конструктивті кері байланыс ұсынамыз. Бұған назар аудармау біздің серіктестігімізге және ортақ мақсаттарымызға шынайы әділетсіздік болар еді.

« Америка Құрама Штаттары Қазақстанның демократиялық реформаларға қарай ұмтылысын қолдауды жалғастыра береді »

Америка Құрама Штаттары Қазақстанның демократиялық реформаларға қарай ұмтылысын қолдауды жалғастыра береді. Біз заңның үстемдігін нығайтуға, азаматтық қоғамды қолдауға және ашықтықты арттыруға бағытталған көмек көрсетуді жалғастырамыз. Тағы да қайталап айтарым, мықты және өміршең азаматтық қоғам Қазақстанның прогресі мен өркендеуі үшін аса маңызды.

🔗 Қазақстандағы азаматтық сектордың дамуы бойынша қандай оң нәтижелерді байқадыңыз, және тағы қандай салаларда жұмыс істеу қажет деп ойлайсыз? Үкіметтік емес ұйымдардың қызметін жақсарту үшін не істеу керек деп санайсыз? Бұл үдерісте мемлекет қандай рөл атқарады?

– Америка Құрама Штаттары Қазақстанның азаматтық секторын дамытудағы қол жеткізген елеулі жетістіктерін, әсіресе жақында қабылданған азаматтарды

зорлық-зомбылық пен қанаудан қорғауға бағытталған заңдар сияқты жетістіктерін мойындайды. Бүкіл азаматтық қоғамның ұзақ жылдар бойы атқарған еңбегі нәтижесінде қабылданған тұрмыстық зорлық-зомбылық және адам саудасына қарсы заңдар ерекше назарға лайық. Сонымен қатар, біз жергілікті билік органына ресурстар мен жауапкершілікті беру сияқты реформаторлық бастамаларды қолдаймыз.

Сонымен қатар, біз әлі де тәуелсіз бұқаралық ақпарат құралдары мен кейбір азаматтық қоғам топтарына қысым көрсету мен шектеулердің күшею туралы алаңдаймыз. Біз үкіметті ашық диалог пен әртүрлі көзқарастар үшін кеңістік құруға және оны қорғауға шақырамыз, өйткені дені сау қоғам әртүрлі секторлар арасындағы ынтымақтастық негізінде гүлденеді. Азаматтық қоғам үшін қолайлы орта қалыптастыра отырып, инклюзивтілікті қолдап, ҰЕҰ-мен белсенді жұмыс істей

отырып, мемлекет үшінші сектордың толық әлеуетін ашуға мүмкіндік береді.

Қазақстан өзінің демократиялық даму жолында алға қарай жылжып жатқан кезде, ашық диалогты сақтау және туындаған сын-қатерлерге жедел жауап беру өте маңызды. Бұл құқықтық және сот жүйесі негізгі бостандықтарды қорғап, оларды шектемейтініне көз жеткізуді; үкімет жұмысында ашықтық пен есептілікті алға жылжытуды; және әртүрлі пікірлерді тек тыңдап қана қоймай, сондай-ақ ескерілетін ортаны құруды қамтиды. Бұл жолда Америка Құрама Штаттары өздерінің 250 жылдық демократия құру тәжірибесінен алынған сабақтармен бөлісуді жалғастырады, Қазақстан біздің кейбір қателіктерімізді қайталамайтынына үміттенеміз. Әрбір демократияның өзіндік сын-қатерлерге тап болатынын түсінеміз, бәрімізге де өсетін мүмкіндік бар, сол себепті біз серіктестік рухында өз тәжірибеміз бен қолдауымызды ұсынамыз.

🔗 2021 жылы USAID Халықаралық Аралды құтқару қорының Атқарушы дирекциясымен бірлесіп, экожүйені қалпына келтіруге бағытталған «Оазис» жобасын бастады. Бұл жобаға үкіметтер, YEҰ және жергілікті қауымдастықтар Орталық Азиядағы экологиялық апатқа қарсы күресу үшін бірікті. Сіздің ойыңызша, осы бастаманың ерекшелігі неде және жобаның халықаралық қатысу тұрғысынан маңызы қандай?

– Мен «Оазис» жобасы: маңызды деген тұжырыммен толық келісемін. Бұл жоба экологиялық мәселелерді шешудегі халықаралық ынтымақтастықтың күшін көрсетеді. USAID-тің Арал теңізінің экожүйесін қалпына келтіруге бағытталған ауқымды бағдарламасының бір бөлігі ретінде бұл жоба теңіздің құрғаған түбін қалпына келтіруге және Арал теңізінің экологиялық апатының жойқын салдарын азайтуға бағытталған.

«Оазис» жобасын тиімді ететін нәрсе – оның көпжақты тәсілі. Бұл жоба үкіметтерді, YEҰ-ларды және жергілікті қауымдастықтарды ортақ мақсатқа жету үшін біріктіреді. Мұндай бірлескен күш-жігер күрделі экологиялық мәселелерді шешу

үшін өте маңызды, өйткені бұл проблемалар бір ғана мемлекеттің шеңберінен тыс. Сонымен қатар, бұл жоба климаттың өзгеруі мен Орталық Азиядағы су ресурстарының өсіп келе жатқан дағдарысына шешім табудың үлгісі болып табылады.

Бұл жобадағы халықаралық ынтымақтастықтың маңыздылығын асыра бағалау қиын. Арал теңізінің апаты – трансшекаралық мәселе, сондықтан барлық мүдделі тараптардың үйлескен әрекеттерін талап етеді. Елдер бірге жұмыс істей отырып, білімдерімен бөлісіп, ресурстарын біріктіре отырып, Арал теңізінің экожүйесін қалпына келтіріп, экологиялық апаттың зардап шеккен халықтарының өмір сүру жағдайларын жақсарту үшін инновациялық шешімдерді дамыта алады.

«Оазис» жобасы тек қоршаған ортаны қалпына келтірумен шектелмейді, сонымен қатар Арал теңізі аймағында тұрақтылықты нығайтуға және тұрақты дамуды ілгерілетуге бағытталған. Мұндай жобаларға инвестиция салу арқылы біз Орталық Азияның салауатты және гүлденген болашағына инвестиция жасаймыз. Біз Қазақстанмен климаттың өзгеруі, жасыл энергетикаға көшу, су ресурстарының тапшылығы және азық-түлік қауіпсіздігі сияқты басқа да өзекті мәселелер бойынша ынтымақтастықты жалғастыруды асыға күтеміз.

🔗 7-сұрақ: Қазақстан сауда-экономикалық ынтымақтастықты нығайтуға, сондай-ақ технологияларды дамыту, ғылым, бірлескен жобалар, мәдени және гуманитарлық байланыстар саласында ынтымақтастықты күшейтуге үлкен мән береді. Сіз қандай перспективалы бағыттарды Қазақстанмен ынтымақтастықты дамыту үшін атай аласыз? Қандай жаңа бағдарламалар мен бастамалар жүзеге асырылуы мүмкін?

Америка Құрама Штаттары мен Қазақстан 33 жылдан астам уақыт бойы берік серіктестікті қолдап келеді және біз ынтымақтастығымызды тереңдетудің жаңа жолдарын үнемі іздеудеміз. Қазақстан өз экономикасын жасанды интеллект, ақпараттық технологиялар, маңызды пайдалы қазбалар және азық-

« «Оазис» жобасы тек қоршаған ортаны қалпына келтірумен шектелмейді, сонымен қатар Арал теңізі аймағында тұрақтылықты нығайтуға және тұрақты дамуды ілгерілетуге бағытталған»

түлік өңдеу сияқты секторларда әртараптандырып жатқан кезде біз сауда мен инвестиция мүмкіндіктерін зерттеп жатқан америкалық компаниялардың өсіп келе жатқан қызығушылығын қуана бақылап отырмыз. Жаһандық қатаң бәсекелестікке қарамастан, Қазақстан көптеген мүмкіндіктер ұсына алады және біз бұл мүмкіндіктерді америкалық бизнеске белсенді түрде насихаттаймыз.

Сонымен қатар, біз қазақстандық компаниялардың АҚШ-қа деген инвестициялық қызығушылығының артуын байқаймыз. Өткен жылы біздің Коммерциялық қызметіміз 14 қазақстандық компаниядан тұратын делегацияның көшін SelectUSA конференциясына – АҚШ-тағы шетелдік инвестицияларды тартуға арналған жыл сайынғы басты шараға бастап барды. Сондай-ақ, біз қазан айында бизнес-миссияны қуана қабылдадық, ол 13 америкалық компанияға одан әрі экономикалық ынтымақтастық мүмкіндіктерін зерттеуге мүмкіндік берді; қатысушылардың қата-

рында цифрлық технологиялар, мұнай және газ, инфрақұрылым және құрылыс салаларындағы компаниялар болды.

Орталық Азияда USAID аймақтық экономикалық бастамаларды, оның ішінде кедендік инфрақұрылымды нығайту және оңтайландыру жобаларын және жеке сектордың өсуіне жәрдемдесу жобаларын қолдайды. Бұл күш-жігер АҚШ-тың Қазақстанға салған инвестицияларының өсуіне ықпал етті, бұл соңғы бірнеше жылда 46 миллион доллар көлеміндегі жаңа инвестициялар мен 6000 жаңа жұмыс орнының ашылуына әкелді. Жыл сайынғы Орталық Азия сауда форумы аймақтық және халықаралық бизнестің дамуына ықпал етуді жалғастырып келеді.

Америка Құрама Штаттары мен Қазақстан арасындағы серіктестіктің болашағы жарқын. Бірлесе жұмыс істеуді жалғастыра отырып, біз одан да үлкен прогреске қол жеткізіп, екі елдің азаматтары үшін бейбіт және өркендеген болашақ құра аламыз.

Нұркен Асанов:

Саналы ата-ана болу – біз бірге қалыптастыратын мәдениет

Саналы ата-ана болуды қалай нормаға айналдыруға болады, қазіргі отбасы алдында қандай қиындықтар бар және қоғамдық бастамалар қоғамды қалай өзгерте алады? Нұркен Асанов, «Сенімен Болашақ» РҚБ негізін қалаушы, Қазақстан Азаматтық альянсының вице-президенті Қазақстанда ата-аналарға заманауи сын-тегеуріндермен күресуге көмектесетін жеке тәжірибесімен, шабытымен және табысты жобаларымен бөліседі.

– Нұркен Жарылқапұлы, Сізді «Сенімен Болашақ» РҚБ құруға және жас ұрпақты тәрбиелеу, мәдени және отбасылық құндылықтарды ілгерілету, сондай-ақ Қазақстанда үшінші секторды дамыту мәселелеріне жұртшылықтың назарын аударуға не түрткі болды?

– Азаматтық сана мен азаматтық жауапкершілікті көрсету әрбір азамат үшін норма болуы тиіс деп санаймын. Қоғам мен Отанға пайда келтіру – біздің азаматтық борышымыз.

Менің түсінуімше, адамның міндеті – өз елінің өркендеуіне ықпал ету.

Біздің негізгі қызметіміз барысында мен және менің серіктестерім бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі ретінде қайырымдылыққа және азаматтық бастамаларды қолдауға назар аудардық. Бірақ мұндай көмек пен қолдау бейберекет, яғни құрылымдалмаған сипатта болды.

2019 жылдың көктемінде, пандемия мен локдаун кезеңінде бүкіл әлем қашықтан жұмыс форматына көшті. Бұл жағдай азаматтарға, оның ішінде маған, балалармен уақыт өткізуге, олармен сөйлесуге мүмкіндік берді.

Сол кезде үлкен қызыммен сөйлесудің нәтижесінде, бала үшін ата-анасымен, атап айтқанда әкесімен өткізген уақыт ерекше құндылық екенін түсіндім, өйткені біз көбінесе жұмысбасты әкелерміз және балаларға жеткілікті уақыт бөлмейміз.

Ата-аналардың тәрбие процесіне қосылуы, олардың өміріне қатысуымыз, олардың сезімдеріне, уайымдарына, тілектеріне деген қызығушылығымыз – біздің балаларымыз бізден осыны күтеді!

Үлкен қызыммен әңгімелесу мені қоғамда саналы ата-ана мәдениетін қалыптастыру және өскелең ұрпақты тәрбиелеу мәселелерінде ата-аналарды қолдау мақсатында ата-аналар бірлестігін құруға итермеледі!

Балалар – елдің болашағы! Сондықтан оларға тиісті тәрбие беру, отансүйгіштік пен Отанға деген сүйіспеншілік сезімін ояту, елдің дамуы мен өркендеуіне өз үлесін қосуға ұмтылу қажет.

– Сіздің ойыңызша, бүгінгі таңда қазақстандық қоғам алдында қандай басты сын-тегеуріндер тұр? ҰЕҰ қоғамдағы оң өзгерістерге қаншалықты ықпал ете алады?

– Біз азаматтық белсенділікке де әсер ететін қарқынды өзгерістер дәуірінде өмір сүріп жатырмыз.

«Сенімен Болашақ» қорында, біздің ойымызша, қазіргі азаматтық белсенділікке негізгі әсер ететін 5 әлеуметтік өзгерісті (егер қаласаңыз, сын-тегеуріндерді) бөліп көрсетеміз. Қазіргі заманғы деп мен тек 10-15 жылдағы айырмашылықты айтамын.

Бұл:

- 1. Қазіргі заманғы қоғамда ақпарат алмасу және коммуникация жылдамдығының өсуі.** Заманауи технологиялар байланыс процесін едәуір жеделдетті. Бұл, өз кезегінде, идеялардың тез таралуына және азаматтық бастамаларға ресурстарды жұмылдыруға ықпал етеді. Соңғы мысалдардан біз әлеуметтік медиа проблемалар туралы лезде хабарлауға, еріктілердің көмегін үйлестіруге және онлайн-науқандарды жүргізуге қалай мүмкіндік беретінін көреміз.
- 2. Виртуалды әлемнің адам өміріндегі рөлін арттыру.** Біздің қоғамдық қызметіміздің едәуір бөлігі бүгінде виртуалды кеңістікте болуы мүмкін. Виртуалды әлемде қабылданған шешімдер адамның шынайы өмірдегі мінез-құлқына тікелей әсер етеді.
- 3. Қоғамдық процестердің ашықтығы мен бақылануы және жеке өмір суреттері.** Ашықтық пен бақылану азаматтардың қоғамдық процестерге қатысуын ынталандырады және белсенді әрекеттерге

дайындығын арттырады. Сот процесінің онлайн трансляциясына қатысты соңғы мысалдар осы трендтің жарқын мысалы болып табылады.

- 4. Саяси өзгерістер, жаңа «қоғамдық шартты» қалыптастыру, Әділетті Қазақстан.** Мемлекет басшысының реформалары мемлекет пен қоғам арасындағы өзара іс-қимыл қағидаттарын қайта қарауға және жаңартуға бағытталған. Бұл реформалар азаматтарды қоғамдық және саяси өмірге белсенді қатысуға ынталандырады.
- 5. Инклюзияның өсуі (барлық әлеуметтік топтардың қатысуы).** Инклюзияның өсуі әлеуметтік әділеттілікке және қоғамның бірлігін нығайтуға ықпал етеді. «Сенімен Болашақта» «ата-ана» мәртебесі барлығына бірдей деген қағида бар.

– Сіз ерекше мақтан тұтатын жобалар туралы бөліссеңіз. Қазақстандық ата-аналарға заманауи сын-тегеуріндермен күресуге қалай көмектесесіз? Отбасылық құндылықтарды ілгерілету үшін қандай бастамаларды тиімді деп санайсыз?

– «Сенімен Болашақ» Қазақстанның 16 өңірінде өкілдікке (филиалдарға) ие.

Біздің қызметкерлер ай сайын ата-аналар қауымымен түрлі форматтағы 200-300-ге жуық іс-шара өткізеді. Ата-аналардың кері байланысының және біз жыл сайын бастама көтеретін елдік сипаттағы әлеуметтанулық зерттеулердің арқасында қазіргі отбасылардың, ата-аналардың өздері, олардың балаларының алдында тұрған негізгі проблемаларды анықтауға болады. Әрі қарай, біз оларға осы қиындықтарды жеңуге көмектесу үшін тақырыптық күн тәртібін қалыптастырамыз.

Айта кету керек, әр өңірдің өз сұранысы бар – бұл ата-аналар қауымын ең алаңдататын нәрсе

және әр өңірдің анықталған өзекті проблемаларын ескере отырып, біз әлеуметтік жобаларды іске асыруды бастаймыз, олардың мақсаты: проблеманы анықтау, оны шешу жолдарын табу, қоғамның дамуына үлес қосу, әлеуметтік шиеленісті азайту.

Бұл жобалардың әрқайсысы мақтаныш сезімін тудырады.

Мысалы, Батыс Қазақстан облысында «Жақсылық жасап жарысайық» жобасы іске асырылды – жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алу бағытында мектептермен еріктілік жұмыс жүргізілді; Қарағандыда – бұл жастар арасында вэйптер мен темекі шегу құрылғыларын жаппай пайдалану проблемасына жұртшылықтың назарын аударған «Зиянды әдеттердің алдын алу» жобасы. Қызылордада – 2 жоба – «Репродуктивті денсаулық» және «Сенің болашағың» (жас отбасы мектебі, ажырасудың алдын алу); Астанада – «TATULYQ» (отбасылық-тұр-

мыстық зорлық-зомбылықтың профилактикасы); Солтүстік Қазақстан облысында – кәсіптік бағдар беру (жас ұрпаққа кәсіби өзін-өзі анықтауға және алған мамандығы бойынша жұмысқа орналасуға көмек); Жамбыл облысында – «Сенің таңдауың» (тәуекел санаттарындағы жасөспірімдерге арналған жеке өсу бойынша тренингтер бағдарламасы); Қостанай облысында – «Білім арқылы түсіністік пен сенімге» (қала мектептерінде ата-аналардың құзыреттілігін арттыру арқылы буллингтің алдын алуға бағытталған білім беру) және басқа да көптеген жобалар.

Павлодар филиалының «Болашақ жеңімпаз» жобасын ерекше атап өткім келеді, ол тәлімгерлікпен және жасөспірімдерді мамандық таңдауға дайындаумен, олардың өмірлік әлеуетін арттырумен байланысты. Өмірлік қиын жағдайға тап болған балаларды қолдау мақсатында құрылған өмірлік тәлімгерлік жобасы, олар дұрыс таңдау жасауы, бағдарлар қоя алуы үшін, олармен бірге болашақ межесін сызып, алға қойылған мақсаттар мен міндеттерді тиімді жүзеге асыруға жетелеу үшін. Бұған болашақта мамандық таңдау да кіреді. Хоббиді таңдау. Мағыналы рухани даму.

Жоба өткен жылы аяқталды, бірақ балалардың өтініші бойынша 2026 жылға дейін ұзартылды. Ол өзінің ұзақ мерзімділігі мен беріктігін көрсетті. Бұл жобаның сәттілігі мен өзектілігі, оның қажеттілігі туралы айтады.

Қол жеткізілген оң нәтижелерге қарамастан, біздің алдымызда ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балаларды қолдау институтын трансформациялау міндеті тұр. Қолданыстағы әлеуметтік-инфрақұрылымдық қолдау жүйесін жетілдіру және қоғамды олардың әрқайсысы үшін нағыз отбасына айналдыру үшін қоғамдық қолдауды қатар арттыру қажет.

Жобалардан басқа, біз әлеуметтік желілердің (платформалар мен мессенджерлердің контенті) жасөспірімнің ата-анасымен және отбасымен, құрдастарымен және виртуалды достарымен қарым-қатынасына әсер ету аспектілерін зерттеуге бағытталған «Әлеуметтік желілердің жасөспірімнің қоршаған ортамен өзара әрекеттесуіне әсері» және қазіргі қазақстандық ата-ана – әйел екенін көрсеткен әрі әкелерді өскелең ұрпақты тәрбиелеу процесіне тарту қажеттілігін анықтаған «Қазіргі заманғы ата-ананың портреті» атты елдік зерттеу сияқты тақырыптар бойынша әлеуметтік зерттеулерге бастамашылық жасадық және жүргіздік.

– Ата-аналар бірлестігін құру идеясы неліктен пайда болды? Бұл бірлестік қандай мәселелерді шешеді? Бірнеше онжылдықтар бұрын ата-аналардың, әсіресе әкенің беделі біздің қоғамда, сөзсіз, болды. Қазіргі отбасындағы әкенің рөлі қандай?

– Отбасы – қоғамның бірлігі. Біздің балаларымызды қалай тәрбиелейтініміз, өскелең ұрпақ және болашақ Қазақстаны қандай болатыны отбасына, ата-анасына байланысты.

Ата-ана болу – бұл ғылым, бұл еңбек, бұл білім мен дағдыларды игілікке қолдану мақсатында үйренуге болатын өнер: балаларымызды елдің бақытты және лайықты азаматтары етіп тәрбиелеу үшін.

Мұны түсіну мені ата-аналар бірлестігін құруға әкелді.

«Сенімен Болашақта» біз еліміздің болашақ азаматтарының имиджін қалыптастырудың аса маңызды институты ретінде Қазақстанда ата-ана болу тәжірибесіне баса назар аударамыз.

Біздің негізгі миссиямыз – қазақстандық қоғамда саналы ата-ана мәдениетін қалыптастыру, балаларды тәрбиелеуде ата-аналардың жауапкершілігін арттыру, Қазақстан ата-аналарының білімі мен дағдыларын арттыру.

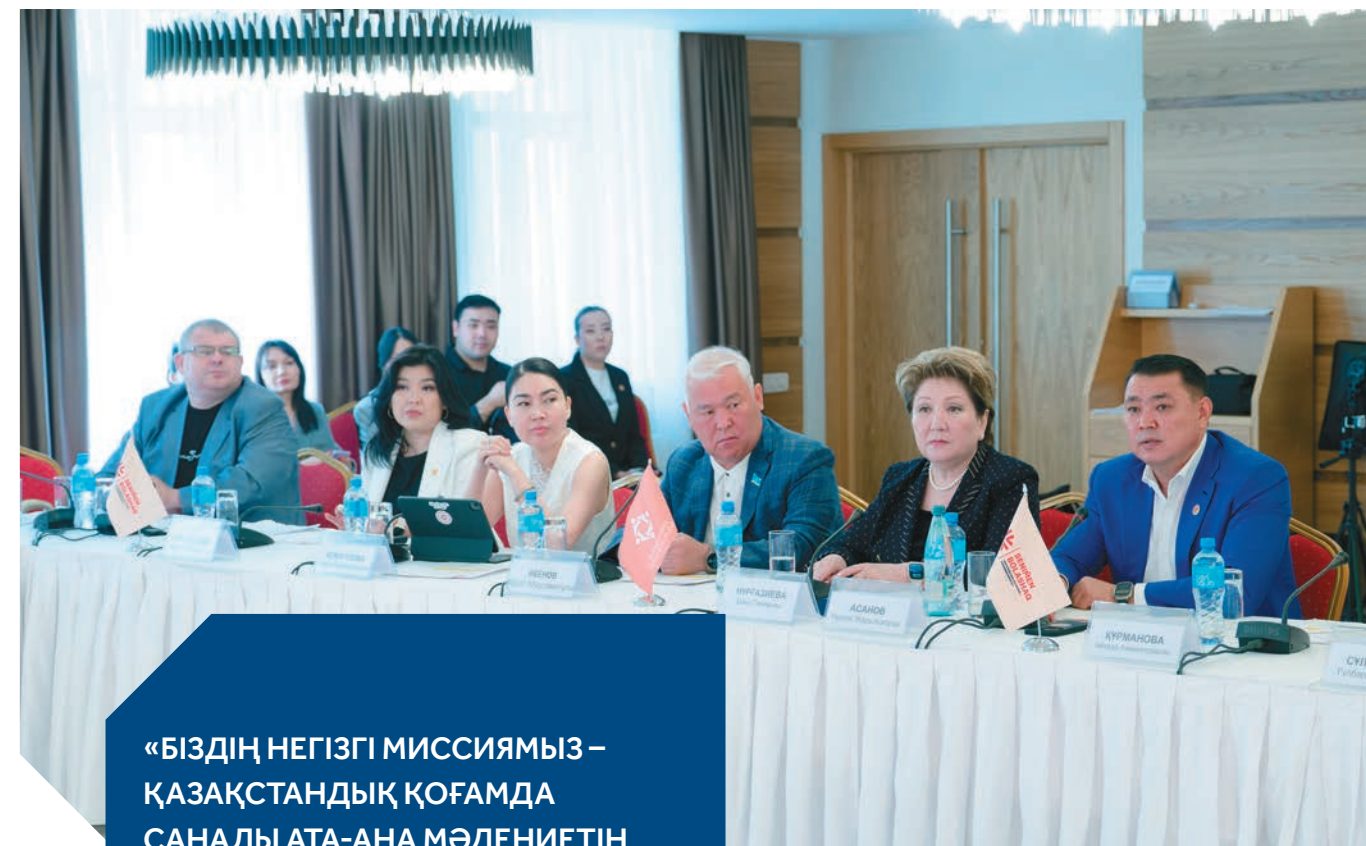
Біздің алаңдарда ата-аналар алған білімдер мен дағдылардан басқа, бірлестік мүшелігіндегі ата-аналардың басқа да маңызды артықшылықтарын атап өткен жөн, бұл – бір-бірінің өзара іс-қимылы мен қолдауы, ата-ана мәселелерінде жеке тәжірибесімен алмасу. Біз тек ата-аналар бірлестігі емеспіз, біз пікірлестердің бірлестігіміз!

Қазіргі заманғы отбасында әкенің рөлі туралы мәселеге келетін болсақ...

Әке әрқашан отбасының тірегі, олжа табушы болып қала береді, біздің басты міндетіміз – отбасын қажеттінің бәрімен қамтамасыз ету. Дегенмен, бұл бізді балаларымызды тәрбиелеу жауапкершілігінен босатпайды. Бүгін біз әкенің баланың өміріне, өскелең ұрпақты тәрбиелеу процесіне белсенді тарту қажеттілігін көріп отырмыз.

Бұрын атап өткенімдей, ата-аналардың, атап айтқанда әкелердің тәрбие процесіне қосылуы, біздің балалардың өміріне деген қызығушылығымыз және белсенді қатысуымыз – шын мәнінде балалар бізден осыны күтеді!

Қазіргі заманғы әке баланың өмірі, денсаулығы мен әл-ауқаты үшін жауап беріп қана қоймайды, баламен уақыт өткізу сапасына назар аударады және қарым-қатынаста сезімталдық танытады.

«БІЗДІҢ НЕГІЗГІ МИССИЯМЫЗ – ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҚОҒАМДА САНАЛЫ АТА-АНА МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ, БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУДЕ АТА-АНАЛАРДЫҢ ЖАУАПКЕРШІЛІГІН АРТТЫРУ, ҚАЗАҚСТАН АТА-АНАЛАРЫНЫҢ БІЛІМІ МЕН ДАҒДЫЛАРЫН АРТТЫРУ»

– Жыл сайын Сіздің қатысуыңызбен еліміздің өңірлерінде ата-аналар форумы өтеді. Бұл кездесулердің қатысушылардың өміріне әсерін қалай бағалайсыз? Нәтижелер мен жетістіктер бар ма?

– Ата-аналар форумы – бұл бірегей шара. Жыл сайын біз мемлекеттік құрылымдар, білім беру саласының өкілдері мен ата-аналар қауымдастығы арасындағы диалог алаңы деп санауға болатын ата-аналар конференцияларын ұйымдастырамыз және өткіземіз.

Мұнда біз өскелең ұрпаққа қатысты өзекті мәселелерді: балалардың денсаулығы, қауіпсіздігі мен құқықтары, тәрбие мен білім беру мәселелерін талқылап қана қоймай, бүгінгі таңда ата-аналар қауымдастығы алдында тұрған проблемалар мен заманауи сын-тегеуріндерді шешу жолдарын іздейміз.

Сондай – ақ, ата-аналар конференцияларынан басқа, «Сенімен Болашақ» құрылған сәттен бастап

әкелерді тәрбие процесіне белсенді тарту мақсатында «Әке, мен сенің өміріңнің жалғасымын» атауымен әкелер үшін тұрақты форумдар өткізеді.

Ай сайын шамамен 200-300 іс-шара ұйымдастыра отырып (еліміздің 16 өңірінде), біз ағымдағы жылы ата-аналар жиналысына қатысушылардың жалпы санынан ерлер саны былтырғы сандармен салыстырғанда 35%-ға өскенін атап өттік.

Бұл өзгерістер әкелерді бала тәрбиесіне тарту бойынша біздің жұмысымыз нәтиже беретінін және отбасылық қатынастар мен балалардың дамуына оң әсер ететінін көрсетеді.

– Сіздің ойыңызша, мемлекет отбасы институтын нығайту, балалар мен ата-аналарды қолдау үшін не істей алады?

– Ағымдағы жылдың қазан айында барлық деңгейдегі мәслихаттар депутаттарының II республикалық форумында сөйлеген сөзінде Мемлекет басшысы бірқатар маңызды мәселелерге назар аударды, олардың арасында елде жауапты ата-ана болу идеясын ілгерілету бар.

Президент елімізде жауапты ата-ана болу идеясын ілгерілетуге бағытталған қоғамдық науқанды өрістетуді тапсырды.

Көріп отырғаныңыздай, Президенттің күн тәртібі Қазақстанда саналы ата-ана болу мәдениетін қалыптастыру миссиясы болып табылатын «Сенімен Болашақ» қызметімен тікелей үйдеседі.

Биыл біздің ұйым үш жасқа толды.

Үш жыл бойы «Сенімен Болашақ» бүкіл Қазақстанның ата-аналарын ата-ана мен бала-ата-ана қарым-қатынасының проблемалық мәселелері төңірегінде біріктіреді.

Осы үш жыл ішінде біз ата-аналар қауымдастығы үшін 20 мыңнан астам іс – шара өткіздік, оның ішінде республикалық ата-аналар форумдары, олардың қатарында – «Ата-ана – ұлттың ұясы».

Форумның атауы кездейсоқ таңдалмаған, өйткені бақытты балалық шақтың негізі әрқашан отбасы институты болды және қала береді.

Мемлекет не істей алады деген сұраққа жауап бере отырып, мемлекет жоғарыда аталған мәселе бойынша жұмыс жүргізіп жатқанын атап өтемін.

Біз, үшінші сектор ретінде, үкіметтік емес ұйымдардың өкілдері ретінде, осы мәселеде белсенді азаматтық ұстанымы бар бей-жай емес адамдар ретінде мемлекеттік құрылымдарға пікірлеспіз және одақтаспыз.

Біз мемлекет тарапынан қаржыландыруға мұқтаж емеспіз, тек әрбір қазақстандық отбасының игілігі үшін бастамаларымыз қолдау тапқанын және жемісті ынтымақтастықты қалаймыз.

Мен Қазақстан азаматы ретінде еліміздегі жақсартуларды, өсу аймақтарын көріп отырмын, сондай-ақ отбасы институтын нығайту, балалар мен ата-аналарды қолдау бір күннің ісі емес екенін түсінемін.

Бұл – мемлекеттік құрылымдар мен үшінші сектордың жүйелі жұмысы. «Жүйелілік» ұғымы тапсырмаларды орындауға реттелген және құрылымдық көзқарасты және негізінен, жұмыстағы тұрақтылықты білдіреді.

Тұрақты және тұрақты қарқын, ықтимал кедергілерге немесе жағдайлардың өзгеруіне қарамастан тұрақты және дәйекті алға жылжу, басқаша айтқанда – жұмыстағы жүйелілік қысқа мерзімді ғана емес, ұзақ мерзімді перспективада да тұрақты нәтижені қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

– Саналы ата-ана болу Сіздің түсінігіңізде нені білдіреді? Белсенді азаматтық ұстанымы бар жастар мен қазақстандықтарға қандай үндеу бергіңіз келеді?

– Ата-аналар қоғамымен тұрақты негізде кездесулер өткізе отырып, біз «саналы ата-ананың пор-

треті» туралы жалпы түсінікке келдік: оның бойында болуы керек қасиеттер мен құзыреттер жайлы.

Осылайша, «Сенімен Болашақ» түсінігінде саналы ата-ана – бұл мінсіз ата-ана емес. Бұл екі маңызды құзыреттілікке ие ата-ана – жауапкершілік пен сезімталдық.

Аса қабілетке ие болу және ата-ана болу мен тәрбие процесінен идеал жасаудың қажеті жоқ.

Егер Сіз баланың өміріне, денсаулығы мен әл-ауқатына жауапты болсаңыз, егер Сіз оған, оның жеке басына, сезімдері мен қажеттіліктеріне сезімталдық танытсаңыз, онда Сіз өзіңізді саналы ата-ана деп санай аласыз.

Менің жастарға үндеуіме келетін болсақ, ол келе-сідей: үйреніңіз, дамыңыз, бір орында тұрмаңыз, рухани өсуге назар аударыңыз. Материалдық қажеттіліктеріңізді жабу қажет, бірақ рухани өсусіз, мәдени дамусыз, қайырымдылықсыз материалдық игіліктер Сізге де, айналаңызға да, қоғамға да бақыт әкелмейді.

Белсенді азаматтық ұстанымы бар қазақстандықтарға үндеуге қатысты... «Тектілер Ту көтереді – тексіздер шу көтереді» деген бір сөйлеммен жауап беремін. Бұл нені білдіретінін түсіндіріп кетейін.

«Тектілер» сөзі «бекзат адамдар» дегенді білдіреді – бұл қоғамды өркендеу мен игілікке жетелейтін, қажетсіз шу шығармай, Туды көтеретін, халықты бір бастама астында біріктіретін символ ретінде, бір мақсатпен – жарқын болашаққа ұмтылатын адамдар.

Адамдар кейде бекзат емес, шу шығаруға бейім, бірақ іс-әрекетке көшпейді. Айту, бірақ жасамау. Қорлау, айыптау және талқылау, бірақ пайымдау, кешіру және құру емес.

Белсенді азаматтық ұстанымы бар қазақстандықтар – бекзат жандар, еліміздің халқы үшін жақсылық, бейбітшілік пен игілік тілейтін белсенді тұлғалар және осы «тектілік» түсінігіне сәйкес келетін адамдар деп санаймын.

Біз барлығымыз тектілікті түсінуге тырысуымыз керек және қоғамда тек жағымды өзгерістер, жақсы ниеттер мен іс-әрекеттер жасауымыз керек.

– Нұркен Жарылқапұлы, Сіз ағарту жұмыстарын белсенді жүргізіп келесіз, қазақ тілінде кітаптар шығарасыз. Қызметтің осы бағыты туралы айтып берсеңіз. Неліктен бұл Сіз үшін маңызды және идеяларды жүзеге асыруға кім көмектеседі?

– Қоғамда саналы ата-ана мәдениетін қалыптастыру бойынша негізгі қызметімізден басқа, біз ұлы қазақ ойшылдарының еңбектерін ілгерілетуге,

олардың көрнекті еңбектерін қайта басып шығаруға назар аударамыз.

Бұл «Сенімен Болашақ» жұмысының 5 түрінің бірі.

Бүгінгі таңда біз Алаш зиялыларының шығармаларын қайта басып шығардық: Міржақып Дулатұлының «Оян, қазағы»; Ахмет Байтұрсынұлының «Ел бүгіншіл, менікі ертеңгі үшін»; Мағжан Жұмабаевтың «Педагогикасы»; Жүсіпбек Аймауытовтың «Психологиясы» және «Тәрбиеге жетекшісі».

Сонымен қатар, қазақ тіліне «Психология» атты психология кітабы және гуманистік педагогиканың өзіндік тұжырымдамасының негізін қалаушы және әзірлеушісі Шалва Амонашвилидің «Гуманистік педагогика» әдістемесінің атымен аталған еңбегі аударылды. Аталған 10 000 дана кітаптың барлығы ата-аналар қауымдастығы мен тәрбиешілерге тегін таратылады.

Сондай-ақ өткен жылдың мамыр айында (автордың ескертпесі – 2023 жылы) қазақтың ұлы ақыны және этнографы Мәшһүр Жүсіптің 165 жылдығына орай біз оның еңбектерін қайта басып шығардық, олар жазушының жаңа академиялық түрдегі таңдаулы бес томдық шығармаларының басылымы болып табылады. Мұхтар Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтының жетекші ғалымдары (Т. Қыдыр, А. Оралбек, Ж. Салтакова, Н. Мурсалимова, К. Мұстафаева) екстологиялық зерттеулер және осы бес томдықта ақын жазған мәтіндерді зерттеумен айналысты. Бес томдықтар республика бойынша 100 мектепке, 100 кітапханаға, 100 мешітке және 100 жоғары оқу орнына сыйға тартылды.

Ал сол жылдың қазан айында біздің қолдауымыздың арқасында ғалымдардың, тарихшылар мен зерттеушілердің көзімен Абайды көрсететін, ғылыми еңбек түрінде «Абай ғибратнамасы» кітабы жарық көрді.

Мен туынды авторына – Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, профессор, әдебиеттанушы Серік Нығметоллаұлына кітапты бұқаралық оқырман танымал және түсінікті, замандастарымыз үшін, жастарымыз үшін санасына жететіндей қолжетімді түрде жазуды ұсындым.

Жоғарыда айтылғандардың барлығы – біздің халқымыздың ағартуы мен рухани дамуына, өске-лең ұрпақтың бойында мәдени құндылықтарды қалыптастыруға қосқан үлесіміз.

– ҚАА вице-президенті ретінде Сіз өз алдыңызға қандай міндеттер қоясыз?

– Қазақстанның Азаматтық альянсының вице-президенті бола отырып, мен өзіме «Сенімен Бо-

лашақ» мысалында оң қоғамдық өзгерістер енгізу мүмкіндігін көрсетуді мақсат етіп қойдым.

Мен кәсіпкер, мемлекет қаржыландырмайтын тұрақты табысты жоба – «Сенімен Болашақ» республикалық қоғамдық бірлестігін құрған бизнесмен ретінде басқа кәсіпкерлерге, бизнес адамдарына үлгі көрсетемін деп сенемін.

«Сенімен Болашаққа» келетін болсақ, біз қоғам мен елдегі оң өзгерістердің трендсеттері болдық. Бұл жерде мен Қазақстанда саналы ата-ана болу мәдениетін қалыптастыру жөніндегі негізгі қызметімізді ғана емес, сонымен бірге жұмыс барысында жанасатындардың барлығына оң әсер ететін біздің бірлестігіміздің корпоративтік мәдениетін де айтып отырмын.

Мысалы, дүйсенбіде кітаптарды насихаттау және оқу мақсатында біз күнделікті жарты сағаттық кітап оқуды еске салдық; әр сәрсенбіде бізде «Ұлттық күн» – қазақ мәдениеті мен ұлттық дәстүрлер күні; бейсенбіде – дәруменді күн – қызметкерлеріміздің денсаулығына қамқорлық жасаймыз; жұма – «Жақсылық жасап жарысайық» – мейірімділік күні, бұл күні біз басқаларға жақсылық жасау қажеттілігін еске саламыз – сөзбен және іспен.

Сондай-ақ, ағымдағы жылдың наурыз айында біз отандастарымыз бұл мерекеге басқа қырынан қарауы үшін қоғамда жаңа тренд орната отырып, Наурызды мерекелеудің жаңа мағынасы мен тәсілдерін құрудың бастамашысы болғанымызды атап өткім келеді.

Біз Жаңа жылды мерекелеумен кейбір параллельдер жүргіздік және Наурызды мерекелеуде балама шешімдерді ұсындық. Біз ұсынған жаңа тәсілдер тек ата-анамыздан ғана емес, сонымен бірге біз белсенді ынтымақтастық жүргізіп жатқан ұйымдар, оның ішінде мемлекеттік құрылымдар атынан пікірлес адамдарымыздан да оң жауап алғаны қуантады.

Біз қоғамдағы оң өзгерістердің трендсетерлеріміз.

Жалпы, балаларымыздың әл-ауқаты мен жарқын болашақты құру мәселелері белгілі бір қоғамдық құрылымдарға тікелей әсер етеді және біз қоғамдағы осындай оң өзгерістердің/өзгерістердің авангардымыз. Біз қоғамдық қатынастарды қайта құрылымдаймыз.

ОСЫЛАЙША, ЕГЕР БІЗ БҰЛ МӘСЕЛЕГЕ ЖҮЙЕЛІЛІК, ТҰРАҚТЫЛЫҚ ЖӘНЕ ЕҢ БАСТЫСЫ – ПАТРИОТИЗМ, ОТАҢҒА ДЕГЕН СҮЙІСПЕНШІЛІК ТҮРҒЫСЫНАН ҚАРАСАҚ, ҚОҒАМДАҒЫ ОҢ ӨЗГЕРІСТЕР МҮМКІН ЕКЕНІН КӨРСЕТКІМІЗ КЕЛЕДІ!

Гүлнар Құрбанбаева:

ҮЕҰ азаматтарға елді басқаруға қатысуға қалай көмектеседі?

Үкіметтік емес сектордың бастамалары халықты мемлекет өміріне белсенді қатысуға итермелейді. «Қазақстанның Азаматтық альянсы» ЗТБ вице-президенті **Гүлнар Құрбанбаеваның** пікірінше, азаматтық қоғамның ел дамуына қосқан үлесін асыра бағалау мүмкін емес. Adal azamat журналына берген сұхбатында ҮЕҰ саласында үлкен тәжірибесі бар басшы салалық заңнамадағы қажетті реформалар туралы өзінің көзқарасымен бөлісті, сондай-ақ ауқымды әлеуметтік міндеттерді шешу үшін ҮЕҰ әлеуетін пайдаланудың маңыздылығына тоқталды.

– Гүлнар Төретайқызы, бүгін Қазақстанның үкіметтік емес секторы қандай және оның алдында қандай міндеттер тұр?

– ҮЕҰ қызметіне мемлекеттің оң көзқарасы біздің еліміздегі азаматтық сектордың өсуіне ықпал етті. Қазақстан тәуелсіздігінің таңында бізде бес-алты жүзге жуық қоғамдық ұйым болды, ал қазір 23 мыңнан астам ұйым ресми тіркелді. Бүгінде бұл ҮЕҰ азаматтардың жекелеген санаттарымен жұмыс істейді немесе құқық қорғау жұмыстарымен айналысады. Әдетте, қоғамдық бірлестіктер жеке шағын ауданда, ауылда немесе облыста жергілікті мәселелерді шешу үшін нақты аумақтарда құрылады. Бір қарағанда, бізде 20 миллион қазақстандыққа ҮЕҰ саны өте көп сияқты. Егер бір кездері Кеңес Одағымен бірге социалистік лагерьдің құрамына кірген Польша, Болгария немесе басқа да өте ықшам мемлекеттерге қарасақ, онда оларда жүз мыңға дейін ҮЕҰ бар. Мұндай салыстыруда біз артта қаламыз. Бірақ сөз, тіпті, бұл туралы емес. Халықтың қанша бөлігі үкіметтік емес ұйымдардың қызметін қамтитынын түсіну маңызды. ҮЕҰ қызметтерін неғұрлым көп адам пайдалана алса, азаматтық сектордың жұмысы соғұрлым тиімді

болады. Сарапшылардың бағалауы бойынша, бүгінде қазақстандықтардың тек 5-10%-ы ғана қоғам қайраткерлерінің жобаларына тартылып, Қазақстанның үкіметтік емес ұйымдарынан нақты қолдау алуда. ҮЕҰ арқылы азаматтардың қалған 90%-ы елдің қоғамдық өміріне қатысуды қалай қамтамасыз етуге және барлығына әлеуметтік көмекті қолжетімді етуге болады деген орынды сұрақ туындайды. Бұл – бүгінде Үкіметпен серіктестікте үкіметтік емес сектор айналысатын кешенді міндет.

ҮЕҰ-ның негізгі миссиясы – жергілікті жерлерде әлеуметтік бастамаларды дамыту арқылы адамдардың өмірін жақсарту. Мысалы, әрбір қазақстандық экономика, бюджеттеу негіздері бойынша коммерциялық оқыту курстары үшін

ақы төлеуге немесе жаңа мамандық бойынша білім алуға мүмкіндігі жоқ. Иә, жұмыспен қамту орталықтары мұндай қызметтерді ұсынады, бірақ тек жұмыссыздар үшін. Осыған байланысты ҮЕҰ көмекші бола алады, оларға тек жеңілдікті санаттағы азаматтар ғана емес, көмек сұрап, тігін шеберханасын ашу немесе іс-шараларды ұйымдастыру түрінде қажетті қолдау ала алады. Елде психологиялық консультация беруден, спорттық оңалтудан бастап экологиялық бастамаларды жүзеге асыруға дейін әр түрлі қызметтерді көрсетуге мамандандырылған қоғамдық бірлестіктер көп. Неліктен үкіметтік емес ұйымдар мұны жасайды? Өйткені олар азаматтық белсенді халықтың бір бөлігін құрайды, егер біз өмірдегі сапалы өзгерістерді қаласақ, онда өзімізден бастауымыз керек.

– Қолданыстағы заңнама ҮЕҰ-ны өз миссиясын тиімді іске асыруға қаншалықты ынталандырады? Мұнда қандай да бір өзгерістер қажет пе?

– Қазақстанда ҮЕҰ қызметіне қатысты заңнаманың маңызды іргетасы қаланды. Тәуелсіздік жылдарында коммерциялық емес ұйымдардың әр түрлі нысандарын реттейтін заңдар қабылданды: олар саяси партиялар, кәсіподақтар, діни бірлестіктер, қайырымдылық қорлары және т.б. Мемлекет мемлекеттік сектор мен азаматтық қоғам арасындағы өзара іс-қимыл тәсілдерін регламенттейтін нормативтік құжаттарды жасауға белсенді жәрдем көрсетеді. Бізде қоғамдық кеңестер, қоғамдық бақылау, бейбіт жиналыстар туралы заңдар әзірленді, соңғы жылдары олар жақсы жаққа айтарлықтай өзгерістерге ұшырауда. Бірақ ҮЕҰ-ны мемлекеттік қолдауға, тиісті инфрақұрылымды дамытуға байланысты қажетті нормативтік-құқықтық актілердің болмауында да проблемалар бар.

ҮЕҰ бүгінде қандай қиындықтарға тап болады? Қолданыстағы заңнамада ҮЕҰ мақсаты пайда табумен байланысты емес жеке ұйымдық нысан ретінде қарастырылады. Заң деңгейінде ҮЕҰ-

да кейбір салық преференциялары бар екенін мойындау керек. Мысалы, коммерциялық емес ұйымдар демеушілік, қайырымдылық ақша алса немесе мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты орындаса, табыс салығынан (КТС) босатылады. Алайда ҮЕҰ көлікке, мүлікке, жарнамаға коммерциялық ұйымдармен бірдей салық төлеуге мәжбүр. Айта кету керек, мысалы, қайырымдылық қоры немесе экологиялық ҮЕҰ, ШОБ субъектілерінен айырмашылығы, қоғамның игілігі үшін жұмыс істейді, олар кіріс алуға бағытталмаған. Олар кеңсені жалға алуды, коммуналдық шығындарды, жұмысшылардың жалақысын төлеуі керек, бірақ мемлекет мемлекеттік грант немесе мемлекеттік тапсырыс беру кезінде мұны ескермейді. Бұл – кез келген ұйым үшін шығындардың маңызды бөлігі. Сондықтан заңнамада біз үкіметтік емес ұйымның миссиясын, оның мақсаттары мен міндеттерін, жұмыс қағидаттарын нақты тұжырымдап, бекітуіміз қажет. Сондай-ақ, ҮЕҰ-ның миссиясы мен мақсаттарын іске асыру үшін салықтарды қанша және қалай төлеу керектігін, кредиттер, түрлі рұқсаттар алу керектігін анықтау маңызды. Осы тармақтардың барлығы регламенттелген кезде, коммерциялық және коммерциялық емес шаруашылық субъектілері арасында демаркациялық сызық бірден пайда болады.

Қызметі жалпы ел халқының және азаматтардың жекелеген санаттарының (жастар, зейнеткерлер, мүгедек балалар) өмірін жақсартуға бағытталған қоғамдық мүдделі ұйымдар ретінде ҮЕҰ үшін заң жүзінде неғұрлым қолайлы салық жағдайларын жасау қажет. Атап айтқанда, мұндай ҮЕҰ, менің ойымша, көлік салығын төлеуден босатылуы керек, басқа салықтар бойынша оларды жеке тұлғалармен теңестірген жөн. Бүгінде ҮЕҰ бюджетке төленетін міндетті төлемдерге жұмсайтын қаражат әлеуметтік маңызы бар жобалар үшін пайдаланылуы мүмкін.

Тағы бір маңызды мәселе. Біз ҮЕҰ қызметкерінің имиджін арттыруымыз керек, сондай-ақ үкіметтік емес сектордың ұсынымдарына ресми

«ҮЕҰ-ның негізгі миссиясы – жергілікті жерлерде әлеуметтік бастамаларды дамыту арқылы адамдардың өмірін жақсарту»

көзқарас үшін мемлекеттік органдардың жауапкершілігін күшейтуіміз керек. Менің ойымша, ҮЕҰ сараптама институтын енгізу өте маңызды. Функция ретінде ол қоғамдық бақылау мен қоғамдық/сараптамалық кеңестердің бір бөлігі болып табылады. Олар бізбен сөз жүзінде келіседі, бірақ іс жүзінде ҮЕҰ пікірі түпкілікті шешім қабылдауға әсер етпейді. ҮЕҰ-дан НҚА-ға міндетті сараптамалық бағалауды енгізу олардың қоғам үшін салдарын тереңірек талдауды қамтамасыз ете отырып, мемлекеттің заңнамалық бастамаларының сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда азаматтық сектордың қуатты әлеуетін пайдаланбау, кем дегенде, ақылға қонымсыз. ҮЕҰ қазірдің өзінде елдегі экономикалық және әлеуметтік ахуалды жақсартуға, сондай-ақ жергілікті өзін-өзі басқаруды қалыптастыру мәселелеріне үлес қосуда. ҮЕҰ өз аймағының дамуына, тіпті мемлекеттік құрылымдарға қарағанда тиімдірек үлес қоса алатынының тамаша мысалдары бар. Мысалы, Павлодар географиялық клубы облыс бойынша көліктік маршруттар мен қонақ үйлерді көрсете отырып, егжей-тегжейлі туристік нұсқаулық жасады. 2018 жылға дейін ұйым жыл сайын Ертіс күнін өткізді, бұл мереке Ресейден және көрші елдерден туристерді тартты.

Мұндай бастамаларды қолдау қажет, өйткені мемлекеттік органдардан айырмашылығы, ҮЕҰ өз өңірінің мүддесі үшін әлеуетті әріптестер ретінде

халықпен, бизнес-құрылымдармен тиімді өзара іс-қимыл жасай алады. Мысалы, Қостанай облысында шағын ауылдағы өңірлік ҮЕҰ экожобаны іске қосты, жергілікті тұрғындар қоқыстарды бөлек жинауды және экологиялық таза шаруашылықты ұйымдастырды. Балаларға нитрат өлшегіштер берілді, енді олар зиянды қоспалары бар өнімдерді әкелуге жол бермей, жемістер мен көкөністердің сапасын бақылайды. Мұндай өзін-өзі басқару табиғи түрде, артық бюрократиясыз қалыптасады және аймақтың басқа ауылдарына таралады. Мемлекет ҮЕҰ-да тек қоғамдық бақылаушыларды ғана емес, сонымен қатар жергілікті жерлерде қоғамдық тәртіпті сақтауға, адамдардың өмір сүру сапасын жақсартуға нақты үлес қосуға қабілетті серіктестерді де көруі керек. Өмірлік маңызды мәселелер шешімін тапқан кезде, адамдардың митингілерге шығудың қажеті жоқ. Осыған байланысты мемлекеттің дамуындағы азаматтық сектордың рөлі баға жетпес, бұл – елді басқаруға халықтың қатысуы.

– Мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты қалыптастыру және гранттар бөлу процесінде қандай қиындықтар бар?

– Біз ҮЕҰ үшін гранттарды бөлуді және мемлекеттік тапсырысты реттейтін түсінікті және объективті ережелер жасау үшін айтарлықтай

жұмыс жасадық. Өкінішке қарай, гранттық қаржыландыру тетігі дұрыс жұмыс істемейді. Бүгінгі таңда гранттарды үлкен, маңызды жобаларды жүзеге асыратындар емес, өтінім жазуды білетіндер алады. Бұл проблема әсіресе ауылдық аймақтарға қатысты. Облыстық және республикалық деңгейлерде тәжірибе мен білім әлі де бәсекелеседі. Бұл тұрғыда жария емес этикалық ережелер болуы керек. Мысалы, Қазақстанның Азаматтық альянсы қазір ҮЕҰ Этикалық кодексін құру үстінде, онда осы ерекшеліктердің барлығын реттеуді жоспарлап отыр. Заңнаманың жетілмеуіне байланысты қоғамдық бірлестіктер өздерінің өмір сүруі үшін қаржы көздерін іздеуге мәжбүр болатыны түсінікті, сондықтан олар кез келген аймаққа баруға дайын. Дегенмен, біз әріптестерімізбен ынтымақтасуға шақырамыз, біздің ҮЕҰ көмегіміз өте қажет адамдардың мүдделеріне нұқсан келтіре отырып, қаржыландыруға ұмтылудың қажеті жоқ. Ең алдымен, проблемаларды өз бетінше шешу және ресурстарды тиімді басқару дағдыларын дамытуға көмектесу арқылы жергілікті ҮЕҰ-ға қолдау көрсетейік. Өз тәжірибемнен айтайын, мен Қарағанды облысының Азаматтық альянсын басқарған кезде аудандар мен ауылдық аумақтарға мемлекеттік әлеуметтік тапсырысқа барып, сол жерде іс-шаралар өткізуге тура келді, өйткені кейде ауылдық ҮЕҰ бұл жұмысқа дайын болмады. Бірақ біз негізінен үйлестірумен айналыстық, ал аудандық және ауылдық ҮЕҰ біздің патронатымызбен тікелей жобалар бойынша жұмыс істеді, әкімдіктермен және тұрғындармен өзара іс-қимылды үйрендік, біртіндеп аяғымызға тұрдық. Жергілікті ҮЕҰ-ны мемлекеттік гранттарды іске асыруға барынша тарту үшін қазір келісу сатысында тұрған ережелер әзірленді. Оларда ҮЕҰ ұсыныстары бойынша Сараптамалық комиссияға қойылатын талаптар көзделген, оның шешімі бойынша бағалау өлшемшарттары мен индикаторларын қоса алғанда, гранттық қаржыландырудың жеңімпаздары, сондай-ақ өтінімдерге, есептерге, мониторингке және т.б. талаптар таңдалады. Үкіметтік

емес сектор ұсыныстарының көпшілігі қазірдің өзінде мақұлданған және жақын арада гранттық қаржыландырудың жаңа тәртібі қабылданады деп үміттенеміз.

– ҮЕҰ-ның қаржылық жағдайын жақсарту үшін не істеуге болады?

– Бұл – Үкімет әлі қарастырмаған мәселелердің келесі блогы. ҮЕҰ-ны мемлекеттік қолдау туралы сөз болып отыр. Мен нені мегзеп отырмын? Елімізде кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау бар, қазақстандықтарға өзін-өзі жұмыспен қамтуға, шағын бизнес, шағын кәсіпорындар құруға мүмкіндік беріледі және бұған белсенді түрде көмектеседі. Шағын және орта бизнес өкілдерін мемлекет есебінен оқытады, тағылымдамаға жібереді, олар үшін тегін консультациялық орталықтар жұмыс істейді. Яғни, қаржылай емес көмек кәсіпкерлік секторында өте дамыған. ҮЕҰ үшін мұндай ауқымды қолдау шаралары жоқ. Үкіметтік емес секторда ұйымдардың бюджеті мемлекеттік әлеуметтік тапсырыспен айқындалады, осы тетіктің көмегімен ҮЕҰ ресурстық орталықтары жергілікті қоғамдық бірлестіктер үшін оқыту курстары мен гранттар өткізуге қаражат алады. Тағы да, көп жағдайда ресурстық орталықтар үй-жайларды жалға алуға мәжбүр болады, бұл айтарлықтай шығындарды талап етеді және қаражатты негізгі қызметтен алшақтатады. Кейбір ұйымдардың кеңсені жалға алу мүмкіндігі жоқ, сондықтан олар қызметкерлердің пәтерлерінде немесе уақытша жалға берілетін жерлерде кездесулер өткізеді. Әрине, Азаматтық альянс мұндай ҮЕҰ-ға көмектеседі және өз ресурстарын өтеусіз қамтамасыз етеді, бірақ тұтастай алғанда ҮЕҰ-ны ұзақ мерзімді перспективада қаржылай емес қолдау қиын міндет болып қала береді.

Менің ойымша, мемлекет ұлттық мәдени орталықтарға жұмыс істеуге мүмкіндік беретін аймақтарда қолданыстағы Достық үйлеріне ұқсас ҮЕҰ үйлерін құру тиімді шешім болуы мүмкін. Мұндай үйлер үкіметтік емес ұйымдардың

«Мұндай бастамаларды қолдау қажет, өйткені мемлекеттік органдардан айырмашылығы, ҮЕҰ өз өңірінің мүддесі үшін әлеуетті әріптестер ретінде халықпен, бизнес-құрылымдармен тиімді өзара іс-қимыл жасай алады»

«Бүгінде ҮЕҰ бюджетке төленетін міндетті төлемдерге жұмсайтын қаражат әлеуметтік маңызы бар жобалар үшін пайдаланылуы мүмкін»

кездесулері мен іс-шаралары үшін тұрақты және қолжетімді алаң ретінде жұмыс істей алады, бұл жергілікті бюджеттер арқылы коммуналдық және жалдау шығындарын орталықтандырылған қамтуды қамтамасыз етеді. Ең дұрысы, біздің ҮЕҰ мәдени орталықтармен бірігіп, Достық үйлерінің базасында тек облыс орталықтарында ғана емес, басқа да елді мекендерде қоғамдық ұйымдардың тартылыс нүктелерін құра алады. Мемлекет үшінші секторды қолдау шараларын дамытуға мүдделі болуы тиіс. Неліктен? Барлығы қарапайым, бұл бюджет үшін үнемді. ҮЕҰ қызметтерінің құны, әдетте, нарықтан 5-6 есе төмен. Маркетинг бойынша дәл осындай семинарлар немесе жеке тұлғалардың қаржылық сауаттылығы бойынша тренингтер бір адамға 30-дан 200 мың теңгеге дейін тұруы мүмкін, мемлекеттік тапсырыс шеңберінде ҮЕҰ оларды 20-25 мыңға ұсынады. Осылайша, мемлекет бізге ҮЕҰ үйлерін құруға көмектесе отырып, оның орнына үкіметтік емес секторда жұмыс істейтін мамандардан сапалы қызметтер ала алады. Көбінесе ҮЕҰ-ға көптеген жоғары білікті мамандар тартылады, әсіресе психологтар, педагогтар, реабилитологтар мен маркетинг арасында. Сарапшылардың бағалауы бойынша, үкіметтік емес секторға ғылыми дәрежесі және екі немесе одан да көп жоғары білімі бар 10 мыңға жуық адам тартылған. Әрбір жеке құрылым мұндай сарапшыны шақыра алмайды. Сонымен қатар, бұл адамдар әр түрлі салалар үшін мемлекеттік сектор мамандарын оқытуға дайын. Әр өңірдің өзіндік ерекше қажеттіліктері бар, бір жерде консалтингті немесе IT-технологияларды дамыту маңызды, бір жерде кәсіпкерлікке, дәстүрлі қолөнерге назар аударылады. Мұның бәрін үлкен шығындарсыз жүзеге асыруға болады. ҮЕҰ-ның білікті мамандары күшті ынталандыруға ие екенін түсіну керек – адамдардың өмірін жақсарту үшін жұмыс істеу. Көбінесе, мен қатысатын сертификатталған жаттықтырушылар мағыналы мақсат үшін жұмыс істейтіндерін түсінген кезде, тегін дәріс оқиды немесе символдық бағамен сабақ береді.

Сондай-ақ, біз үшін қоғамдық ұйымдарды

заңнамалық деңгейде қолдау шараларын ілгерілету маңызды, мысалы, ҮЕҰ-ға жеңілдікті кредиттер алуға мүмкіндік беру. Қазір Бизнестің жол картасына әлеуметтік кәсіпкерлік енгізілді. Неліктен әлеуметтік кәсіпкерлікпен айналысатын ҮЕҰ үшін де бұл қолдауды кеңейтпеске? Қоғамдық ұйымдарға өз жобалары мен әлеуметтік миссиясын іске асыру үшін барлық қажетті инфрақұрылым қолжетімді болуы үшін ҮЕҰ-ны қаржылық және қаржылық емес қолдаудың заңнамалық кепілдіктерін бекіту қажет деп санаймын.

– Қоғамдық ортада ҮЕҰ туралы жеке заңды әзірлеу қажеттілігі туралы айтылады. Сіз бұл туралы не ойлайсыз?

– Мұндай заң қажет екеніне сенімдімін. Екі жыл бұрын Мәдениет және ақпарат министрлігі жанындағы жұмыс тобының мүшелері (ол кезде АҚДМ) салалық заңнаманы реформалау мәселелерін талқылады. Қоғамдық бірлестіктер туралы заңды жоғалту туралы ұсыныстар болды, ол тек ұйымдық-құқықтық міндеттемелерді тізімдейді. Содан кейін осы заңға өзгерістер енгізуге, онда коммерциялық және коммерциялық емес ұйымдардың құқықтық қатынастарының ерекшеліктерін қарастыруға күш салынды. Нәтижесінде, Азаматтық альянстың серіктестерімен бірге біз қызметі қоғамдық мүддеге ие үкіметтік емес ұйымдар туралы жеке заңды әзірлеу қажеттілігі туралы қорытындыға келдік. Ол адам құқықтарын сақтауға байланысты қағидаттар негізінде құрылуы керек. Ел Президенті өз сөзінде азаматтық қоғамды мемлекеттің шешім қабылдау процесіне белсенді тарту қажеттігін бірнеше рет атап өтті, дәл осы халық бағдарларды белгілеп, жергілікті өзін-өзі басқаруды дамытуы тиіс. Демек, үкіметтік емес сектордың мемлекетпен өзара іс-қимыл бағыттары көзделетін тиісті заң құру туралы мәселе пісіп-жетілді. Мемлекеттік мүддеге ие, мемлекетке көмектесе алатын және көмектесуі керек ҮЕҰ. Үкіметтік емес сектордың міндеті мемлекеттік органдардың іс-әрекеттерін

сынау емес, шешімдерді пысықтауды қажет ететін жағдайды жақсартуға көмектесу. Ол үшін ҮЕҰ «Атамекен» кәсіпкерлер палатасымен тең дәрежеде мемлекет қабылдайтын шешімдердің реттеушілік әсеріне балама талдау жүргізуге заңнамалық өкілеттік беруі қажет. Қарапайым тілмен айтқанда, үкіметтік емес ұйымдар, әрине, барлық дәлелдерді келтіре отырып, қабылданған заңға, заңға, стратегияға немесе іс-қимыл жоспарына түзетулер жіберуге немесе тіпті вето қоюға құқылы болуы керек. Шын мәнінде, бұл ҮЕҰ секторында үкіметтік емес ұйымдардың мәртебесін ескере отырып, қоғамдық бақылауды күшейту туралы. Өкінішке қарай, өткен жылы қабылданған «Қоғамдық бақылау туралы» ҚР Заңында жоқ.

Бүгінгі таңда ресурстардың жетіспеушілігіне қарамастан, ҮЕҰ секторы жетілдіруді жалғастыруда және өмірдің әртүрлі салаларын дамытуға өзінің елеулі үлесін қосуда. Жеке кәсіпкерлікті қолдаудан бастап сараптамалық кеңестер құруға дейінгі көптеген бастамалар бастапқыда ҮЕҰ ортасында пайда болды. Сектор қоғамның дамуына және оң өзгерістерді бастау қабілетіне үлкен әсер етеді, содан кейін олар заңнамалық деңгейде жүзеге асырылады.

ҮЕҰ туралы ұсынылып отырған жаңа заң үкіметтік емес ұйымдардың даму деңгейін, олардың қаржылық, ұйымдастырушылық және материалдық тұрақтылығын арттыру үшін қажет, ол ҮЕҰ құрудың өзге де оңайлатылған тәртібі, жеңілдікті салық салу, билік құрылымдарымен және квазимемлекеттік секормен (стратегиялық әріптестік) диалогты жүзеге асырудағы айрықша құқықтық мәртебе, мемлекеттік гранттар мен сыйлықақылар нысанында ҮЕҰ-ны ғана қаржыландыру мәселелерін реттейді.

Осы заңмен еліміздің мықты үкіметтік емес секторын құру үшін нақты жағдайлар жасалады, ҮЕҰ қызметінің сапасы мен тиімділігі, әділ Қазақстанның дамуына қатысу артады.

ҮЕҰ туралы заң келесі міндеттерді шешуі керек:

- ҮЕҰ дайындау мен дамытудың тиісті инфрақұрылымын құру есебінен жоғары білікті үкіметтік емес секторды қалыптастыру;
- мемлекеттік мемлекеттік қолдау, салық салу жүйесінің ерекшеліктерін енгізу есебінен ҮЕҰ қызметінің қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз ету;
- жекелеген мемлекеттік функцияларды үкіметтік емес секторға беру арқылы мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық бағдар-

ламалары мен жобаларын іске асырудың тиімділігін арттыру;

- қоғамдағы ҮЕҰ имиджін арттыру.

ҮЕҰ туралы жеке заңға қатысты ұсынысымызды Мәдениет және ақпарат министрлігі, сондай-ақ депутаттар қолдайды және бұл өте құнды. Қазақстанның Азаматтық альянсы мен МАМ арасындағы қол қойылған стратегиялық әріптестік шарты сындарлы өзара іс-қимылдың жақсы үлгісі болды. Мұндай ынтымақтастық (стратегиялық әріптестік) әр өңірдің өз басымдықтары мен міндеттері бар өңірлік деңгейге де таралуы тиіс. Мұны ҮЕҰ туралы заңға да енгізу керек. Бұл құжат барлық мәселелерді бірден шешпеуі мүмкін, бірақ ол Қазақстандағы азаматтық қоғамның рөлін күшейту үшін берік негіз бола алады.

– ҚР-да азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасы қандай міндеттерді шешуі керек деп ойлайсыз? Мәдениет және ақпарат министрлігі бұл құжатқа жақын арада өзгерістер енгізілгенін хабарлады.

– Азаматтық қоғамды дамыту тұжырымдамасына өзгерістер енгізу – бұл бірлескен жұмыс. Қазір онымен Мәдениет және ақпарат министрлігі, сондай-ақ Азаматтық қоғам істері комитеті айналысуда. Олар біз қатысатын жұмыс топтарын ұйымдастырады. Бұл құжат сектор үшін стратегиялық бағдар, ҮЕҰ-ны одан әрі дамыту үшін жол картасының бір түрі ретінде өте маңызды. Тұжырымдаманың қазіргі нұсқасы азаматтық қоғамның өзгеруінің шындықтары мен перспективаларын толық көрсетпейді. Сондықтан жаңа құжатта жоспарларды нақты жазып, үкіметтік емес ұйымдардың құзыретін қоса алғанда, барлық мәселелерді, консультативтік-кеңесші органдардың және қоғамдық бақылаудың жұмысын жақсартуды және т.б. көздеу қажет. Стратегиялық құжатта сектордың қызметін шынымен реформалайтын тетіктер пайда болуы түбегейлі. Бізге ҮЕҰ мәртебесін арттыру, олардың мемлекетпен құқықтық қатынастарын реттеу, құқықтық өкілеттіктерді күшейту қажет. Қоғам ел өміріндегі қоғамдық ұйымдардың функциялары мен рөлін жақсы түсінуі үшін азаматтық бастаманы қолдап, ҮЕҰ-ға ақпараттық қолдауды заңнамалық тұрғыдан қарастыру қажет. Мұның бәрі қолданыстағы заңнамаға сәйкес жасалуы керек. Сонымен қатар, жаңартылған тұжырымдама ҮЕҰ туралы заң жазудың бастапқы нүктесі болуы мүмкін деп санаймын.

Жұмағали Білісбеков:

Азаматтық қоғам мемлекеттің еркін және тәуелсіз серіктесіне айналуы тиіс

Adal Azamat журналына берген сұхбатында «Шымкент қаласының Азаматтық Альянсы» ЗТБ президенті Жұмағали Білісбеков Қазақстанда ҮЕҰ секторын дамытудың негізгі бағыттарына, азаматтық қоғамның қоғамдық бақылаудағы рөліне және оның мемлекетпен өзара іс-қимылына тоқталды. Ол ҮЕҰ-ның тәуелсіздігі мен қаржылық тұрақтылығын қалай нығайту керектігі, сондай-ақ әлеуметтік маңызды міндеттерді шешу үшін ұйымдардың серіктестігі мен кәсіби өсуінің маңыздылығы туралы өз ойларымен бөлісті.

- Жұмағали Дәулетбекұлы, Шымкент Азаматтық Альянсында нақты немен айналысады? Сіз қандай қиындықтар бар, қандай бастамалар мен жобалар жүзеге асырылды? Сіз өз жұмысыңыздың басты мақсатын неден көресіз?

– Шымкент Азаматтық Альянсы туралы сөз болғанда, біздің басты мақсатымыз – азаматтық қоғамды қолдау және адамдардың өмірін жақсы әрі әділ ететін әлеуметтік маңызы бар бастамаларды дамыту деп айтар едім. Альянсты басқара отырып, мен стратегиялық жоспарлауға жауаптымын: бұл дегеніміз, мен және менің команدام жұмысымыздың негізгі бағыттарын анықтаймыз, мақсаттар қоямыз және қаламызға қатысты мәселелерді шешуге бағытталған жобалар әзірлейміз.

Мемлекеттік органдармен және халықаралық серіктестермен өзара іс-қимыл жасай отырып, мен қолдау алу және барлық қатысушыларға біздің жұмысымыздың маңыздылығын жеткізу үшін Альянстың мүдделерін білдіремін. Біз қоғамдық форумдарға, пікірталастарға, түрлі кездесулерге қатысамыз, онда мен ұйымымыздың атынан қатысамын. Бұл жай ғана сөз сөйлеу емес, азаматтық қоғамның мүдделерін қорғау, адамдарға көмектесетін бастамаларды ілгерілету мүмкіндігі.

Менің жұмысымның көп бөлігі біздің мүшелеріміздің қолдауымен байланысты – 78 ұйым және биылғы жылы Үйлестіру кеңесі қарайтын тағы 8 өтінім берілді. Біз үнемі әр түрлі іс-шаралар өткіземіз, онда біз олардың қажеттіліктерін, проблема-

ларын талқылаймыз, әр қатысушының қолдауын сезініп, дауысы естілетініне сенімді болу үшін қолдан келгеннің бәрін жасаймыз.

Біз жобаларымызды бақылауға ерекше назар аударамыз. Бұл жай ғана есептер емес – бұл біздің бағдарламаларымыздың қоғамға қалай әсер ететінін талдау, оны жақсартуға болады. Біз өз мүшелерімізбен және серіктестерімізбен үнемі кері байланыссыз біз толық пайдалы бола алмайтынымызды түсінеміз.

Сондай-ақ, басымдықтардың бірі қазір құқық қорғау және экологиялық бастамалар сияқты салаларда белсенділік танытатын жас ұйымдар мен бастамашыл топтарды қолдау болып табылады. Бұл бағыттар азаматтық қоғамның негізі болып табылады, өйткені олар бәріне әсер етеді. Біз азаматтық бастамаларды дамытуға бағытталған жобаларға бастама көтереміз, адамдарға қала өміріне белсенді қатысуға, тіпті мемлекеттік деңгейде шешім қабылдау процесіне қатысу арқылы көмектесеміз.

Шын мәнінде, менің міндетім – әр азамат өзгерістерге әсер ете алатын, қоғамға қатысатын және оның үніне құлақ асатын жағдайлар жасау. Бұл – Шымкент Азаматтық Альянсының негізгі мақсаты мен миссиясы.

– Қазақстандағы азаматтық қоғамның дамуын талқыласақ. Қазақстандықтардың осы бағыттағы хабардарлық деңгейін қалай бағалайсыз? Біздің қоғам еліміз үшін маңызды шешімдер қабылдауға қаншалықты дайын?

– Азаматтық қоғамды дамыту – бұл уақыт пен күш-жігерді қажет ететін жол. Бүгінде адамдардың бұл сала туралы хабардарлығы аймаққа, ақпаратқа қолжетімділік деңгейіне және, әрине, қоғамдық өмірге деген қызығушылыққа байланысты. Алматы және Астана сияқты ірі қалаларда азаматтық қоғам көптеген ҮЕҰ, азаматтық белсенділер мен медиа платформалардың қатысуымен белсенді дамып келеді. Мұнда адамдарға шешім қабылдау процестеріне қалай әсер ететінін түсінуге көмектесетін семинарлар, тренингтер, форумдар өтеді. Ең бастысы, бұл жерде адамдардың табысты бастамалар туралы естуге және қатысуға шабыт алуға көбірек мүмкіндіктері бар.

Бірақ егер өңірлер мен ауылдық жерлер туралы айтатын болсақ, онда жағдай, өкінішке қарай, оптимистік емес. Шағын елді мекендерде адамдарға азаматтық қоғамның жұмысы туралы білуге көмектесетін интернет пен ақпараттық ресурстарға қолжетімділік жетіспейді. Нәтиже-

« Жастардың жас кезінен бастап демократиялық процестерге қатыса алатындығы және шешім қабылдаудың бір бөлігі бола алатындығы туралы түсінік қалыптастыру маңызды»

сінде, көптеген адамдар азаматтық қоғамның не екенін және оның қандай рөл атқаратынын толық түсінбейді. Мұнда ақпараттың қолжетімділігі және жергілікті жерлерде іс-шараларды ұйымдастыру бойынша жұмыс істеу қажет.

Қазақстандықтардың маңызды шешімдер қабылдауға қатысуға дайындығына келетін болсақ, бұл мемлекеттік органдарға деген сенім деңгейімен тікелей байланысты. Адамдар олардың қатысуы шынымен бір нәрсені өзгерте алатынын көргісі келеді. Биліктің кері байланысы болмаған кезде немесе тек ресми сипатта болған кезде, қатысуға деген қызығушылық төмендейді. Бірақ қоғамдық бастамалардың нақты нәтиже беретінін көрсететін нақты мысалдар болған кезде, адамдар мұндай бастамаларға қатысуға және қолдау көрсетуге дайын.

Тағы бір маңызды сәт – білім беру. Жастардың жас кезінен бастап демократиялық процестерге қатыса алатындығы және шешім қабылдаудың бір бөлігі бола алатындығы туралы түсінік қалыптастыру маңызды. Адамдарда мұндай база болған кезде, олар өздерін жүйенің бір бөлігі ретінде көре бастайды және оған әсер еткісі келеді.

Әрине, олардың әрекеттері мен нәтиже арасында тікелей байланысты көрмейтіндер де бар. Мұндай адамдарды табыстың нақты мысалдары

арқылы ынталандыруға болады – олардың көз алдында азаматтық бастамалар өмірді жақсы жаққа өзгерткен кезде, әсіресе жергілікті қоғамдастықта.

Жалпы, азаматтық қоғам туралы хабардарлық артып келеді, бірақ одан да көп жұмыс істеу керек. Көп азаматтарды тарту үшін мемлекет тарапынан да, белсенділер тарапынан да бірлескен күш-жігер қажет. Сонда ғана біз әркім өз маңыздылығын және елдің болашағы үшін жауапкершілікті сезінетін қоғам құра аламыз.

– Қазақстан тәуелсіздік алған сәттен бастап үкіметтік емес ұйымдар секторындағы қандай өзгерістерді атап өтуге болады? Сіздің ойыңызша, бұл сектор қалай дамыды және қандай негізгі кезеңдерді бөліп көрсетуге болады?

– 1991 жылы Қазақстан тәуелсіздік алғаннан бері үкіметтік емес ұйымдардың секторы үлкен жолдан өтті және менің көз алдымда азаматтық қоғам жоқтан бар жасады. Алғашқы қадамдар ҮЕҰ үшін құқықтық базаны құрумен байланысты болды. 2001 жылы «Коммерциялық емес ұйымдар туралы» Заң қабылданды, ол ұйымдарға заңды салада жұмыс істеуге мүмкіндік берді және құқықтық тұрақтылықты қамтамасыз етті. Бұл маңызды қадам болды, өйткені алғаш

« Бұған қоса, халықаралық ынтымақтастық біздің КЕҰ-ның дамуында әрқашан шешуші рөл атқарды»

рет КЕҰ тіркеу, есеп беру және нақты ережелер бойынша жұмыс істеу мүмкіндігін қоса алғанда, қызмет үшін заңды негізге ие болды.

Бұл құқықтық база жаңа ұйымдардың құрылуына серпін берді және олардың саны тез өсті. Біз КЕҰ-ның әр түрлі салаларды: экология, білім беру, денсаулық сақтау, адам құқықтары, халықтың осал топтарын қолдау және т.б. салаларды қамти бастағанын көрдік.

2000 жылдары келесі маңызды кезең болды – мемлекет КЕҰ-ның әлеуметтік мәселелерді шешудегі серіктес ретінде маңыздылығын түсінді. Дәл сол кезде мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс жүйесі пайда болды және КЕҰ мемлекеттік деңгейде әлеуметтік бағдарламаларды іске асыруға қатысуға мүмкіндік алды. Бұл КЕҰ-ның позициясын нығайтты және оларға әлеуметтік саладағы толыққанды ойыншыларға айналдыру арқылы олардың қызметін кеңейтуге мүмкіндік берді. Осының арқасында біз балаларды қолдау, әйелдердің құқықтарын қорғау және салауатты өмір салтын насихаттау сияқты көптеген маңызды міндеттерді шеше алдық.

Жақында, 2024 жылы Қоғамдық бақылау туралы заң қабылданды – мұны Қазақстан КЕҰ тарихындағы тағы бір кезең деп атауға болады. Заң біздің ұйымдарға мемлекеттік бағдарламалар, бюджет және шешімдер мониторингіне

қатысуға ресми құқық береді. Бұл мемлекеттік құрылымдар жұмысының ашықтығын күшейтеді және менің ойымша, азаматтық қоғам үшін жаңа көкжиектер ашады. Енді КЕҰ-ның өкілеттіктері көбірек және олар мемлекеттік процестерге шынымен әсер етіп, олардың есеп беруін қамтамасыз ете алады.

Бұған қоса, халықаралық ынтымақтастық біздің КЕҰ-ның дамуында әрқашан шешуші рөл атқарды. USAID, Еуропалық одақ және БҰҰДБ сияқты ұйымдардың қолдауы жергілікті КЕҰ әлеуетін нығайтуға және оларға халықаралық тәжірибеге қол жеткізуге көмектесті. Бұл ынтымақтастық Қазақстанда үздік тәжірибелермен алмасуға және әлемдік стандарттарды қолдануға мүмкіндік береді.

Әрине, қиындықтар қалады. Ең бастысы – КЕҰ-ның қаржылық тұрақтылығы мен тәуелсіздігі. Соңғы жылдары біз ҮЕҰ қызметіне мемлекеттік бақылауды күшейту үрдісін көріп отырмыз, бұл белгілі бір алаңдаушылық туғызады. Тәуелсіздік пен іс-әрекет бостандығы азаматтық қоғам үшін негізгі қағидаттар болып табылады және оларды сақтау одан әрі дамыту үшін маңызды.

Қиындықтарға қарамастан, мен сектордың болашағына оптимизммен қараймын. Қоғамдық бақылау туралы заңнаманың дамуымен және КЕҰ үшін әлеуметтік жобалауға қатысудың жаңа мүмкіндіктерімен біз КЕҰ секторының одан да белсенді және ықпалды болатынын көреміз. Біздің ұйымдар демократиялық және тұрақты қоғам құруда маңызды рөл атқара беретініне және олардың елдің дамуына қосқан үлесі тек өсетініне сенімдімін.

– Қазақстанның үкіметтік емес ұйымдар саласындағы ағымдағы заңнамасын қалай бағалайсыз? Бұл азаматтық қоғамның дамуына қаншалықты ықпал етеді және қандай аспектілерді нақтылау қажет?

– Қазақстандағы КЕҰ қызметін реттейтін заңнама соңғы жылдары айтарлықтай өзгерістерден өтті. Ол үкіметтік емес ұйымдарға заң шеңберінде әрекет етуге, қоғамдық маңызы бар жобалармен айналысуға және тіпті мемлекеттік бағдарламаларға қатысуға мүмкіндік беретін негіз жасайды. Бұл біз үшін маңызды қадамдар, өйткені КЕҰ азаматтық қоғамды қолдау мен

дамытуда шешуші рөл атқарады.

Оң өзгерістердің ішінде мен КЕҰ еркін тіркеліп, өз бағыттарын таңдап, қаржыландыруды, оның ішінде халықаралық көздерден тарта алатынын атап өткім келеді. Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс тетігі – бұл КЕҰ-ға әлеуметтік міндеттерді шешуге қатысуға мүмкіндік беретін тағы бір маңызды мүмкіндік. Осының арқасында мемлекет тарапынан қолдау айқын және нақты нәтижелерге бағытталған.

Бірақ, әрине, қиындықтар қалады. Мысалы, есеп беру процедурасы көбінесе күрделі болып шығады, әсіресе кішігірім ұйымдар үшін. Өз жұмысын жаңадан бастаған шағын КЕҰ бухгалтерлік есеп және құқық саласындағы арнайы білімді қажет ететін талаптарға тап болуы мүмкін. Бұл олардың тиімді жұмыс істеуіне үлкен кедергі болуы мүмкін, өйткені олар өздерінің негізгі миссияларына назар аударудың орнына ресурстарды әкімшілік міндеттерге бұруға мәжбүр.

– Мемлекеттік қаржыландыруды бөлудің ашықтығы – тағы бір күрделі мәселе. Әлеуметтік тапсырыстар түріндегі қолдау қажет, бірақ бұл қаражатты бөлу КЕҰ-да жиі сұрақтар туғызады. Қаржыландыруға қол жеткізудегі айқындық пен күрделіліктің болмауы, әсіресе әлеуметтік маңызы бар жобаларды жүзеге асыратын ұйымдар үшін қиындықтар тудыруы мүмкін.

КЕҰ тәуелсіздігін сақтау да маңызды. Азаматтық қоғам мемлекет пен бизнестің қысымынан босатылуы керек. Кейбір жағдайларда біз КЕҰ адам құқықтары немесе экология сияқты өткір тақырыптарды қозғағанда, оларға қысым жасалатынын көреміз. Заңнама ҮЕҰ тәуелсіздігін қорғауға, оларға іс-қимыл еркіндігін және олардың құқықтарын қорғауды қамтамасыз етуге тиіс.

Жақында Қоғамдық бақылау туралы заң қабылданды, ол КЕҰ-ға мемлекеттік бағдарламалар мен бюджеттердің мониторингіне қатысу құқығын береді. Бұл – үлкен қадам, өйткені ол азаматтық қоғамға шешім қабылдауға көбірек әсер етуге мүмкіндік береді. Бұл заңның іс жүзінде жұмыс істеуі өте маңызды, ал мемлекеттік органдар іс жүзінде КЕҰ-мен кездесіп, олармен ашық және сындарлы ынтымақтастық жасады.

Жалпы, біздің заңнамамыз КЕҰ жұмысы үшін жақсы база жасайды, бірақ жақсартуды қажет етеді. Жүйелі реформалар, рәсімдерді жеңілдету

және тәуелсіздік тетіктерін күшейту ҮЕҰ-ға өз миссиясын орындауда тиімдірек, ықпалды және табысты болуға мүмкіндік береді. Егер оның дауысы естілгенін және оның қоғамдық өмірге нақты әсері бар екенін сезсе, азаматтық қоғам күшейе түседі.

– Сіздің ойыңызша, ҮЕҰ секторының қазіргі жағдайын жақсарту үшін қандай өзгерістер қажет? Болашақта оның тиімділігі мен тұрақтылығын арттыру үшін не істеуге болады?

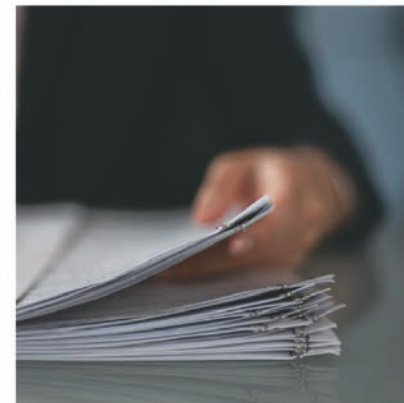
– ҮЕҰ өз әлеуетін шынымен ашып, азаматтық қоғамның толыққанды күшіне айналуы үшін олардың жұмысын орнықты әрі ықпалды ететін бірқатар өзгерістер енгізу қажет. Міне, өзгерістер нақты нәтиже беретін бірнеше негізгі бағыттар.

Біріншісі – қаржылық тұрақтылық. Бүгінгі күні көптеген ҮЕҰ мемлекеттік гранттарға немесе халықаралық донорларды қолдауға тәуелді, бұл олардың тәуелсіздігін шектейді. Сектордың ішкі қаржыландыру көздерін дамытуы маңызды: корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік, крауд-фандинг, жеке тұлғалардың қайырымдылықтары, сондай-ақ әлеуметтік кәсіпкерлік. Бұл ҮЕҰ-ға икемді және тәуелсіз болуға көмектеседі.

Мемлекеттік әлеуметтік тапсырысты да нақтылау қажет. Біз бұл тетіктің кішігірім ұйымдар үшін жиі қолжетімсіздігін көреміз. Қаржыландыруды бөлудің ашық ережелері және барлық деңгейдегі ҮЕҰ тең дәрежеде қатыса алатындай бюрократиялық кедергілерді азайту қажет.

Тағы бір маңызды міндет – кәсібилік деңгейін арттыру. Ол үшін білім беру бағдарламаларын, жобалық менеджмент, фандрайзинг, заң мәселелері және басқа да бағыттар бойынша тренингтерді дамыту қажет. ҮЕҰ қызметкерлері неғұрлым құзыретті болса, ұйымдардың өздері соғұрлым тиімді және кәсіби болады. Бұған қоса, форумдар, конференциялар және жұмыс топтары арқылы ҮЕҰ арасында тәжірибе алмасу оларға ең жақсы тәжірибелермен бөлісуге және бір-бірін шабыттандыруға көмектеседі.

Біз сондай-ақ мемлекетпен белсенді ынтымақтасуымыз керек. ҮЕҰ мен мемлекеттік құрылымдар арасында ұзақ мерзімді әріптестік құру әлеуметтік міндеттерді тиімдірек шешуге көмектеседі. Алайда, қазір мұндай серіктестіктер көбінесе бюрократиялық кедергілермен бір-

« Бұл мемлекеттік құрылымдар жұмысының ашықтығын күшейтеді және менің ойымша, азаматтық қоғам үшін жаңа көкжиектер ашады. Енді КЕҰ-ның өкілеттіктері көбірек және олар мемлекеттік процестерге шынымен әсер етіп, олардың есеп беруін қамтамасыз ете алады»

ге жүреді, бұл ұйымдардың бірлескен жобаларға кеңінен қатысуына кедергі келтіреді. Мемлекеттік құрылымдар ҮЕҰ-ны тең құқылы серіктес ретінде қабылдауы үшін жүйелі тәсіл қажет.

Қоғамдық бақылау және мониторинг – бұл ҮЕҰ маңызды рөл атқара алатын тағы бір бағыт. Қоғамдық бақылау туралы заң қазірдің өзінде белгілі бір өкілеттіктер берді, бірақ ұйымдардың қажетті ақпаратқа қол жеткізуі және мемлекеттік құрылымдардың қысымына ұшырамауы маңызды. Үкіметтік емес ұйымдардың мемлекеттік бағдарламалар мониторингіндегі рөлін кеңейту биліктің ашықтығы мен есептілігін арттырады.

ҮЕҰ-ның қоғамдық қабылдауын қалыптастыру туралы ұмытпауымыз керек. Көптеген азаматтар әлі күнге дейін ҮЕҰ-ның қандай рөл атқаратынын толық түсінбейді және оларға жеткілікті түрде сенбейді. ҮЕҰ қызметі туралы хабардарлықты арттыруға, сондай-ақ қайырымдылық және еріктілік мәдениетін дамытуға бағытталған ақпараттық науқандар азаматтар мен ұйымдар арасындағы байланысты нығайтуға көмектеседі.

Технология да маңызды рөл атқарады. Краудфандингке, онлайн-курстарға және қоғамдық бастамаларға арналған цифрлық платформаларды енгізу ҮЕҰ-ға кең аудиториямен тиімді қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Ал

мемлекеттік бағдарламаларға мониторинг жүргізуге арналған талдамалық онлайн-құралдар олардың нәтижелерін дәлірек және жедел бағалауға көмектеседі.

Өңірлік ҮЕҰ туралы да ұмытуға болмайды. Астанада және ірі қалаларда ұйымдар ресурстар мен қолдауға қол жеткізе алады, бірақ өңірлерде жағдай әлдеқайда күрделі. Біз теңгерімсіздікті жою және бүкіл ел бойынша біркелкі даму үшін жағдай жасау үшін аймақтық деңгейге көбірек гранттар мен білім беру бағдарламаларын бағыттауымыз керек.

Сонымен қатар, халықаралық ынтымақтастық маңызды бағыт болып қала береді. Қазақстандық ҮЕҰ халықаралық желілерге белсенді кірігіп, шетелдік әріптестердің тәжірибесін қабылдап, жаһандық мәселелерді шешуге қатысуы тиіс. Халықаралық басқару және есеп беру стандарттарын қолдау сонымен қатар донорлар мен серіктестердің ҮЕҰ-ға деген сенімін арттыруға көмектеседі.

Егер бұл өзгерістер енгізілсе, қазақстандық ҮЕҰ азаматтық қоғамның одан да күшті және тиімді қатысушылары бола алады. Нәтижесінде бұл біздің елімізде неғұрлым әділ және орнықты әлеуметтік даму үшін жағдай жасауға алып келеді.

Гүлмира Илеуова:

Әлеуметтік сауалнамалар мемлекетті басқарудың сапасы мен тиімділігін арттыруға көмектеседі

2001 жылы Қазақстанда «Стратегия» әлеуметтік және саяси зерттеулер орталығы» қоғамдық қоры құрылды. 20 жылдан астам уақыт бойы оны еліміздегі танымал әлеуметтанушы, әлеуметтану ғылымдарының кандидаты Гүлмира Илеуова басқарады.

– Гүлмира Тоқшалыққызы, Сіздің үкіметтік емес ұйымыңыздың ерекшеліктері және оның осы жылдардағы ең маңызды жетістіктері туралы айтып берсеңіз?

– Біздің қордың басты міндеті әрдайым қоғамның әлеуметтік және саяси даму мәселелеріне қатысты зерттеулер жүргізу болды. Тіпті, менің диссертациямның тақырыбы – «Қазақстанның саяси элитасын қалыптастырудың әлеуметтік аспектілері» – саяси әлеуметтануға қатысты.

Біз зерттеу ұйымымыз және осы арқылы әлеуметтік қызметтерді ұсынатын немесе кез келген әлеуметтік топтардың проблемаларын шешуге бағытталған басқа ҰЕҰ-дан айтарлықтай өзгешеміз. Біз құқық қорғау, білім беру қызметімен айналыспаймыз, тек олардың нәтижелері бойынша зерттеулер жүргізіп, кейде консультациялар береміз. Әрине, егер қандай да бір көмек қажет болса, біз оны көрсетуге тырысамыз, бірақ бізде мұндай бейіндегі мамандар жоқ.

Біз қазірдің өзінде көптеген зерттеулер жүргіздік, біздің тапсырыс берушілеріміздің қатарында, соның ішінде мемлекеттік органдар, квазимемлекеттік сектор, халықаралық ұйымдар бар. Мемлекеттік әлеуметтік тапсырысқа қатыса отырып, біз, мысалы, мемлекетке белгілі бір саланы немесе тұтастай алғанда мемлекетті

басқарудың сапасы мен тиімділігін арттыруға көмектесеміз.

Ең бастысы, біз әрқашан әлеуетті клиентті тыңдаймыз. Өйткені, олар бізге сирек келеді, олар не қалайтынын нақты біледі. Әдетте, тапсырыс беруші бір нәрсені зерттеуді жоспарлайды, объектіні, оның бюджетін түсінеді. Біз әрбір тапсырыс берушіге біздің зерттеулерімізді қайраймыз. Бұл біздің ұйымымыздың ерекшелігі, өйткені оны аз адамдар жасайды. Көбінесе жұмыс ретке қойылған, бірдей құралдар қолданылады және сәйкесінше сапалы нәтижеге әрдайым қол жеткізілмейді.

– Ал бәсекелестер ше?

– Олар көп емес, бірақ бар. Кейбір ҰЕҰ зерттеулерді өз қызметінің жанама бағытына айналдырды. Өңірлерде мен ешкіммен бәсекелеспеуге тырысамын, тапсырыстар аз, ал егер штатта әлеуметтанушы және әлеуметтік зерттеулер жүргізу тәжірибесі болса, онда оларды өздері орындай алады.

Ұлттық деңгейге келетін болсақ, иә, тендерлер кезінде бізден тапсырыстарды таңдайтындар бар. Зерттеуді аутсорсингке беру туралы айтылмаған ереже бар сияқты болғанымен, көптеген министрліктер мен ведомстволар өздеріне қажетті әлеуметтанумен айналысатын еншілес ұйымдарды алды. Мен мұны мүлдем дұрыс емес деп санаймын, өйткені зерттеу нәтижелерін тапсырыс берушіге тиімді ету қаупі бар. Бұл жағдайда тәуелсіз құрылымдар айналысуы тиіс аутсорсинг қажет.

– Әлеуметтану кең ғылым екені түсінікті, оның еңбектерін өмірдің барлық салаларында қолдануға болады. Бірақ адал және кәсіби әлеуметтанулық зерттеулер қаншалықты маңызды?

– Зерттеу жүргізу қажеттілігі қоғамның белгілі бір сегментіндегі істің мән-жайынан туындауы тиіс. Егер қандай да бір проблема туындаса, зерттеу тақырыбы сол жерге бағытталуы керек.

Айталық, егер жұмыссыздық сияқты проблеманы алсақ, бейіндік министрлік Ұлттық статистика бюросының деректеріне сүйеніп қана қоймай, мысалы, өңірлер бойынша еңбек нарығындағы айырмашылықтарды анықтау үшін қосымша зерттеулер жүргізеді. Денсаулық сақтау министрлігі МӘМС енгізер алдында тиісті зерттеулер жүргізді. Олардың нәтижелері көпшілік алдында жариялануы міндетті емес. Бірақ олардың арқасында ведомстволар өздерінің мемлекеттік саясаты шеңберінде қандай да бір мәселелерді алдын ала шешеді. Барлық бағыттар бойынша осылай. Біздің елде көптеген құрылымдар зерттеуге үлкен бюджет салғаны бекер емес.

Екінші жағынан, біздің жеке зерттеу қызығушылығымыз бар. Мысалы, біз осы салада проблемалар бар деп санаймыз және өзімізге тапсырыс береміз. Осылайша, жыл сайын, тіпті,

Біз құқық қорғау, білім беру қызметімен айналыспаймыз, тек олардың нәтижелері бойынша зерттеулер жүргізіп, кейде консультациялар береміз.

жылына екі рет біздің қор Қазақстан халқының әлеуметтік әл-ауқатына зерттеу жүргізеді және оның нәтижелерін көпшілік назарына ұсынады. Мүмкін, тіпті, әлдекім оларды қарап, сәйкестендіріп, қорытынды жасайды.

Үш жыл қатарынан біз Роза Люксембург қорына – зайырлылық пен атеизм, жергілікті әкімдерді сайлау және ауыл тұрғындарының экологиялық тәжірибелері туралы жобалар жасадық. Олар да көпшілікке қолжетімді. Бірақ мемлекеттің тапсырысы бойынша зерттеулерді жариялауға құқығымыз жоқ: біз жасадық, бердік және ұмыттық.

– Қазіргі әлеуметтанушылардың арсеналында бар әдістерге тоқталсақ. Белгілі бір зерттеу неден басталады?

– Шын мәнінде, «Стратегия» қоры – бұл Алматы мен Астанада 4-5 адам. Міне, біз отырып, алдымен, тапсырысты талқылаймыз: біз қандай нысаналы топтарды қолданамыз, қандай әдіс пайдаланамыз – сауалнама, сұрау, сұхбат, фокус-топтық пікірталас, бізде қандай мерзімдер мен бюджет бар. Бұл – әрдайым бірнеше әдістер мен нысаналы топтар.

Мысалы, біз қазір Азаматтық бастамаларды қолдау орталығы үшін «Ауылдық бастауыш мектепте ыстық тамақ ұйымдастыруға ата-аналар қауымдастығының қатысуын бағалау» жобасымен жұмыс істеп жатырмыз. Біз Қырғызстанда осындай зерттеу жүргіздік, мені Қазақстанда бұл жағдайдың қалай болғаны қызықтырады.

Төрт облыс таңдалды және біз қазірдің өзінде қалаларда бұл бақылау әлі де жүзеге асырылып

жатқанын көріп отырмыз, бірақ ауылдарда, әсіресе шалғай жерлерде, екіталай. Нәтижесінде біз өз ұсыныстарымызды береміз, түпкілікті мақсат – оқушылардың тамақтану сапасын жақсарту. Өйткені, Қазақстан бұл қымбат жобаға кірді – мемлекет есебінен бастауыш сынып оқушыларын тамақтандыру, алайда оның ұйымдастырылуын қадағалау жүйесін өте сапалы пысықтаусыз. Уақыты бойынша бұл жоба үш айға, кейде бір айға, кейде алты айға дейін созылады.

– Алынған нәтижелер Сізді таң қалдыратын жағдайлар болды ма, мысалы, болжам мен нәтиже басқаша.

– 2020-2021 жылдары БҰҰДБ тапсырысы бойынша біз Түркістан облысындағы тұрмыстық зорлық-зомбылықты зерттедік. Мен жағдайдың нашар екендігін болжадым, бірақ осыншалықты деп күтпедім. Соңғы оқиғалар жағдайдың ушығып бара жатқанын тек растай түседі.

Содан кейін Бас прокуратураның бастама-сымен аудандарда әлеуметтік-психологиялық қолдау қызметтері құрылды. Зорлық-зомбылыққа ұшыраған әйелдер, ең болмағанда, сол жерге жүгіне алады деп үміттендік, өйткені жергілікті полицияға немесе тіпті, ата-анала-

рына жүгіну көптеген адамдар үшін мүмкін емес. Сол жерде болып жатқан азғындық, екіжүзділік, арсыздық жан түршіктірерлік. Содан кейін біздің зерттеуімізді жоғарғы жақта байқады. Қасым-Жомарт Тоқаев ол туралы менің тегіммен атап өтті. Зорлық-зомбылыққа ұшыраған әйелдер мен балалардың істерін әйел тергеушілерге жүргізуді тапсырды. Өкінішке қарай, менің білуімше, бұл тапсырманы орындау кадрлардың болмауына байланысты әлі де ақсап тұр.

– Биылғы жылы Қантарға арналған «От арены до площади: проживая алматинскую трагедию» атты кітабыңыз жарық көрді. Оның қалай жазылғанына тоқталсаңыз.

– Біздің жұмысымыз Қазақстанда жоғары сұранысқа ие. Бірақ оның нәтижелеріне әрдайым назар аударыла бермейді. 2021 жылы Ғылым комитетінің тапсырысы бойынша біз наразылық әлеуетін бағалау бойынша үлкен саяси зерттеулер жүргіздік. Сол кезде біз үлкен қайғылы оқиға болуы мүмкін дедік. Бақылаудың барлық жылдары ішінде деректер ең теріс болды, өмірге наразылық деңгейі, наразылық көңіл-күйі өте жоғары болды.

Алматыда қайғылы оқиғалар болған кезде біз бірден куәгерлер арасында сауалнама жүргіземіз деп шештік. Ақпан айынан бастап осы оқиғаларға қандай да бір түрде қатысқан адамдарды іздей бастадық. 60 сұхбат жинап, әңгімелеуді үш күнге бөліп, оның негізінде жеке кейіпкерлердің оқиғаларын жаздық. Мен үшін бұл – өте маңызды жоба, мен бұл кітапқа өте ризамын, ол ерекше, бірақ бұл формат бәрінің көңілінен шықпасы анық. Біз оны қайта жарияламаймыз, сирек кітап түрінде қалдырамыз.

– Уақыт өте келе Сіздің жұмысыңызда өзгерістер бола ма, әлде бәрі тұрақты ма?

– 2009 жылдан бастап біз тоқсан сайын саясаткерлер ықпалының рейтингін дайындаймыз – сұранысы жоғары құжат. Айтпақшы, жиырма жыл ішінде жиналған жеткілікті базаға ие бола отырып, біз белгілі бір мониторинг жүргізе аламыз, ал жас бәсекелестер деректерді сақтаумен онша айналыспайды және олардың зерттеулері зеріктірерлік. Өз сандарымызда кейбір өзгерістерді көріп, бұл нені білдіретінін түсіндіре аламыз.

Сонымен, саясаткерлердің рейтингі бойынша бағалау бұрын үш тармақ бойынша жүргізілді – беделі, менеджер ретіндегі тиімділігі және саясаткер ретіндегі келешегі. Бедел бойынша жоғары балл алғандар рейтингтің басында болды. Қазір біз келешекті ақпараттық ашықтыққа ауыстырдық. Бағалау параметрі ретіндегі бедел онша маңызды емес, ал менеджер ретіндегі тиімділік өте маңызды бола түсуде. Қазіргі шындықта, егер элита адамы жабық болса, ол бірден ұпайларын жоғалтады және рейтингтері төмендейді. Ақпараттық ашықтық имидж бен беделдің маңызды жағына айналуға.

Әрине, құралдар да өзгеруде. Сауалнамалар қазір қағаз тасымалдағыштарда емес, планшеттерде. Біз сұхбатты онлайн аламыз, жеке кездесудің қажеті жоқ. Дегенмен, біз зум да, скайп қолдансақ та, әлі де белсенді түрде шығамыз. Тіпті, диктофондар да әлдеқайда ыңғайлы болды!

Біз тек тәсілдерді өзгертпейміз. Егер бұл халық арасында сұрау жүргізу болса, онда кездейсоқ және квоталық іріктеу болуы мүмкін. Екінші жағдайда, маман квоталарды есептейді, сұхбат алушылар маршрут бойынша жүреді және, мысалы, азаматтың белгіленген параметрлеріне сәйкес келетін пәтерде сауалнама алады. Бұл

Егер қандай да бір проблема туындаса, зерттеу тақырыбы сол жерге бағытталуы керек.

дүкеннің жанындағы, оның таныстары арасындағы сауалнама емес, нақты айтқанда, әрбір пәтірлік сауалнама – қалада – әрбір бесінші пәтер, ауылда – әрбір үшінші үй. Иә, адамдар есіктерді ашқысы келмейді, адамның назарын аулап, егжей-тегжейлі сұхбат алу – қиын жұмыс. Бірақ әзірге басқа жол жоқ.

Зерттеу нәтижесінде біз сандарды сипаттап қана қоймай, оларды талдаймыз. Біз мәтіндермен жұмыс істейтін сапалы зерттеулер бар. Осылайша, фокус-топтық пікірталас үшін бір-бірімен таныс емес адамдар жиналады, мен оларды сөзге тартып, олардың көңілдерін аулап, кейде қиын не жағымсыз сұрақтар қоюым керек. Әңгіме екі сағатқа созылады, содан кейін жазба транскрипцияланады, талданады. Бұл, мысалы, белгілі бір өңірлерде, әлеуметтік топтарда немесе ұйымдарда адамдарды біріктіретін немесе ажырататын не нәрсе екенін анықтау үшін жасалады.

Біз телефон арқылы сауалнама жүргізбейміз, бірақ басқа ұйымдар мұнымен айналысады. Біріншіден, біз телефон арқылы тым көп сұрақ қоя алмаймыз, ал біздің сауалнамалар 30-40 сұрақтан тұрады. Екіншіден, қазір адамдар тіпті телефон қоңырауларына жауап бермейді – алаяқтардан қорқады. Ресейде жүз қоңыраудың ең жақсы жағдайда 15-іне жауап бергені туралы деректер болды. Қазақстанда да телефон арқылы сауалнаманы тоқтатуға тура келетін шығар. Ал мен азаматтарымызды әлеуметтік сауалнамадан қашпауға шақырамын, себебі бұл сауалнамалар қоғамды одан әрі дамыту үшін аса қажет.

Динара Өтебаева:

Біздің мұратымыз – әркім өз үлесін қоса алатын, оның үніне құлақ асатын және қолдау таба алатын кеңістік құру

Динара Өтебаева, Қостанай ҰЕҰ ресурстық орталығының және «Грин» Қостанай облысының Азаматтық альянсы» ҚҚ басшысы Adal azamat журналына азаматтық сектордың мұраты мен міндеттері, оның жетістіктері мен сын-тегеуріндері туралы айтып берді. Сұхбатында ол мемлекет тарапынан тиімді қолдау және азаматтардың белсенді қатысуы ҰЕҰ-ны өңір пен елдің әлеуметтік дамуына қалай қолдау көрсете алатындығы туралы өз көзқарасымен бөлісті.

– Динара Қайырбекқызы, Сіз Қостанай облысында көп жылдар бойы қоғамдық жұмыстар жүргізіп келесіз, әлеуметтік мәселелер және ҰЕҰ-мен өзара іс-қимыл жөніндегі комиссия құрамындасыз, «Грин» Қостанай облысының Азаматтық альянсы» ҚҚ басқарасыз. Сіздің қызметіңіздің негізгі бағыттары туралы айтып берсеңіз. Сіздің басты мұратыңыз қандай?

Мен Қостанай облысының Азаматтық альянсын 10 жылдан бері басқарып келемін. Біздің жұмысымыз, ең алдымен, қоғамның проблемаларына бей-жай қарамайтын, өз энергиясы мен жүрегін облысымыздың дамуына жұмсауға дайын адамдарды қолдау болып табылады.

Біз ҰЕҰ үшін облыстық ресурстық орталықпыз және Қостанай облысы әкімдігінің қоғамдық даму басқармасымен тығыз байланыста жұмыс істейміз.

Біздің команданың негізгі миссиясы – азаматтық секторды дамыту, ҰЕҰ мектебінде оқыту, жаттықтырушылар мен сарапшыларды даярлау, қызмет саласын кеңейту үшін жағдай жасау арқылы өсу, қолдау және өзара іс-қимыл үшін мүмкіндіктер жасау.

Сондай-ақ, біз Алматы қаласының «Бастамаларды дамыту орталығы» ҚҚ серіктестерінің қолдауымен ҰЕҰ Академиясымен бірлесіп ҰЕҰ үшін көптеген оқыту бағдарламаларын өткіземіз.

Мен коммерциялық емес ұйымдардың өз қабілеттері мен істеріне сенімді бола отырып, кәсіби түрде өсіп келе жатқанын көргеніме әрқашан қуаныштымын. Бұл кездесулер мен тренингтер бізге біліммен бөлісуге, бір-бірімізді шабыт-

тандыруға және күрделі міндеттердің шешімін табуға мүмкіндік береді.

Біздің маңызды бағыттарымыздың бірі – қоғамдық бақылау және мониторинг. Біз мемлекеттік қызметтердің сапасын анықтап, жақсартып қана қоймай, қоғамдағы сенім мен ашықтық ахуалын сақтауға тырысамыз. Мемлекет пен азаматтар арасындағы ашық диалог – бұл әркімнің өз қатысы мен маңыздылығын сезінетін өңірдің табысты дамуының іргетасы деп шын жүректен сенемін.

Волонтерлікті қолдау – бұл мен үшін аса қымбат бағыттардың бірі. Соңғы жылдары біздің облыстағы еріктілер қозғалысы жай ғана кеңейген жоқ – бұл басқаларға қамқорлық жасаудың күшті үлгісі болды. Біздің еріктілер мұқтаж адамдарға, мейлі ол әлеуметтік осал топтар болсын, қиын жағдайға тап болған жандар болсын, көмек көрсетеді. Бұл адамдар айналамыздағы әлемді жақсартып және біздің міндетіміз – оларға қолдау көрсету.

Шекаралас өңір ретінде біз халықаралық серіктестікке көп көңіл бөлеміз. Біз Қорған, Омбы, Челябин облыстарының және Ресейдің басқа өңірлерінің, сондай-ақ Орталық Азия елдерінің КЕҰ-мен тығыз жұмыс істейміз. Мұндай өзара іс-қимыл бізді тәжірибемен байытады, үздік тәжірибелермен алмасуға және маңызды әлеуметтік мәселелерді бірлесіп шешуге мүмкіндік береді. Әр жобада біз өзекті міндеттерді шешіп қана қоймай, шекараның арғы жағында пікірлес адамдар мен достар табамыз.

Менің басты миссиям, менің пайымдауымша, әр адам ортақ игілікке үлес қоса алатын, оның үніне құлақ асатын және қолдау таба алатын кеңістік құру.

– 20 жыл бұрын үкіметтік емес сектор негізінен шетелдік гранттар есебінен дамыды. Бүгінде мемлекет қоғамдық ұйымдардың жұмысына көбірек мүдделі және қолдау көрсетеді. Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс тетігі жұмыс істейді, гранттар бөлінеді. Осы тұрғыда үшінші сектор қызметінде қандай оң өзгерістерді көріп отырсыз?

– Әрине, соңғы жылдары айтарлықтай оң өзгерістер болды. Бұрын үкіметтік емес ұйымдар шетелдік гранттар мен қаржыландыруға көп тәуелді болды, бұл, бір жағынан, халықаралық тәжірибені үйренуге және қабылдауға мүмкіндік берді, ал, екінші жағынан, кейде жергілікті процестерге әсер ету мүмкіндігін шектеді.

Бүгінде мемлекеттің қолдауының арқасында үшінші сектор неғұрлым дербес және орнықты бола алды, бұл, өз кезегінде, даму үшін әлдеқайда көп мүмкіндіктер береді.

Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс және гранттар түріндегі мемлекеттік қолдау тетігі жаңа перспективалар ашады. Енді ҰЕҰ біздің қоғам үшін шынымен маңызды әлеуметтік мәселелерді шешуге белсенді қатыса алады. Бұл бағдарламалар бізге белгілі бір проблемаларды жергілікті деңгейде шешуге мүмкіндік береді, осылайша біздің жобаларымыз адамдар үшін дәлірек, тиімді және түсінікті болады.

Мемлекет бөлетін қаражаттың жыл сайын ұлғаюы ҰЕҰ-ның қоғамдық даму мәселелерінде танылған серіктес болатынын және бұл олардың жұмысына деген сенім мен құрметті нығайтатынын көрсетеді.

Бұған қоса, мемлекеттік қолдау бұрын қолжетімді емес ресурстарға қол жеткізуге мүмкіндік береді. Біз білім беру, денсаулық сақтау, әлеуметтік қолдау сияқты маңызды мәселелер бойынша көбірек іс-шаралар, оқыту бағдарламаларын өткізіп, халықпен жұмыс жасай аламыз. Бұл ресурстар бізге кәсіби болуға, күштірек болуға және алдымызда тұрған міндеттерді сенімдірек шешуге көмектеседі.

Алайда, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс пен гранттарды қаржыландыру тетігі әлі жетілмегенін және бұл бағытта нақты проблемалар бар екенін атап өткім келеді. Бірақ біз ҚР Ақпарат және мәдениет министрлігімен бірге осы проблемаларды анықтауға және оларды шешу жолдарын іздеуге үнемі ұмтыламыз. ҰЕҰ-мен қаржыландыру және өзара іс-қимыл процесін барлық тараптар үшін неғұрлым икемді және

ЕГЕР ҚОҒАМ БІЗДІҢ ЖҰМЫСЫМЫЗДЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІН ТҮСІНІП, КӨРЕТІН БОЛСА, БҰЛ ҮШІНШІ СЕКТОРҒА ТҰРАҚТЫ СЕНІМ ҚАЛЫПТАСТЫРУҒА НЕГІЗ БОЛАДЫ

ЕГЕР ҰЙЫМДАҒЫ ӘРБІР АДАМ ӨЗ ІСІМЕН ШЫН ЖҮРЕКТЕН ЖАНЫП ЖАТСА, ЕГЕР ОЛ ӨЗ ЖҰМЫСЫНДА ҚҰНДЫЛЫҚТЫ КӨРСЕ, ОНДА МҰНДАЙ ҮЕҰ ЖАЙ ҒАНА ӨМІР СҮРІП ҚАНА ҚОЙМАЙ, ӨМІР СҮРІП, ӨСІП, БАСҚАЛАРДЫ ШАБЫТТАНДЫРАДЫ

түсінікті ету үшін үнемі талқылаулар өткіземіз, бар қиындықтарды талдаймыз. Бұл біздің бағдарламаларымызды жақсартуға көмектеседі және қоғамның қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді.

Ең бастысы – мемлекетпен өзара іс-қимыл бізге белгілі бір жобаларды орындаушылар ретінде ғана емес, процестің тең қатысушылары ретінде де билікпен диалог құруға мүмкіндік береді. Бүгінгі таңда азаматтық ұйымдар нормативтік актілерді талқылауға және әзірлеуге қатыса алады, ұсыныстар енгізе алады және бірлескен шешімдер таба алады. Бұл алға жасалған үлкен қадам, өйткені бұрын мұндай ынтымақтастық ерекше болды.

Мен үшін ерекше қуаныш – соңғы жылдары үкіметтік емес секторға айналада болып жатқан оқиғаларға нақты әсер ету мүмкіндігінен шабыттанған жастардың көбеюі. Олар ҮЕҰ тек жұмыс емес, миссия және пайдалы болу мүмкін-

дігі екенін көреді. Мемлекет тарапынан мұндай қолдау бізге ертеңгі күнге деген сенімділік пен біздің күш-жігеріміз сұранысқа ие деген сезім береді, демек, біз дұрыс бағытта келе жатырмыз.

– Қостанай облысында қанша ҮЕҰ және қандай бағыттар бойынша жұмыс істейді? Олардың қызметінің тиімділігін, жобаларды іске асыру сапасын қалай бағалайсыз? Тапсырыс берушілердің ҮЕҰ-ға қатысты талаптары өзгерді ме?

– Бүгінгі таңда Қостанай облысында мыңнан астам үкіметтік емес ұйымдар тіркелген, олардың көпшілігі кең ауқымды бағыттар бойынша жұмыс істейді, маңызды әлеуметтік міндеттерді шешеді және өңір тұрғындарының өмірін жақсартады.

Іс жүзінде қостанайлық ҮЕҰ әлеуметтік осал топтарды қолдау, денсаулықты сақтау, адам

құқықтарын қорғау, волонтерлікті, спортты, мәдениетті және басқа да салаларды дамыту саласында орасан зор жұмыс атқаруда.

Мысалы, әлеуметтік салада тірек-қимыл аппараты бұзылған азаматтарды қолдайтын «Үміт» ҚБ сияқты ұйымдар белсенді жұмыс істейді. Бұл ұйым Параолимпиада ойындарының тізіліміне арба билерін қосудың бастамашысы болды. «Стоп аутизм» мүмкіндігі шектеулі балалардың ата-аналары ҚБ ерекше қажеттіліктері бар 200-ден астам балаға қоғамда әлеуметтенуге көмектеседі. «Радуга» мүгедектігі бар балалардың аналар қоғамы 18 жасқа толғаннан кейін де 1-топтағы мүгедек азаматтарға жәрдемақы алуға қол жеткізді.

Сондай-ақ Қостанай облысында әлеуметтік кәсіпкерлік дамуда. Мысалы, Рудный ерікті мүгедектер қоғамы және «Перекресток» ҚҚ бизнес пен әлеуметтік миссияны қалай біріктіруге болатынының сәтті мысалдары болып табылады. Бұл ұйымдар мүмкіндігі шектеулі адамдарға өздерін қоғамда табуға, қабілеттерін жүзеге асыруға және еңбекпен қамтамасыз етуге көмектеседі.

Сотталғандарды қайта әлеуметтендіру саласында да елеулі жұмыстар жүргізілуде. «Жанашыр бол» ҚҚ сотталғандарға қоғамда толыққанды өмірге оралуға көмектесіп, осы мәселемен белсенді айналысады.

Белсенді ұзақ өмір сүру саласында «Synergy» ғылыми-білім беру орталығы» ҚҚ ерекшеленеді, ол аға буынға арналған бағдарламаларды ұйымдастырады, олардың физикалық және эмоционалдық денсаулығын қолдайды. Ал «Бірлік» ҚБ Жітіқара ауданындағы этносаралық қатынастарды нығайтуға жәрдемдеседі, бұл біздікі сияқты көпұлтты өңір үшін аса маңызды.

Денсаулық сақтау саласында жемісті қызметтің мысалдары да бар. «Денсаулық жолы 1» ҚБ туберкулездің, АИТВ ЖИТС-тің алдын алу бойынша маңызды жобалармен айналысады, ал «Тұмар» гемофилиямен ауыратындар қауымдастығы» ҚБ науқастарға қолдау көрсетеді және оларға сапалы медициналық көмек алуға көмектеседі. Бұл ұйымдар науқастарға көмектесіп қана қоймай, сонымен қатар денсаулық проблемаларын болдырмау және уақытында тану үшін ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жүргізеді.

Қостанай облысындағы волонтерлік сала «DamU.kst», «Прометей», «Жақсылық жаса», «Халқыма көмек», сондай-ақ «Өңір 10», «Барс» және «Дос» ерікті-құтқару жасақтары тәрізді қоғамдық ұйымдармен ұсынылған. Бұл коман-

далар төтенше жағдайларда таптырмас көмек көрсетеді, қиындыққа тап болғандарға көмектеседі және еріктілер қатарына белсенді, бей-жай қарамайтын адамдарды тартады.

ҮЕҰ жобаларын іске асырудың тиімділігі мен сапасы, менің ойымша, айтарлықтай өсті. Осы және басқа да көптеген ұйымдар кәсіпқойлықтың жоғары деңгейін және қоғамды жақсы жаққа өзгертуге деген шынайы ниетін көрсетеді.

Мемлекет пен демеушілер, шынымен де, талапшыл бола бастады: бүгінде жобаларды орындау ғана емес, өлшенетін нәтижелерге қол жеткізу де маңызды. Бұл кәсіпқойлықтың өсуіне әкелді, өйткені ҮЕҰ олардың жұмысы нақты және сезінетін нәтиже беруі керектігін түсінеді.

Біз осындай өзгерістерді қолдаймыз және ҮЕҰ-ға күшті әрі кәсіби болуға көмектесуге тырысамыз.

– Үшінші сектор өкілдері әлі де белгілі бір қиындықтарға тап болуда. Бұл әлеуметтік жобаларды уақтылы қаржыландырмау, олардың қысқа мерзімділігі, халықтың сенімсіздігі және т.б. Қостанай облысындағы ҮЕҰ үшін ерекше қиындықтар тән болуы мүмкін. Сіз бұл проблемалардың қандай шешімін көресіз? Осы саладағы жағдайды жақсарту үшін заңнамаға өзгерістер енгізу қажет болуы мүмкін бе?

– Иә, үшінші сектордың алдында тұрған қиындықтар бар.

Мемлекеттік қаржыландыру, әсіресе гранттар, уақтылы болмауы тән. Көбінесе, жобалық қаражат кідіріспен келеді және ҮЕҰ-да қаржыландырудың резервтік көздері болмағандықтан, бұл жобаларды уақтылы жүзеге асыру үшін елеулі қиындықтар тудыруы мүмкін. Көптеген гранттардың қысқа мерзімділігі де қиындық болып келеді, өйткені әлеуметтік мәселелерді шешу ұзақ, жүйелі күш-жігерді қажет етеді және қысқа мерзімге арналған жобалар әрқашан тұрақты нәтижеге қол жеткізе бермейді.

Сонымен қатар, Сіз дұрыс атап өткендей, халық кейде ҮЕҰ-ға сенімсіздік танытады, бұл біздің жұмысымыз бен нәтижелеріміз туралы ақпараттың болмауына байланысты болуы мүмкін.

Қостанай облысында бұрын жұмыс істеген ҮЕҰ белсенділігінің төмендеуі байқалады, әсіресе ауылдық жерлерде, бұл жергілікті жерлерде бастамаларды дамытуды қиындатады. Жергілікті проблемаларды шешу үшін жергілікті өзін-өзі басқару органдарымен тығыз қолдау қажет.

Жағдайды жақсарту үшін, менің ойымша, бірнеше тәсілдерді қарастыруға болады. Біріншіден, қаржыландыру процесін оңтайландыру керек, сондықтан қаражат ҰЕҰ-ға жылдың ортасында немесе соңында емес, кейде болады. Біз әріптестерімізбен және Ақпарат және мәдениет министрлігінің өкілдерімен осы жақсартудың қажеттілігін талқыладық және өзгерістер жақын арада болады деп үміттенеміз.

Екіншіден, ұзақ мерзімді жобаларды қолдауға көбірек көңіл бөлу керек. Егер ҰЕҰ өз жұмысын ұзақ мерзімге жоспарлау мүмкіндігіне ие болса, олар ағымдағы міндеттерді тиімді шешіп қана қоймай, тұрақты нәтижелерге қол жеткізу үшін стратегия құра алады. Бұл, әсіресе, әлеуметтік қолдау, білім беру, денсаулық сақтау және жүйелі тәсілді қажет ететін басқа салаларда өте маңызды.

Заңнама тұрғысынан әлеуметтік маңызды бағыттарда жұмыс істейтін ҰЕҰ үшін қосымша жеңілдіктер мен қолдау шараларын енгізуді қарастыруға болады. Әлеуметтік проблемаларды тиімді шешетін және жоғары нәтижелерге қол жеткізетін ҰЕҰ үшін ынталандыру тетіктерін қайта қарау да пайдалы болуы мүмкін.

Бұған қоса, халықтың ҰЕҰ-ға деген сенімін арттыруға бағытталған ақпараттық науқандар мен іс-шараларды өткізу маңызды деп санаймын. Біз өз қызметімізде ашық болуға тырысамыз, есептер береміз, азаматтармен кездесулер ұйымдастырамыз және мұндай ашықтық сенімге ие болуға көмектеседі және біздің жұмысымыз қоғамның игілігіне бағытталғанын көрсетеді. Егер қоғам біздің жұмысымыздың нәтижелерін түсініп, көретін болса, бұл үшінші секторға тұрақты сенім қалыптастыруға негіз болады.

Әрине, бұл күрделі процесс және оны бір өзгеріспен шешу мүмкін емес. Біз бәріміз, ҰЕҰ, мемлекеттік құрылымдар және жалпы қоғам үшінші сектордың алдында тұрған қиындықтарды жеңу үшін бірлесіп жұмыс істеуіміз керек.

– Соңғы мәліметтер бойынша, Қазақстанда 20 мыңнан астам ҰЕҰ бар. Бұл өте қарапайым сан. ҰЕҰ секторындағы бәсекелестікке қалай қарайсыз? Бізде ол бар ма? Немесе біз әлі де шетелдік қоғамдық ұйымдардың ауқымынан алыспыз ба?

– ҰЕҰ секторындағы бәсекелестік, менің ойымша, өте маңызды, бірақ егер ол сау болып қалса ғана. Бұл бізге жоғары стандарттарға ұмтылуға,

дамуға, міндеттерді шешудің жаңа жолдарын табуға және ең бастысы адамдардың өмірін жақсартуға көмектеседі. Салауатты бәсекелестік – бұл бізді алға жетелейтін, тәжірибе алмасуға, әріптестеріміздің жетістіктерінен шабыт алуға мүмкіндік беретін нәрсе, яғни қоғамды бірге жақсарту.

Бірақ, өкінішке қарай, біз жағымсыз мысалдарды да көреміз. Кейде біздің секторға жалған ҰЕҰ деп аталатындар келеді, олар іс жүзінде әлеуметтік проблемаларды шешуге ұмтылмайды, тек шағын гранттар алып, «тәжірибе жинайды», содан кейін өз ісіне шынымен берілген ұйымдармен, көмектесетін адамдар үшін шын жүректен алаңдайтын және өз жұмысына жанын салатын адамдармен бәсекелеседі. Бұл оңай жағдай емес және, әрине, онымен күресу маңызды. Біз мұндай факторлардың әсерін азайту үшін заңнамаға өзгерістер енгізу арқылы алғашқы қадамдарды жасадық. Бұл бір жерде нәтиже берді, бірақ алда әлі де жұмыс жеткілікті.

ҰЕҰ-ның өзі де үнемі дамып, кәсібилігін арттыруы маңызды. Өйткені, қоғамның сенімі мен құрметіне бірнеше жылдар бойы жауапты әрі сапалы жұмыспен қол жеткізіледі және біз сектор ретінде бұған ұмтылуымыз керек.

ҰЕҰ санына келетін болсақ, менің ойымша, сандар маңызды емес. Сан қуалаудың қажеті жоқ, әр ұйымның артында сапалы, шынайы жұмыс болуы маңызды. Олардың саны аз болса да, әлемді жақсы жаққа өзгертуге дайын, адамдардың қажеттіліктерін еститін және түсінетін, шын жүректен және жан-тәнімен көмектесетін адамдар болады.

– Сіз ҰЕҰ қызметкерлеріне білім бересіз, шалғай аудандарға жиі барасыз, ауылдық ау-мақтардың проблемаларына назар аударасыз. Ауылдық жерлерде ҰЕҰ қаншалықты белсенді және олардың дамуын қалай ынталандыруға болады? Сіздің ойыңызша, бізге ауылда мықты қоғамдық ұйымдар қажет пе және бұл мемлекет пен қоғам үшін неліктен маңызды?

– Ауылдық жерлермен жұмыс істеу біз үшін өте маңызды. Біз ҰЕҰ қызметкерлеріне үнемі білім береміз, жергілікті жерлердегі бастамаларды қолдауға және ауыл тұрғындарының өзекті проблемаларын шешуге көмектесуге тырысып, шалғай аудандарға барамыз. Алайда, ҰЕҰ-ның ауылдық жерлердегі белсенділігі қалаларға

қарағанда әлі де төмен, бұл бірқатар объективті қиындықтармен байланысты.

Ауылдық ҰЕҰ қызметті жүргізуге, тұрақты қаржыландыруға арналған үй-жайлардың жетіспеушілігіне, кейде жергілікті атқарушы органдармен түсіністік пен өзара іс-қимылдың болмауына тап болады. Бұл проблемалар олардың өсу және тиімді жұмыс істеу мүмкіндіктерін айтарлықтай шектейді.

Сонымен қатар, ауылдық ҰЕҰ өкілдері консультация беру немесе оқыту үшін облыс орталығына әрдайым келе бермейді, сондықтан біз қажет болған жерде тікелей қолдау көрсету үшін үнемі жергілікті жерлерге баруды ұйымдастырамыз. Бірақ бұл күш әлі жеткіліксіз. Жағдайды жақсарту үшін тікелей елді мекендерде білімге, консультацияларға және көмекке қол жеткізуге мүмкіндік беретін ауылдық ресурстық орталықтар желісін дамыту маңызды.

Ауылдағы мықты қоғамдық ұйымдар қоғам үшін де, мемлекет үшін де өте маңызды екеніне сенімдімін. Ауылдық жерлерде ерекше назар аударуды қажет ететін ерекше проблемалар мен қажеттіліктер бар. Жергілікті жерлерде ҰЕҰ бұл ерекшеліктерді жақсы түсінеді және жедел әрекет етуге, ауылдық қауымдастықтарды қолдауға және нақты мәселелерді халыққа жақын деңгейде шешуге қабілетті. Бұл адамдарға жалғыз емес екенін, олардың проблемалары маңызды және шешілуі мүмкін екенін сезінуге мүмкіндік береді.

Ауылдық ҰЕҰ-ны ынталандыру үшін, менің ойымша, ауылдық жағдайлардың ерекшелігін ескере отырып, тұрақты қаржылық қолдау құру маңызды. Гранттар мен әлеуметтік тапсырыс бағдарламалары ауылдық ҰЕҰ қажеттіліктеріне бейімделуі керек, осылайша олар өз жұмыстарын сенімді түрде жоспарлап, нәтижеге қол жеткізе алады. Сонымен қатар, ҰЕҰ мен мемлекеттік құрылымдар ортақ міндеттерді шешу үшін серіктестікте жұмыс істеуі үшін жергілікті атқарушы органдармен өзара іс-қимылды нығайту қажет.

– Қоғамдық ұйымның табыстылығы мен тұрақтылығы неге байланысты деп ойлайсыз?

– Қоғамдық ұйымның табыстылығы мен тұрақтылығы, менің ойымша, ең алдымен, адамдарға – олардың шынайылығына, адалдығына және өз істеріне сенуіне негізделген. Онсыз тіпті ең жақсы жобалар мен ең үлкен бюджеттер шынайы пайда әкеле алмайды. Егер ұйымдағы әрбір адам өз ісімен шын жүрек-

БІЗ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ САПАСЫН АНЫҚТАП, ЖАҚСАРТЫП ҚАНА ҚОЙМАЙ, ҚОҒАМДАҒЫ СЕНІМ МЕН АШЫҚТЫҚ АХУАЛЫН САҚТАУҒА ТЫРЫСАМЫЗ

тен жанып жатса, егер ол өз жұмысында құндылықты көрсе, онда мұндай ҰЕҰ жай ғана өмір сүріп қана қоймай, өмір сүріп, өсіп, басқаларды шабыттандырады.

Әрине, кәсіби қасиеттер де маңызды: ресурстарды дұрыс жоспарлау, тиімді басқару, талдау және қорытынды жасау мүмкіндігі. Бірақ шынымен мықты ұйымдар, кез келген қиындыққа төтеп бере алатындар – бұл өз жұмысын сенімге, адалдыққа және көмектесуге ұмтылатындар.

Маңызды құрамдас – біз жұмыс істейтін қоғамдастықтың қолдауы. Өйткені, ҰЕҰ адамдар үшін құрылады және адамдар жұмыс нәтижелерін көргенде, олар ұйымға сене алатынын және көмек сұрай алатынын білгенде – бұл тұрақтылыққа негіз болады. Сіз көмектесетіндердің кері байланысы, сенімі мен қолдауы кез келген ҰЕҰ-ны күшейтеді.

Мемлекеттік құрылымдармен, басқа да ҰЕҰ және бизнеспен әріптестік пен өзара іс-қимыл маңызды емес. Бірге көп нәрсеге қол жеткізуге болады. Жақын жерде сенімді серіктестер болған кезде, бұл ұзақ мерзімді перспективада сенімділік пен тұрақтылық береді, үлкен және мағыналы жобаларды жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

Бірақ, бәлкім, ең бастысы – ұйымның өз миссиясын нақты түсінуі. Әрбір қызметкер не үшін келгенін, жүректен шыққан кезде, қандай мақсатқа қол жеткізгісі келетінін білгенде, ұйым шынымен күшті болады. Дәл осындай ұйымдар уақыт, жағдай немесе мән-жайлар өзгерген кезде де тұрақты болып қалады. Олар кез келген қиындыққа төтеп бере алады, өйткені олар пайда табу үшін емес, ортақ мақсат пен әлемді жақсы жаққа өзгертуге ұмтылу үшін әрекет етеді.

Дмитрий Полторенко:

Болашаққа қамқорлық – бұл дұрыс азаматтық ұстаным

**Қарағанды облысында азаматтық сектор ба-
рынша дамыған. Мұнда көптеген мықты ҮЕҰ,
азаматтық белсенділер бар, жергілікті өзін-өзі
басқару айқын ұсынылған. Бұған 15 жылдан астам
қоғамдық қызметпен айналысып келе жатқан
және қазір «Қарағанды облысының Азаматтық
альянсы» қауымдастығы» ЗТБ басқаратын Дми-
трий Полтаренконың да қосқан үлесі зор.**

– Дмитрий Сергеевич, Сіз өз өңіріңізде азаматтық белсенділіктің дамуын қалай бағалайсыз? Қандай проблемалар кездеседі?

– Біздің өңірде ҮЕҰ мемлекет өмірінің барлық салаларын қолдайды, жастардан бастап ардагерлерге дейінгі халықтың барлық топтарын қамтитын мемлекеттік саясатты іске асыруға қатысады. Мен бәріміз біртұтас, бір жұдырық ретінде әректе етеміз деп айта алмаймын, біз бұған енді бара жатырмыз. Бірақ өзара іс-қимыл, тәжірибе алмасу, менің көзқарасымша, жеткілікті сапалы бәсекелестік бар.

Біздің облыс республикада ҮЕҰ-ның өзара және атқарушы органдармен іс-қимылы бойынша жетекші орындардың бірін алады. Алайда, соңғы кездері қоғамда секвестрлеуге деген ұмтылыс сезілуде, мынау сенікі, ал мынау менікі деп бөлу орын алуда. Мысалы, білім беру мекемесі ҮЕҰ-ға ол ұсынатын білім беру бағдарламалары қажет емес деп айтады. Оның қайдан басталғанын білмеймін,

бірақ бұл – мемлекеттілікті құрудағы басты қауіптердің бірі. Кейбір ұйымдардың рөлін дұрыс түсінбеумен байланысты мұндай проблемаларды жою керек.

Көлденең серіктестік қатынастар құру керек, өйткені бәрінің міндеті ортақ – біз үшін және балаларымыз үшін жарқын болашақ құру. Болашаққа қамқорлық – бұл дұрыс азаматтық ұстаным, бірақ біз тек өзіміз жайлы ғана ойлап қоймай, өзімізді қоғамның бір бөлігі ретінде қарастыруымыз керек. Біздің Альянс осы тұрғыдан жұмыс істейді.

«**Сыныптағы өлке-
тану сабақтары – бұл
жақсы. Бірақ даланың
иісін сөзбен айтып
жеткізу қиын, ал оны
жұтып, оған ғашық
болмау мүмкін емес»**

– Сіз бәсекелестік туралы айтып өттіңіз өңірдің үшінші секторына толығырақ тоқталсаңыз?

– ҮЕҰ саласында бәсекелестік емес, ынтымақтастық пен бірлестік әлі де іргелі болуы тиістігін атап өткім келеді. Облыстың Азаматтық альянсына 38 ұйым кіреді, сонымен қатар біз қандай да бір жолмен ынтымақтастықта жұмыс істейтін ұйымдар жеткілікті. Жалпы, мен облыстағы жүзге жуық белсенді коммерциялық емес ұйымды атай аламын. Бірақ бұл олардың барлығы мемлекеттік тапсырысты жүзеге асырады немесе мемлекеттік сатып алу саласында жұмыс істейді дегенді білдірмейді. Өзін-өзі қамтамасыз ететін ұйымдар бар, олар демеушілік немесе волонтерлік тәсіл есебінен тіршілік етеді.

Пайда үшін бәсекелестік, әрине, ҮЕҰ туралы емес. Бірақ біз азаматтық сектор ақшасыз жұмыс істей алмайтынын түсінуіміз керек. Кәсіпқойлық еңбекақы төлеуді көздейді. Егер біз ҮЕҰ-ның кәсіби секторын дамытқымыз келсе, онда оны ұстау үшін белгілі бір қаржылық мүмкіндіктерді қарастыруымыз керек.

Қазақстанда бұл үшін көп нәрсе жасалды деп санаймын, бірақ одан да көп нәрсе жасауға болады. Қоғамға қатысты барлық нәрсе мемлекет бюджетінен қаржыландырылуы керек. Еріктілер мен үкіметтік емес ұйымдардың белгілі бір ынтымақтастығы жақсы. Бірақ егер біз кәсіби көзқарасты көздейтін болсақ, онда адам өз – еңбек, шығармашылық, интеллектуалды үлесінің өтеміні алуы керек...

Сонымен қатар, ҮЕҰ түсінігінде тепе-теңдік маңызды – біздің жұмысымыз төленуі керек, бірақ ҮЕҰ-ға миллионер болу үшін келмейді. ҮЕҰ – бұл әуестік, икемділік, ықылас. Біз көптеген мәселелерді шешеміз және мұнда басшы болсын, жүк тиеуші болсын, олардың арасында нақты айырмашылық жоқ, қажет болған жағдайда біз ортақ мақсатқа жету үшін бәрін жасауға дайынбыз.

– Сіздің ойыңызша, бұл тұрғыда мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс жүйесі қаншалықты тиімді?

– Қазақстанда әлеуметтік проблемаларға бюджет қаражаты бөлінеді, бұл,

” Бірақ егер біз кәсіби көзқарасты көздейтін болсақ, онда адам өз – еңбек, шығармашылық, интеллектуалды үлесінің өтемі алуы керек...”

әріне, жақсы. Барлығы біркелкі және жақсы жұмыс істемейді, бұл – ұзақ жол. Заң қаншалықты жақсы болса да, егер орындалуы нашар болса, тиімсіз болады. Қандай да бір шенеунік өзін бастық немесе жергілікті би ретінде танытса, осы мемлекеттік орган арқылы мемлекеттік бағдарламаларды іске асыруға қандай ақша салынса да, қалыпты жұмыс болмайды. Бұл ретте, қайталап айтамын, мемлекет азаматтық сектордың кәсіби дамуына, мемлекет бюджетінен төленетін қандай да бір қызметтерді көрсетуіне мүмкіндігі болуы үшін елеулі күш-жігер жұмсайды. Алайда, көбінесе кейбір жобалар бойынша, егер балама баға төмен болса, тәжірибе де, білім де, шеберлік те, авторлық құқық та маңызды емес. Мысалы, біздің республикамызда «Достық үйлері» жобаларды МӘТ (мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс) әдісі арқылы емес, мемлекеттік сатып алу порталы арқылы электрондық баға ұсыныстарын сұрату әдісімен және «ашық конкурс» әдісімен іске асырады, осы орайда «бір күндік» жеке кәсіпкерлер пайда болады, олар лоттарды жай ғана табыс табу мүмкіндігі ретінде қарастырып, алуға тырысады. Бұл жеке кәсіпкерлер, шын мәнінде, жаһандық мақсаттар мен міндеттерге қызығушылық танытпайды, тек осы жерде және қазір ақша табуға тырысады. Өкінішке қарай, кейбір ҮЕҰ коммерцияланғаны соншалық, олар бүкіл республиканы аралап, «кэш, ақша оруға» тырысады, бұл іске жан-тәнімен берілген адамдардың жұмысын тежейді. Мұның бәрі – белгілі бір ауытқулар, бірақ жалпы мемлекеттік тапсырыс жақсы жұмыс істейді. Тәртіпсіздік мемлекеттік әлеумет-

тік тапсырыстың мәніне сәйкес келмейтін әдістер арқылы лоттар жарияланған сәттен-ақ басталады. Бірақ мен тағы бір жағымды жайтты атап өтемін: қазір ҮЕҰ мемлекеттік әлеуметтік тапсырысқа қатысу үшін бір АЕК қана төлейді. Бұл – ҮЕҰ өкілдеріне Азаматтық қоғам істері комитетінің басшылығымен талқылағаннан кейін жасалған үлкен қадам. Алайда, бұл тек мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс әдісіне қатысты және мұнда... біз электронды баға ұсыныстарын сұрау әдісімен және «ашық конкурс» әдісімен лоттарды жариялау мәселесіне ораламыз. Қайталап айтамын: егер біз әлеуметтік саланы алға жылжытқымыз келсе және оны құмсалғыштағы ойынға айналдырғымыз келмесе, онда мұны барлық уақытын әлеуметтік жобаларды жүзеге асыруға жұмсауға дайын мамандар жасауы керек. Коммерциялық құрылымдар үшін қызықты емес және мемлекет оларды жүзеге асыра алмайтын жобалар туралы сөз болып отыр, өйткені бұл оның мемлекеттік функцияларына кірмейді. Мысалы, мүмкіндігі шектеулі жандарға арналған іс-шараларды ұйымдастыру, діни ағымдардың өкілдерімен өзара іс-қимыл жасау, қоғамның белгілі бір қабатының ұмтылыстарын зерттеу және тағы басқалар.

– **Қарағанды облысының Қоғамдық кеңесінің мүшесі бола отырып, осы институттың азаматтық қоғамды дамытудағы рөлі туралы не айта аласыз?**

– Қоғамдық кеңес – бұл халықты тыңдау және оның сұрауларын шешу үшін мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл жасау міндетін қоятын консультативтік орган. Қарағанды облысының Қоғамдық кеңесі осы функцияны орындайды. Онда қоғамдық пікірдің белсенді көшбасшылары, азаматтық белсенділер, бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері бар. Оның алаңында біз пікір алмасамыз, үйренеміз, проблемаларды бірлесіп шешу үшін өз деңгейімізді арттырамыз. Бұл тұрғыда қоғамдық кеңес азаматтық қоғам өкілдері үшін шоғырландырушы органның рөлін атқарады.

Біздің Қоғамдық кеңестің бастамасы бойынша облыстың бюджеттік бағдарламаларына өзгерістер енгізілді, біз жылумен және энергиямен жабдықтаушы ұйымдарымыздың жұмысына мониторинг жасадық, онда өзара айыптаулар емес, жақсы диалог ұйымдастырып, АЭС құрылысы бойынша тыңдаулар өткіздік.

– **Сіз қоғам қайраткері ретінде мансабыңызды жастар журналын шығарудан бастадыңыз. Бұл қызметті жалғастырасыз ба?**

– Мен 2007 жылдан бері бас редактор болып табылатын «Вектор Информ» ай сайынғы журналы бүгінгі күнге дейін басылып келеді. Рас, ол жастар шеңберінен шығып үлгерді және бүгінде облыс тұрғындарын мемлекеттік органдардың бастамалары мен мемлекеттің бағдарламалары туралы хабардар етеді, қоғамның проблемаларын көтереді, оларды шешу жөнінде ұсыныстар береді. Шындығында, мақтануға тұрарлық жайттар жеткілікті. Мысалы, бір кездері біз жастарды қолдаудың алғашқы ресурстық орталығын құрдық, онда біз бюджетте ақша көзделмеген жастар бастамаларын іске асыруда қаржылық, ұйымдастырушылық, материалдық қолдау көрсеттік. Нәтижесінде біз Қазақстанның әр өңірінде Жастар ресурстық орталықтарының пайда болғанына куә болдық. «Eriktilermen saiahat» жобасын өте жақсы көремін, біз интернат үйлерінен, тұрмысы нашар отбасылардан балаларды тек Қарағанды облысы бойынша ғана емес, еліміздің өңірлері бойынша, Астанаға, Ұлытау облысына апарамыз. Біз патриотизм туралы жиі айтамыз, бірақ кейде оның неден басталатынын түсінбейміз. Бірақ «Отан отбасынан басталады». Сыныптағы өлкетану сабақтары – бұл жақсы. Бірақ даланың иісін сөзбен айтып жеткізу қиын, ал оны жұтып, оған ғашық болмау мүмкін емес. Қазақстанды өз көзімен көріп, оған ғашық болмау мүмкін емес. Бұл жоба балаларға біздің жерді көруге, сезінуге, иіскеуге мүмкіндік береді, содан кейін олар оны жақсы көретініне сенімдімін.

– **Сіздің өміріңіздің едәуір бөлігі діни және этномәдени бірлестіктермен байланысты. Сіздің кәсіби медиатор, сондай-ақ ЭКО жетекшісі екеніңізді білемін. Осы саладағы қызметіңізге тоқталсаңыз.**

– «Қазақстан азаматтары» қоғамдық бірлестігі 2021 жылдан бастап «Қарағанды облысының діни бірлестіктер клубы» жобасын іске асыруда, мен осы клубтың модераторымын. Бұл біз әр түрлі болғанымызға қарамастан, бізді көп нәрсе – елтаңба, ту, әнұран, шаңырақ біріктіретінін түсінуге мүмкіндік беретін диалог кеңістігі. Біздің еліміздің заңдары бізге осы айырмашылығымыз кезінде тең болуға мүмкіндік береді. Біз бір-бірімізбен тығыз байланыста болғанымыз сонша, бір-бірімізді қолдауымыз керек. Біз бұл идеяны насихаттап, көпшілікке жеткізгіміз келеді. Мен сондай-ақ «Келісім» орыс этномәдени орталығы» ҚҚ төрағасы болып табыламын. Конфессияаралық және этносаралық келісім, медиация рәсімі және қоғамдық тәртіп – бұл біздің дамуымыз үшін қажет нәрсе. Этномәдени және діни бірлестіктердің қоғамдық қауіпсіздікті сақтау ісіндегі қызметі өте маңызды. Этникалық, тілдік, діни тиесілігіне қарамастан, мемлекет бөлшегі ретінде өз рөлімізді түсіну маңызды. Сондай-ақ, біз «қазақстандық» ұғымын ұстануымыз керек деп санаймын. Жалпы, мен мұның бәріне мен сияқты кәсіби түсіністікпен қарайтын адамдар бар болғанына қуаныштымын. Азаматтық альянстың айналасында мен ештеңе күтпейтін, тек бірлесіп әрекет еткісі келетін адамдарды көремін. Біз мемлекеттік органдармен байланыс табамыз, белгілі бір жобаларды ілгерілетеміз. Мен бұл адамдардың уақытын қаржылай өтей алатыныма қуаныштымын. Бұл үйлесім бар және бұл өте жақсы. Ең бастысы, біз біртұтас қоғам екенімізді естен шығармағанымыз жөн, қаншалықты жақсы өмір сүргіміз келсе, соншалықты еңбекпен тер төгуге дайын болуымыз керек. Біздің және балаларымыздың болашағы осыған байланысты.

Нұргүл Үлжекова

Тең мүмкіндіктер әлемін қалай құру және қоғамдық ұйым өмірді қалай өзгертетіні туралы

«Тең мүмкіндіктер әлемі» қоғамдық қоры көптеген жылдар бойы Қазақстанда мүгедек балалар мен жастар өз әлеуетін ашып, спорт пен шығармашылық арқылы қоғамға кірігетін толыққанды инклюзивті кеңістік құру бойынша белсенді жұмыс істеп келеді. Біздің елімізде бейімделген спорттың даму барысы жайлы қоғамдық ұйымның директоры Нұргүл Үлжековамен әңгімелестік.

– Нұргүл Төленқызы, Сіз «Тең мүмкіндіктер әлемі» қорын құрған кезде қандай мақсат қойдыңыз және оның миссиясы қандай болды?

– Қорды құрудағы миссия – ерекше қажеттіліктері бар балалар мен жастар спорт арқылы өз қабілеттерін дамыта алатын инклюзивті орта құру болды. Біз оларға өз әлеуетін іске асыруға және қоғамға кірігуге мүмкіндік беру, спорттық және шығармашылық даму арқылы тәуелсіз тұлғаны тәрбиелеуге көмектесу мақсатын қойдық. Құрылған сәттен бастап бүгінгі күнге дейін біз осы бағдар-

ды ұстанып келеміз, өйткені осы бағыттағы жұмыс жылдары біздің дұрыс жолда екенімізді көрсетеді.

Осы мақсатты іске асыру үшін біз «Саламатты болашақ» әлеуметтік жобасын әзірледік, оны жергілікті атқарушы органдар, коммерциялық ұйымдар және үкіметтік емес ұйымдар атынан демеушілер мен әлеуметтік әріптестер қолдады.

– Қор қазір қанша баламен жұмыс істейді? Қандай спорт секциялары бар? Ерекше балалары бар отбасылар арасында ең көп сұранысқа ие қызметтер қандай?

– Бүгінде Қазақстанның 23 қаласында әр түрлі мүгедектік түрлерімен 1000-нан астам

бала бейімделген спорт секцияларында, шығармашылық үйірмелерде айналысатын және олардың нәтижелері жыл сайын бізді қуантуды. Әлеуметтік жоба аясында бізде келесі спорт түрлері бар: бейімделген каратэ, бейімделген таэквондо, бейімделген жүзу, бейімделген дзюдо, бейімделген жеңіл атлетика, инклюзивті хореография, бейімделген пионербол, бочча, голбол, бейімделген футбол, ЦП футбол. Бірақ балаларда ең көп сұранысқа ие секциялар – бейімделген жүзу, бочча, инклюзивті хореография.

– Қоғам бейімделген спортқа қаншалықты қызығушылық танытады?

– Мүгедектігі бар адамдар белсенді өмір салтын ұстану туралы ойлана бастағанда, бейімделген спорт оларға көмекке келеді. Бейімделген спорт түрлеріне деген қызығушылық әрқашан бар, өйткені кез келген адам немесе бала үшін бұл – жай ғана ойын-сауық емес, сонымен қатар төрт қабырғадан шығу, қарым-қатынас шеңберін кеңейту тәсілі, жаңа нәрсені үйренуге және тіпті, оны жүзеге асыруға мүмкіндік. Көптеген балалар мен ересектер үшін спорт мамандыққа айналды, соның арқасында мүгедек адамдар ақша табуға мүмкіндік алды.

Өкінішке қарай, біз әлі де хабардарлық мәселелерімен және қоғамның әлеуметтік алалаушылықтарымен бетпе-бет келеміз. Sport Qory туризм мен спортты қолдау және дамыту қоры, «ERG Көмек» КҚ, «Samruk-Kazyna Trust» КҚ сияқты ірі ұйымдар тарапынан бейімделген спортты дамытуға қолдау көрсету қазақстандық параспортты ілгерілетуге зор үлес қосты. Мысалы, «Samruk-Kazyna Trust» КҚ қолдауымен Қазақстанда балалар мен жастарды жыл бойы тегін жаттығулар мен «Саламатты болашақ» жарыстарына тарту бойынша әлеуметтік жоба іске асырылуда. Бұл жоба үлкен спортқа да, қарапайым секцияларға да ерекше балалар үшін трамплинге айналды, онда олар дені сау құрдастарымен бірге спортпен шұғылдана бастады. Оны жүзеге асыру барысында кейбір аймақтарда біз ерекше балаларды спортта дамыту қажеттілігін жиі түсінбеушілікпен кездестік. Мұндай жағдайларда біз жергілікті белсенді ҮЕҰ-дан, «Аманат» партиясының филиалдарынан көмек сұрадық, өйткені біздің жобамыз «Кедергісіз келешек» партиялық жобасымен үндеседі. Осылайша, демеушілердің қаржы қаража-

ты мен әлеуметтік әріптестердің әкімшілік қолдауы бізге географиялық тұрғыдан Қазақстанның басым бөлігін қамтуға көмектесті.

– Мүгедектігі бар адамдар арасында бұқаралық спортты дамытуға қатысты заңнамаға өзгерістер енгізу қажет деп ойлайсыз ба?

– Мүгедек балалар мен ересектерді спортпен шұғылдануға тартудың тиімді жүйесін одан әрі дамыту үшін заңнамаға тек спорт және дене шынықтыру желісі бойынша ғана емес, сонымен қатар білім беру және әлеуметтік қорғау желісі бойынша да өзгерістер енгізу қажет. Бұл шаралар мүгедектерге арналған спорт мекемелерінің қолжетімділігіне кепілдік беретін тетіктерді ғана емес, сонымен қатар балабақшалардан бастап мектептерге дейін, оқушылар сарайларына дейін БДШ (бейімделген дене шынықтыру) топтарын көздеуге немесе дене тәрбиесі бөлігінде инклюзивті тәсілдерді енгізуге тиіс.

Сондай-ақ, бірнеше жылдан бері біз мүгедектігі бар балаларға ваучерлер беру кезінде жеңілдік кезегі болуы үшін спорт министрінің мемлекеттік балалар спорттық тапсырысы туралы бұйрығына өзгерістер енгізуге тырысып келеміз. Біздің ұсынысымыз, өкінішке қарай, Қаржы министрлігімен келісу кезеңінде қабылданбады, бірақ девиантты мінез-құлқы бар балалар үшін мемлекет қандай да бір себептермен жеңілдік кезегін жасады. Яғни,

«Қорды құрудағы миссия – ерекше қажеттіліктері бар балалар мен жастар спорт арқылы өз қабілеттерін дамыта алатын инклюзивті орта құру болды»

мемлекеттің көзқарасы бойынша «қиын» балалар «ерекше» балаларға қарағанда дене шынықтырумен көбірек айналысуды қажет етеді. Бірақ біз өз ұсынысымызды тағы да депутаттарға жеткізуге тырысамыз.

– Жақында білім министрі біздің жоғары оқу орындары ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар санының артуына байланысты педагог-ассистенттерді даярлай бастайтынын хабарлады. Өз сұхбатыңызда бізде арнайы балалармен айналысатын бейімделген дене шынықтыру мамандары жоқ екендігі туралы айттыңыз. Бүгінде не өзгерді?

– Педагог-ассистенттерді даярлау жалпы білім беретін мектептерде инклюзивті білім беру проблемасын ішінара шешеді. Бірақ, өкінішке қарай, олардың мектепте болуы «ерекше» баланы дене шынықтыру сабақтарына тартуға ықпал етпейді. Дене шынықтыру мұғалімдері, спорт жаттықтырушылары бейімделген дене шынықтыру саласындағы білімді арттыруы керек және егер оларға мүгедек бала сабаққа келген болса, одан құтылуды емес, оны дене шынықтыру процесіне енгізу тәсілдері мен әдістерін табуды мақсат етеді.

Білім туралы заңда білім беру ұйымдарында «Мүгедектігі бар (дене немесе психикалық денсаулық жағдайында тұрақты ауытқулары бар) білім алушылар мен тәрбиеленушілер бейімделген дене

шынықтыру және спорт топтарында немесе бейімделген дене шынықтыру мен спорттың әдістері мен құралдарын пайдалана отырып, жалпы топта айналысады» делінген. Өкінішке қарай, әзірге Қазақстанның бірде-бір мектебінде БДШ топтары жоқ, ал жалпы дене шынықтыру тобында «ерекше» балалар іс жүзінде жоқ.

Қазақстанда Қазақ спорт және туризм академиясында «Дене шынықтыру, бейімделген дене шынықтыру мұғалімі» мамандануы бойынша дайындық басталды. Биылғы оқу жылында осындай мамандардың алғашқы түлегі шығарылады. Болашақта бұл мамандар мектептегі жұмысында ерекше мектеп оқушыларымен жұмыстан қашпайды деп үміттенемін. Астаналық Бұқаралық спорт және дене шынықтыру академиясында 3-курс студенттері бейімделген дене шынықтыруды оқиды. Процесс жүріп жатыр. Бірақ нәтижелер туралы айтуға әлі ерте.

– Кәдімгі спорт жаттықтырушысы мүгедектігі бар балалармен айналыса ала ма?

– Шын мәнінде, егер қаласаңыз, кез келген жаттықтырушы немесе дене шынықтыру мұғалімі оқу процесін баланың даму ерекшеліктеріне бейімдей алады. Бұл маманнан көп энергияны, шыдамдылықты, шығармашылықты және уақытты қажет етеді.

Дене шынықтыру мұғалімдері, жаттықтырушы-оқытушылар үшін біліктілікті арттырудың жүйелі курстары қажет. Мысалы, Ресейде бейімделген дене шынықтыру және спорт бойынша кадрлар даярлаудан басқа, жыл сайын дене шынықтыру мұғалімдері мен ЖОО оқытушылары үшін осы бағыт бойынша біліктілікті арттыру курстары өтеді. Бізге де осы тәжірибені қабылдау керек.

– Бейімделген спорт Қазақстанда балаларға қолжетімді деп айта аламыз ба? Сізде ерекшеліктері бар қанша бала бейімделген дене шынықтыруды қажет ететіні жайлы статистика бар ма?

– Қазақстанда бейімделген спорт қолжетімді бола түссе де, кедергілер әлі де көп. Спорт министрлігінің деректері бойынша мүгедектігі бар барлығы 705 мың адамның 51 325 мыңы дене шынықтырумен және спортпен жүйелі түрде айналысады. Бұл мүгедектігі бар халықтың жалпы санынан шамамен 5% құрайды. Олардың қаншасы балалар екені жайлы, өкінішке қарай, ресми статистика жоқ. Бірақ біз өзіміздің «Саламатты болашақ» жобамызда ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалардың ата-аналары арасында өз зерттеулерімізді және сауалнамаларымызды жүргіздік және бүгінгі таңда біздің сауалнамаға қатысқан мың ата-ананың ішінен 23 қалада олардың балалары жобаға дейін бұрын-соңды спортпен айналыспағаны анықталды, өйткені диагнозына байланысты барлық жерде оларды спорт секцияларына жазудан бас тартылды. Бүгінгі күні біздің жобамызға қатысу үшін әр түрлі секцияларға кезекте тағы 750 мүгедек бала тұр, оларды біз жаттықтырушылар, спорт алаңдары және қаржы құралдары бойынша шектеулі ресурстарға байланысты қамти алмаймыз.

– Қазақстанда мүгедектігі бар адамдар үшін бұқаралық спорттың болашағын қалай көресіз және оның дамуына қандай шаралар ықпал етуі мүмкін?

– Мүгедектігі бар адамдар үшін бұқаралық спорттың болашағы перспективалы болып көрінеді, бірақ бұл үшін мемлекет пен жеке сектор тарапынан кешенді қолдау қажет. Менің ойымша, жоғары ақпараттандыру мен ынтымақтастық бұл жағдайды айтарлықтай жақсарта алады. Мүгедектігі бар балалар арасында бұқаралық спортты дамыту үшін бүгінгі таңда ең тиімді шешім ретінде мен мүгедектігі бар балаларға мемлекеттік спорттық тапсырыс бойынша жеке кезек бөлу және тиімділік

көрсеткіштерінде мүгедектігі бар балаларды дене шынықтыру сабақтары мен спорт секциялары арқылы дене тәрбиесі процесіне қосу жөніндегі мектептер мен басқа да білім беру ұйымдарының міндеттемелерін орындауды бекіту туралы шешімді көремін.

Мүгедектігі бар ересектер үшін спорттық нысандарда қолжетімді орта тұрғызуды ғана емес, сондай-ақ осы нысандарда бейімделген спорт қызметтерін құруды тиімді шешім ретінде көремін.

Спортта да мүгедектігі бар адамдар бөлек жаттығуы керек деген ойдан арылатын уақыт келді. Білім беруде ғана емес, спорттық нысандарда да инклюзивті спорттық бағдарламалар құру уақыты келді.

Жеке фитнес құрылымдары үшін бейімделген спортты тартымды ету қажет. Мүгедектігі бар адамдар баратын фитнес орталықтары үшін мемлекет тарапынан қандай да бір субсидиялар немесе салық жеңілдіктері болуы мүмкін.

– Үкіметтік емес ұйымдар инклюзивті қоғамды дамытуда маңызды рөл атқарады. Олар мүгедектердің құқықтары мәселелерін көтереді және оларды біріктіру үшін қажетті жағдайларды жасауға көмектеседі.

– Біріксек, біз ҮЕҰ – күш-қуатпыз, дауысымыз қаттырақ естіледі. Ерекше баланың анасы бола отырып, «Тең мүмкіндіктер әлемі» қоғамдық қорын құрмай, мен демеушілерге де, мемлекетке де жеткізе алмас едім.

– Сіз Қазақстандық бочча федерациясын басқарасыз. Бұл спорттың ерекшелігі неде? Неліктен бізде боччаны дамыту идеясы пайда болды?

– Мен федерацияны оның бас хатшысы ретінде дамытумен айналысамын. 2023 жылдан бастап біздің федерацияны ҚР Парламенті Сенатының төрағасы Мәулен Әшімбаев басқарады.

Бочча – бұл ерекше паралимпиадалық спорт түрі, ол тірек-қимыл аппаратының өте ауыр зақымдануы бар адамдарға да, халықтың барлық басқа топтарына да қолжетімді: дені сау адамдарға, қарт адамдарға, денсаулығында әр түрлі ауытқулары бар жандарға.

Бочча бойынша ұлттық және халықаралық жарыстарға параспортсмендердің халықаралық жіктелуіне сәйкес (BC1, BC2, BC3, BC4 сыныптары) тірек-қимыл аппараты зақымданған спортшылар қатысуға жіберіледі.

«Мүгедектігі бар адамдар үшін бұқаралық спорттың болашағы перспективалы болып көрінеді, бірақ бұл үшін мемлекет пен жеке сектор тарапынан кешенді қолдау қажет»

Біз оны Қазақстанда 2017 жылдан бастап, біздің әріптесіміз – дене шынықтыру мұғалімі және Қазақстанда тұңғыш бочча жаттықтырушысы Сұлтанбек Орынбасаровтың бастамасымен дамыта бастадық, ол өкінішке қарай, 2021 жылы небәрі 24 жасында қайтыс болды. Бірнеше жылғы ынталы жаттықтырушылық жұмысында ол үлкен жұмыс атқарып үлгерді. Ол боччадан бірнеше топты жаттықтырды, астаналық бочча федерациясын құрып, бірнеше қалалық жарыстар өткізді. Ол мүгедектігі бар балаларға нағыз спортшы болуға көмектесуді және олардан Паралимпиада чемпиондарын тәрбиелеуді армандады.

Ол өмірден озғаннан кейін әріптестермен бірге оның арманын жалғастыруды шештік. 2021 жылы «Қазақстан бочча федерациясы» республикалық қоғамдық бірлестігі құрылып, спорттың осы түрін жүйелі дамытумен және танымал етумен айналыса бастадық.

Ол кезде біздің қордың жанынан жоба аясында 16 қалада бочча секциялары жұмыс істеді, олардың үздік спортшыларын Қазақстан республикасының чемпионаттары, кубоктарын өткізу арқылы Қазақстан құрамасына іріктей бастадық.

Неліктен бочча? Бочча – спортта инклюзияны дамытудың тамаша құралы. Бұл ойын әр түрлі жастағы, дені сау және мүгедек адамдарды біріктіре алады. Бочча ойыны ептілікті, дәлдікті және тактикалық ойлауды дамытуға көмектеседі. Бұл шахмат ойыны сияқты, бірақ кортта және доптармен. Сондай-ақ, оның ерекшелігі – оны екі, төрт немесе алты адам ойнайды, яғни осы спорт түрінен жеке, жұптық командалық жарыстар өткізіледі.

– Бочча федерациясы қанша спортшыны біріктіреді және біздің балалар қандай нәтижелерге қол жеткізді?

– Бочча отбасы жыл сайын 20-30%-ға өседі. Қазақстанда «Саламатты болашақ» жобасының балалары мен мүмкіндігі шектеулі спортшылар үшін облыстық және қалалық спорт клубтарына қабылданған балаларды ескере отырып, боччамен айналысатындар саны 300 адамға жетті. Бұл – әр түрлі диагноздары бар балалар мен ересектер: церебралды сал ауруы, психикалық ауытқулар, генетикалық аурулар, жарақаттар немесе омыртқа аурулары. Сондай-ақ бізде дені сау балаларға арналған бочча бөлімдері бар, әдетте, оларға ерекше спортшыларымыздың бауырлары қатысады.

Егер жоғары жетістіктер спорты тұрғысынан қарайтын болсақ, онда боччадан Қазақстан Республикасының ұлттық құрама командасына 41 адам кіреді. Жыл сайын ұлттық жарыстарға қатысушылар саны 30%-ға артады. Орта есеппен 4-тен 8-ге дейінгі спортшы құрамынжа біз халықаралық жарыстарға біз 2023 жылдан бастап шыға бастадық. Польшада, Грекияда, Финляндияда және тіпті, Қытайда Азиялық Параойындарына екі рет қатыстық. Халықаралық аренада біз Лахти қаласында (Финляндия) боччадан командалық және жеке жарыстарда 3-орын жеңіп алып, айтарлықтай жетістіктерге жеттік.

– Биыл Парижде Паралимпиада өтті. Қазақстан бочча федерациясының спортшылары жазғы ойындарға қатысты ма?

– Біздің құрама әр Паралимпиадалық ойындармен жоғары дайындықтың, берік ерік-жігердің және спортшылардың зор бірлігінің арқасында керемет нәтижелерге қол жеткізді. Биыл олар рекордтық 9 медаль жеңіп алды, оның ішінде екі алтын, үш күміс және 4 қола. Мен 2028 жылы Лос-Анджелестегі келесі ойындарда біздің құраманың нәтижесі мұнан да әсерлі болатынына сенімдімін. Бочча бойынша біз Парижде Паралимпиада ойындарына лицензия алып үлгермедік, өйткені бір жыл бұрын ғана бочча бойынша рейтингтік жарыстарға қатыса бастадық. Бірақ енді алдымызда төрт жыл бар, оған дейін біз бочча лицензияларын ұтып аламыз деп сенемін.

– Бочча федерациясы мемлекет, сондай-ақ бизнес, азаматтық институттар тарапынан қолдау ала ма?

– Мемлекет тарапынан бочча спортының паралимпиадалық түрін дамытуда біз Туризм және спорт министрлігінің, мүмкіндігі шектеулі спортшыларға

арналған дене шынықтыру басқармалары мен спорт клубтары, мүмкіндігі шектеулі спортшыларды спорттық даярлаудың республикалық орталығы тұлғасында жергілікті атқарушы органдардың қолдауын сезінеміз. Мемлекеттік органдармен жемісті жұмыс тоқтамайды.

2023 жылдан бастап Бочча федерациясына біздің бас демеушіміз – Sport Qory туризм және спорт индустриясын қолдау қоры айтарлықтай көмек көрсетеді. Бизнесінің Қазақстанда боччаның дамуына шынайы қызығушылық танытуы бізді қатты қуантады. Мысалы, биылғы жылы ERG Еуразиялық компаниялар тобының арқасында біз республиканың бес облысында 200 мұғалімге арналған бейімделген дене шынықтыру және бочча бойынша тегін семинарлар, бес инклюзивті бочча турнирін өткіздік, сонымен қатар, осы өңірлерде бочча секцияларын арнайы спорттық құрал-жабдықтармен қамтамасыз еттік. 2025 жылы бочча бойынша жаттықтырушылар үшін семинар ұйымдастыруды жоспарлап отырмыз, онда халықаралық тәлімгерлер мен спорт психологтарын тартуға ниеттіміз.

Түрлі мемлекеттік және жеке институттармен ынтымақтастық бізге боччаны жоғары кәсіби деңгейде дамытып қана қоймай, бұл ойынды қазақстандықтар арасында бұқаралық және қолжетімді инклюзивті спорт түрі ретінде танымал етуге көмектеседі.

Өткен жылы бізді Каспи банк, Цесна банк, YDD Corporation, MT Atlant компаниялары қаржылай қолдады. Олар бөлген қаражатқа біз бірқатар жарыстар

өткіздік, халықаралық оқу-жаттығу жиындары мен жарыстарға қатыстық. Қоғам бейімделген спортты тарату үшін көмектің маңыздылығын біртіндеп түсіне бастады, бірақ, әрине, бізде әлі де жұмыс жетерлік.

– Сіздің түсінуіңізде инклюзивті қоғам нені білдіреді?

– Менің ойымша, инклюзивті қоғам – бұл физикалық шектеулер мен әлеуметтік мәртебеге қарамастан, әркім барлық мүмкіндіктерге тең қол жеткізе алатын қоғам, бұл – адамдар белсенді түрде қосылатын және өзара әрекеттесетін жағдайлар.

– Сіздің арманыңыз қандай?

– Мен ата-анамның бақытты болуын, балаларымының қасымда болуын, жарқын болашақ құрып, бақытты өмір сүруін армандаймын. Мен немерелерім мен шөберелерімді еркелетіп, жолдасыммен бірге қартаюды армандаймын. Бұл қарапайым нәрсе сияқты, бірақ өте маңызды! Әрине, спорттағы мүгедектігі бар адамдардың мүдделерін алға тартатын қоғам қайраткері ретінде мен қазақстандық параспортшылар параспорт әлемін өздерінің керемет жеңістерімен таң қалдыруды тоқтатпауын және өсіп келе жатқан «ерекше» балаларды шектеусіз, барынша тәуелсіз және болашаққа сенімді көзқараспен белсенді өмір сүруге шабыттандыруын армандаймын.

Мадина Саутбекова:

Қайырымдылық қорының миссиясы туралы: «Біз үміт береміз»

«AZAMATSHA KZ» қайырымдылық қорының басшысы Мадина Саутбекованың жұмыс күні минуттар бойынша жазылған. Жеті баланың анасы, олардың кенжесі небәрі екі жаста, белсенді әлеуметтік қызмет атқарады. Оның қамқорлығында – қиын өмірлік жағдайға тап болған әйелдер.

Он жыл бұрын Мадина Саутбекованың өз ісі болды, сонымен қатар ол «Мұрагер» ауыл жастары альянсы» қоғамдық бірлестігін басқарды, бірлестік аясында жас ұрпақтың мүдделерін алға ілгерілетті, оқу орындарының түлектерін жұмысқа орналастырумен айналысты. 2021 жылы белсенді қоғам қайраткері әйелдерге көмектесу үшін қайырымдылық қорын құрды. Мұндай шешімге оны аналық пен қиын өмір жолы итермеледі. «Мен көп балалы ана болған кезде қайырымдылық қорын ашуды шештім. Біз көп балалы аналарға, жалғызбасты аналарға, мүгедек аналарға немесе ерекше қажеттіліктері бар балаларды тәрбиелеп отырған әйелдерге, сондай-ақ сотталғандарға көмек көрсетумен айналысамыз. «Гражданка» ұғымының қазақша аудармасы – «азаматша». Азаматша деген кім? Бұл – өз құқығын жетік білетін және өз өмірі мен балаларының өміріне жауап-

кершілік алатын әйел», – деп түсіндіреді Мадина Саутбекова.

Қор қабырғасында әйелдерге құқықтық, психологиялық және әлеуметтік қолдау көрсетіледі. Бұдан басқа, қоғам қайраткері ақпараттық-ағартушылық қызметті белсенді жүргізеді, ауыл әйелдерінің өзін-өзі тануын арттырады және тәуелсіздік пен еркіндікке үйретеді.

«Бізге көбінесе ауыл әйелдері келеді, олар өздері өмірде ештеңені өзгерте алмаймыз деп санайды. Олардың мемлекеттен үміті жоғары. Егер олардың балалары көп болса, онда мемлекет оларға баспана, әлеуметтік жәрдемақы беруге міндетті

деп ойлайды немесе бизнес ашуға көмекті қалайды. Жалпы, біреу келіп, олардың проблемаларын шешуі керек. Бірақ олай болмайды. Мемлекеттен бірдеңе алмас бұрын, біз беріп үйренуіміз керек. Бұл – белсенді азаматтық ұстаным. Қорда біз әйелдердің ой-өрісін өзгерту, өзімізге және өз күшімізге сенуге көмектесу үшін жұмыс істейміз», – дейді қоғам қайраткері.

Қызмет кеңейген сайын әйелдердің сауаттылығын арттыру қажеттілігі туындады. Мадина пікірлестермен бірге компьютерлік сауаттылық, тігін, бухгалтерлік есеп бойынша курстар, сондай-ақ маникюр, кірпік өсіру, массаж мамандары және басқа да қызметтер бойынша мамандар даярлайтын оқу орталығын ұйымдастырды. Осылайша, қорға көмек сұрап жүгінетін әйелдер аяғына нық тұрады. Мадина Саутбекованың негізгі ұстанымы – әйелдерге бір реттік қаражат немесе азық-түлік бөлуге үміттенбей, өз өмірлеріне ақша табуға мүмкіндік беру.

«Өзін-өзі тәрбиелеумен айналысу керек, мен әрқашан әйелдерді оқуға тартамын. Егер әйелдердің өздері Қазақстан тарихын, өздері тұратын елдің тілі мен заңдарын білмесе, өз ойларын сауатты жаза және жеткізе алмаса, оларды қалай тәрбиелеу керек?» – деп жалғастырады қоғам қайраткері.

Ол сондай-ақ аналар мен балалардың бос уақытын ойластыруды өзінің міндеті деп санайды. Жыл сайын ол демеушілерге – оқу орындарына, демалыс орталықтарына, фитнес-салондарға оқуға гранттар мен сертификаттар беру туралы өтінішпен жүгінеді. Нәтижесінде, аз қамтылған және көп балалы отбасылардан шыққан балалар үйірмелерге барып, тегін демалысқа шығады. Өткен жылы ғана қордың арқасында 820 бала жақын маңдағы демалыс үйлеріне барды.

«Біз аналармен және балалармен алматылық Горький саябағына, бассейндерге, дельфинарийлерге барамыз, циркке, Медеуге, тауға серуендер ұйымдастырамыз. Біздің мақсатымыз қандай? Біріншіден, ауыл балалары бізде қандай әдемі қалалар бар екенін көреді. Екіншіден, олар қоғамда әлеуметтенуді үйренеді. Ең бастысы, біз ана мен бала арасын-

дағы байланысты сақтауға көмектесеміз, олардың бірлескен қарым-қатынасы үшін жағдай жасаймыз. Көбінесе көп балалы ата-аналарға балаға уақыт бөлуге уақыт жоқ, олар жұмыспен айналысады. Бірақ біз ата-аналарға балаларды киіндіру және тамақтандыру жеткіліксіз екенін, олармен сөйлесіп, елдің лайықты азаматтары ретінде дамыту керектігін түсіндіреміз», – дейді Мадина Саутбекова.

Оның кеңсесінің есіктері өмірлік қиын жағдайға тап болған әйелдер үшін әрқашан ашық. Қор қабырғасында олар үшін психологтардың, полиция департаменті қызметкерлерінің, қоғамдық қор белсенділерінің қатысуымен көптеген кездесулер өткізіледі. Көбінесе Мадина өзі спикер және тәлімгер ретінде әрекет етеді.

«Біз аналар үшін мерекелік іс-шаралар ұйымдастырамыз, оларды күйбең тірліктен алаңдату үшін шай ішу ұйымдастырамыз. Әйелдер бізге келгенде, олар жалғыз емес екенін және біреуге керек екенін түсінеді. Көптеген әйелдерде өзін-өзі бағалауы төмен, олар ешқайда шықпайды, барлық өмірі оттың басында, ошақ қасында өтеді. Мұнда олар үміт алады, ашылады және өмірден ләззат алуды үйренеді», – дейді ол.

Енді қордың қамқорлығындағы әйелдер тұрмыстық зорлық-зомбылық туралы заңға енгізілген өзгерістерден бастап балаларға екпе салу қажеттілігіне дейінгі әр түрлі өзекті тақырыптар бойынша конференциялар мен дөңгелек үстелдерге белсенді қатысады.

Қазір белсенді қоғам қайраткерін Қаскелең қаласында және жақын маңдағы аудандарда жақсы біледі. Өткен жылы ол Алматы облысының барлық ауылдарын аралап, әйелдермен кездесіп, оларға қандай көмек қажет екенін сұрап-білді.

«Мен ауылдарға барып, табысты және бақытты әйел болу туралы тренингтер өткіздім. Олар көптеген жақсы жауаптар алды. Мен олардың көпшілігі сияқты көп балалы анамын, өзім қарапайым отбасынан шыққанмын, мен ата-әженің тәрбиесінде өстім. Ал менің тыңдаушыларым өмірде таныстарсыз да табысқа жетуге болатынын түсінеді. Менің мысалым оларды қатты шабыттандырады және бұл мені қуантады», – деп күледі қоғам қайраткері.

«AZAMATSHA KZ» қорының соңғы жобаларының бірі сотталған әйелдермен жұмыс істеуге арналған. Жыл бойы Мадина Саутбекова Алматы облысының әйелдер колониясына барып, әйелдерге психоло-

гиялық және заңгерлік қолдау көрсетеді. Оның мақсаты – аналарды әлеуметтік жетім қалған балаларға қайтару.

«Қайғылы статистика бар. Сотталған 625 әйелдің 210-ы бірге тұрған адамдарын немесе күйеулерін өлтіргені үшін түрмеде отыр. Түсінесіз бе? Бұл – отбасылық тұрмыстық зорлық-зомбылық профилактикасының әлсіз жүргізілуінің нәтижесі. Бұл әйелдердің әрқайсысында үш бала бар деп есептесек, 2100 бала негізінен әлеуметтік жетімдер болып шығады. Колонияда әр түрлі әйелдер бар, біз өз өмірін өзгерткісі келетін әйелдерге көмектесеміз, тренингтер, жеке әңгімелер мен консультациялар, терапия өткіземіз. Біз аналардың балаларына қайтқанын қалаймыз», – деп түйіндеді қор басшысы.

Жақында «AZAMATSHA KZ» қоры Франция Елшілігінің сотталған әйелдермен жұмыс бағытында гендерлік саясат бойынша грантын жеңіп алды. Осы жоба аясында бірінші желтоқсанда Мадина Саутбекова Алматы облысының әйелдер колониясында оқу орталығын ашуды жоспарлап отыр. Мәні – бостандыққа шыққанға дейін алты ай бұрын сотталған әйелдер соттылығы туралы анықтама беруді талап етпейтін мамандықтарды оқи алады.

«Оқудан шыққаннан кейін әйел жаңа мамандық пен сертификат алады, бұл оған жұмысқа орналасуға, бизнесін бастауға және баласын қайтарып алуға, балаларымен қосылуға мүмкіндік береді. Яғни, жоба әлеуметтік жетімдікті одан әрі азайтуға көмектеседі, өйткені Қазақстанда нақты жетімдер аз. Бізде, негізінен, ата-аналары тірі жетімдер», – дейді Мадина.

Бұл жобаны жүзеге асыруға қоғам қайраткері бір жыл бойы дайындалды. Болашақта ол оны бүкіл елге таратуды армандайды.

«Егер бұл жоба сәтті болса, оның әлеуметтік маңыздылығын дәлелдейтін болса, онда біз оны басқа колонияларға таратқымыз келеді. Біз азаматтық қоғам ретінде

сотталған әйелдерді қолдауымыз керек. Елестетіп көріңізші, ол түрмеден шығып, жалғыз қалады. Ол не істеуі керек? Әдетте, мұндай әйелдердің туыстары бірден шет айналады. Оларды ешкім қолдамайды. Оларды тек балалары күтеді, ал балалар кез келген ананы жақсы көреді. Сондықтан менің міндетім, Алматы облысы әкімдігі жанындағы кәмелетке толмағандар жөніндегі комиссияның мүшесі ретінде,

Қарасай ауданындағы пробация жөніндегі комиссияның мүшесі ретінде, бұл әйел колониядан оралып, қайтадан қылмысқа бармай, балаларына қосылуы. Балалар анасын, анасы отбасын табуы. Бұл отбасы әлі де біздің қоғамның ұяшығы», – деп қорытындылады AZAMATSHA KZ қорының басшысы.

Мадинаның күйеуі мен балалары оны жұмысында қолдайды. Оның үлкен қызы қазірдің өзінде қорда ерікті, ағылшын тілінен сабақ береді. Сонымен қатар, пікірлестер ұжымы қоғам қайраткерінің сенімді тірегіне айналды: психолог Елена Семенова, фитнес-жаттықтырушы Медина Горбачева, бір кездері қоғамдық қор қолдау көрсеткен көп балалы аналар белсенді түрде көмектеседі. Көптеген істер мен жобаларға қарамастан, Мадина Саутбекова өз алдына мақсат қойып, армандауды жалғастыруда.

«Менің үлкен арманым – Президент жанындағы Әйелдер істері жөніндегі ұлттық комиссияның мүшесі болу. Бұл маған қоғамға одан да көп пайда әкеліп, қазақстандық әйелдердің құқықтары мен мүдделерін тиімдірек қорғауға мүмкіндік беретініне сенімдімін», – деп атап өтті азаматтық белсенді.

” БІЗ АНАЛАР ҮШІН
МЕРЕКЕЛІК ІС-ША-
РАЛАР ҰЙЫМДАСТЫ-
РАМЫЗ, ОЛАРДЫ
КҮЙБЕҢ ТІРЛІКТЕН
АЛАҢДАТУ ҮШІН ШАЙ
ІШУ ҰЙЫМДАСТЫРА-
МЫЗ. ӘЙЕЛДЕР БІЗ-
ГЕ КЕЛГЕНДЕ, ОЛАР
ЖАЛҒЫЗ ЕМЕС ЕКЕНІН
ЖӘНЕ БІРЕУГЕ КЕРЕК
ЕКЕНІН ТҮСІНЕДІ”

БЛИЦ САУАЛНАМАСЫ

АЗАМАТТЫҚ ҚОҒАМ – БҰЛ...

**Айжан Салихова, 45 жаста,
кәсіпкер**

Азаматтық қоғам – бұл немен айналысатынына қарамастан, қоршаған әлемді жақсартуға деген ұмтылыспен біріккен адамдардың жиынтығы. Бұл – мәжбүрлеу немесе пайда табу үшін емес, ішкі сенімдер мен құндылықтар үшін әрекет ететін топ. Олар бастама көтереді, қоғамдық ұйымдар құрады, еріктілермен айналысады және әлеуметтік мәселелерді – экология мен адам құқықтарынан бастап халықтың осал топтарын қолдауға және жануарларды қорғауға дейін шешуге белсенді қатысады.

Менің қызметім FMCG секторымен байланысты (Fast Moving consumer Goods) – бұл тез сатылатын және бағасы салыстырмалы түрде төмен күнделікті тауарлар секторы. Оларға азық-түлік, сусындар, үй бұйымдары, жеке күтім өнімдері, косметика және тұтынушылар үнемі сатып алатын басқа да заттар кіреді.

FMCG секторында азаматтық қоғам нарыққа айтарлықтай әсер етеді. Қазіргі заманғы тұтынушылар өздері қолдайтын компаниялардың әлеуметтік жауапкершілігі мен экологиялық хабардарлығына көбірек көңіл бөлуде. Бұл дегеніміз, біз үшін бұл адамдарға не қажет екенін түсіну және олардың құндылықтарын ескеру маңызды.

Егер бұрын олар өнімді бағасы мен сапасы бойынша таңдаса, енді олар брендтің тарихына, оның әлемге қалай әсер ететініне қарайды. Сондықтан біз үшін азаматтық қоғам – тек аудитория емес, біздің өнімді жақсартуға көмектесетін және бізді жауапты ететін серіктес. Біз осы үрдістерді ұстануға, тұрақты жобаларға инвестиция салуға, тұтынушыға жақындау және онымен бірге қамқорлық, жауапкершілік және саналы таңдау маңызды жаңа қоғам құру үшін экология мен әлеуметтік бастамаларды қолдауға тырысамыз.

**Теміртас Искаков, 33 жаста,
сәулетші-урбанист**

Мен үшін урбанист және әділ қала идеясының жақтаушысы ретінде азаматтық институты «қала құрылысы» институтына тең: қалада немесе елде өмір сүріп, енжар тұрғын бола алмайсыз. Қала тұрғыны өзінің осы қамқорлығымен ерекшеленеді. Мемлекеттік институттар бұрыс немесе тиімсіз жұмыс істеген кезде, заң мен өзінің, жақындарының, көршілерінің немесе отандастарының құқықтары бұзылған кезде бейжай қала алмайды. Қиындық басқа біреудің үйіне болғаны немесе ортақ үйге қауіп төнгенде маңызды емес.

Азаматтық қоғам – бұл ынтымақтастық пен эмпатия қоғамы. Бұл – әділ әрі қауіпсіз елдің басты элементі. Ол қоғамдық институттар мен белсенді азаматтарды біріктіреді: коммерциялық емес ұйымдар, қорлар, бірлестіктер, тәуелсіз БАҚ, кәсіподақтар, бастамашыл топтар мен еріктілер. Олардың барлығы мемлекеттің іс-әрекетке тепе-теңдік пен бақылауды қамтамасыз етеді, біздің құқықтарымызды қорғайды, басқаларды қорғап, жәрдемдеседі, әлеуметтік, мәдени, экологиялық проблемаларды шешу үшін жұмыс істейді, жекелеген азаматтардың, қауымдастықтар мен қоғамдық институттардың пікірі мен ұстанымын білдіреді.

Сонымен бірге, мемлекет ешқандай жағдайда азаматтық қоғаммен күресуге тиіс емес, тіпті, оның пікірлері мен ұстанымдары оған ұнамаса да. Керісінше, мемлекет азаматтық қоғам институттарын қолдау және дамыту үшін жағдай жасауы керек: КЕҰ қызметіне мүмкіндіктер беру, сөз бостандығы мен жиналыстарды қолдау, белсенділер мен журналистердің құқықтарын қорғау, азаматтық бастамалармен диалогқа ашық болу.

Мемлекет пен азаматтық қоғам арасындағы ынтымақтастық проблемаларды тиімдірек және ашық шешуге мүмкіндік береді, өйткені азаматтық институттар көбінесе жергілікті жерде жұмыс істей отырып, қоғамның қажеттіліктері мен проблемаларын жақсы түсінеді. Бұл тәсіл қоғамның билікке деген сенімін арттыруға, демократияны нығайтуға және елдің тұрақты дамуына ықпал етеді.

**Ерболат Сұлтанов, 47 жаста,
әскери қызметші**

Азаматтық қоғам дегеніміз не? Бұл сұраққа, әрине, азаматтық адамдарға, әсіресе қоғам белсенділеріне жауап беру оңайырақ. Өйткені, мен үшін әскери адам ретінде «мемлекет» ұғымы жақынырақ. Қарулы күштер, гвардия, полиция және басқа да күш құрылымдары халықты ғана емес, мемлекетті – халықты басқарудың негізгі институтын қорғауға арналған.

Бірақ, екінші жағынан, мен XXI ғасырда өмір сүріп жатқанымызды және бұл әлемдегі барлық нәрсе бір-бірімен байланысты екенін жақсы түсінемін. Погондар таққан адамдар – тек ерекше міндеттерді орындайтын азаматтар. Сондықтан бәріміз азаматтық қоғамды дамытуымыз керек.

Біздер, әскерилер үшін «мемлекет – қоғам» қатынастары мәселесі өте өзекті. Ең бастысы, олардың арасында тепе-теңдіктің сақталуы және серіктестік, дұрысы, тіпті, достық қарым-қатынас болуы. Қағида өте қарапайым – біз, әскерилер, азаматтарды қорғаймыз, ал азаматтар бізге мейірімділікпен, түсіністікпен қарайды және бізді барлық бастамаларымызда қолдайды. Әрбір жазатайым оқиға үшін армияға деген сын айту емес, әскери адам оны оң қабылдап, мақтан тұтатынына қуануы үшін жылы сөздер, бірлескен іс-шаралар қажет. Егер қиын жағдай орын алса, онда әскери және азаматтар бір команда болып бірлесіп әрекет етуі керек.

Мысал келтірейін. Біздің ұлдар осы көктемде су тасқынынан зардап шеккен аймақтардың тұрғындарына қалай көмектескені есіңізде ме? Көптеген еріктілер бізбен тығыз қарым-қатынаста болды. Немесе тағы бір нәрсені алайық – күн сайын біздің сарбаздар мен сержанттар қалалардың көшелерін күзетеді және қандай да бір апат орын алса, әрқашан халыққа көмекке келеді – жоғалған балаларды тауып, адамдарды суицидтен, өрттен және т.б. құтқарады. Жақын маңдағы азаматтардың көпшілігі бұл істерде ұлдарды қолдайды.

Бұл, шын мәнінде, азаматтық қоғам, қандай да бір пайымдаусыз. Басқаша айтқанда, бұл – азаматтардың санасы мен мәдениеті жоғары қоғам. Дамыған азаматтық қоғам бар жерде құқықтық мемлекет те тиісті деңгейде болады және одан барлығы пайда көреді: басшылар, әскери қызметкерлер, қарапайым азаматтар. Бұл – бәріміз ұмтылуымыз керек заманауи әлемнің тамаша үлгісі.

**Бисенбай Жексенов, 68 жаста,
ТЖМ құрметті ардагері**

Біздің кеңестік өткенімізде азаматтық қоғамды күшті, жан-жақты идеология алмастырды. Әрине, адамдардың ынтасы мен қызығушылығы аз болды, бәрі бұйрық бойынша болды, бірақ білім, медицина, баспана тегін болды.

Идеология негізі пионерия мен комсомол кезінен салынды. Мысалы, қандай да бір теріс қылықтар үшін мені пионерлер қатарынан шығарғысы келгені әлі есімде. Мектеп жиналысында менен бәрінің көзінше пионер галстугін шешіп алды, мен бұған жыладым, бірақ соңында ескертумен шектелді.

Қазіргі әлем, әрине, мүлдем басқа. Бүгінгі таңда азаматтық белсенділік мәселесі өте өткір тұр. Оның көріністерінің бірі волонтерлік деп атауға болады. Биыл бүкіл ел бойынша «Таза Қазақстан» науқаны өтіп жатыр, ол қазақстандықтарды біздің әлемді таза әрі әдемі етуге жұмылдырды. Мыңдаған адамдар аумақтарды тазалауға, абаттандыруға шықты, мен мұны да азаматтық ұстанымымның көрінісі деп санаймын.

Мен өз аулаудағы ағаштарға күтім жасаймын, өз МИБ мәселелерде белсендімін, мені толғандыратын мәселелер бойынша БАҚ-та сөз сөйлеймін. Яғни, қоғам мен елдің дамуына өз үлесімді қосуға тырысамын. Мұны мықты азаматтық қоғам құруға мүдделі кез келген адам жасауы керек шығар.

**Наталья Тюлева, 38 жаста,
оқытушы**

Күнделікті өмірде біз «азаматтық қоғам» сияқты ұғымдар туралы сирек ойлаймыз, бірақ оның әр түрлі құрылымдарының қызметін өзімізде сезінеміз. Менің түсінуімше, бұл – біздің еліміз бен мемлекетіміздің азаматтарының халықтың өмірі мен әл-ауқатын жақсартуға, білім беру, әлеуметтік және құқықтық қиындықтарды шешу үшін «халық үніне құлақ асатын мемлекет» пен азаматтың диалогына бағытталған тығыз жұмысы.

Әрине, ортақ проблемаларды көпшілік алдында талқылауға болады және талқылау қажет, осылайша сенім мен өзара маңыздылық деңгейі артады. Бүгін біз өзін-өзі басқару мен азаматтардың өзін-өзі көрсетуінің тұрақты дамуын көріп отырмыз. Адамдар қиындықтар туралы ашық айтады және мемлекетпен бірге шешім жолдарын іздейді.

Азаматтарға көмек көрсетудің түрлі орталықтары ашылуда – оқыту, жұмысқа орналастыру, бизнес құру, психологиялық бағдарламалар да халықтың өмірін жеңілдетеді. Халықтың әр түрлі топтары үшін тұрғын үй бағдарламалары іске асырылуда, азаматтардың әлеуметтік осал санаттарына көмек көрсетіледі. Яғни, мемлекет қоғамды естиді, оған көмек көрсетеді және бұл диалог бүкіл елдің одан әрі дамуындағы маңызды буын болып табылады.

**Еділ Шалов, 47 жаста,
травматолог**

Азаматтық белсенділік, менің ойымша, адамның альтруизм мен басқа адамдарға көмектесуге деген ұмтылысы, яғни еріктілік негізінде жүзеге асырылатын саналы процесс. Қоғамның жетілуі және елдегі тыныштық азаматтардың мұндай әрекеттері үшін мүмкіндіктердің болуын дәл анықтайды.

Волонтерлік адамның рухани өсуінің қадамы, лайықты, ақкөңіл, жанашыр адамның ішкі қажеттілігін жүзеге асыру ретінде қарастырылуы керек. Бұл адамдар өздерінің дамуында ертең өзіне моральдық ләззат пен эмоционалды шабыт әкелетін нәрсені істеу керектігін түсінді.

Негізінен, волонтерлікті біздің жастарымыз, кейде тіпті популизм үшін де қолданады, өйткені ол мемлекет тарапынан көтермеленеді. Бүгінгі таңда азаматтық белсенділік арқылы жүзеге асыру өте қарапайым, волонтерлік бағыттар өте көп. Біз кеңес заманында «Тимур және оның командасы» сияқты шығармаларда оқыдық. Ал менің балам волонтер болғысы келгенде, мен қарсы болмадым.

Мен өзім басқаларға жақсы ниетіммен азаматтық белсенділік танытамын, менің мамандығым мені осыған итермелейді, мен әрқашан денсаулыққа қатысты барлық нәрсеге жанашырлық таныттым. Әрине, мен шын жүректен азаматтық ұстанымы бар шынайы альтруистерге бас иемін.

**Айым Асылханова, 20 жаста,
студент**

Кез келген елдегі азаматтық қоғам – халықтың немесе жекелеген әлеуметтік топтардың шынайы ерік-жігерін көрсетудің негізгі көзі. Азаматтық қоғамның бір бөлігі болып табылатын адамдар мемлекеттік құрылымдарға ішкі және сыртқы саясаттың қозғалыс векторын құруға көмектеседі. Бірақ бұл азаматтарды тыңдау, мадақтау немесе елеу және қудалау – қазіргі үкіметтің таңдауы.

Демократия мен адам құқықтары қағидаттары бойынша өмір сүретін кез келген ел халықтың билігін мойындайды және оның қажеттіліктеріне сәйкес келеді. Дәл осы қажеттіліктерді азаматтық қоғам (әлеуметтік, саяси, мәдени және басқа салалар болсын) тәуелсіз БАҚ, ҰЕҰ, кәсіподақтар немесе басқа да мемлекеттік емес бірлестіктер арқылы жеткізеді.

Бірақ азаматтық қоғамды жалпы қоғамнан ажыратады? Қоғам – бұл ел аумағында тұратын барлық адамдар, ал азаматтық қоғам – белсенді азаматтық өмір сүретіндер: дауыс беру, сайлауда бақылау, елдің саяси күн тәртібі мен бағытын қадағалау, өз құқықтарын белсенді түрде қорғау, өз мүдделерін білдіру үшін митингілер мен пикеттерге шығу және осы мемлекеттің азаматтарының құқықтарына қамқорлық жасау. Үкіметтің жас демократиядағы бақылауы қажет және бұл мемлекеттік құрылымдарға ұлттық келісімді, заңдылықты және Конституцияны сақтауды қалыптастыруға көмектесетін – азаматтық қоғам.

Авторитарлық үкімет қудаламайтын еркін азаматтық қоғам тәуелсіз мемлекеттің басты билігі болып табылады. Бірақ менің өмірімде және өз елімде мен оны әлі байқамаймын, бұл мені өзгерістердің бір бөлігі болуға және Отанымның тәуелсіздігін қалыптастыруға итермелейді.

Конрад Аденауэр атындағы Қор - Германия Федеративтік Республикасының саяси қоры. Қор өзінің бағдарламаларымен және жобаларымен халықаралық ынтымақтастық пен өзара түсіністікке белсенді және пәрменді ықпал етеді.

Қазақстанда Қор өкілдігі өз жұмысын 2007 жылы Қазақстан Республикасы Үкіметінің шақыруымен бастады. Қор мемлекеттік органдармен, ҚР Парламентімен, азаматтық қоғам ұйымдарымен, университеттермен, саяси партиялармен, кәсіпорындармен әріптестікте жұмыс істейді.

Қазақстан Республикасындағы Қор қызметінің негізгі мақсаты саяси, білім беру, әлеуметтік, мәдени және экономикалық даму саласындағы ынтымақтастық жолымен Германия Федеративтік Республикасы мен Қазақстан Республикасы арасындағы өзара түсіністік пен әріптестікті нығайту болып табылады, сол арқылы Қазақстанның одан әрі дамуы мен өркендеуіне ықпал етеді.

Қазақстандағы Конрад Аденауэр атындағы Қор қызметінің басым бағыттары:

- Партияның саясаты мен жұмысы бойынша кеңес беру
- Парламентаралық диалог
- Энергетика және климат
- Жергілікті өзін-өзі басқару
- Саяси білім
- БАҚ (Медиа)
- Жергілікті Sur-Place шәкіртақы бағдарламасы

Мекенжайы:
Конрад Аденауэр атындағы Қордың Қазақстандағы өкілдігі
Қабанбай батыр көшесі, 6/3 - 82
010001 Астана қаласы
Қазақстан

Байланыс деректері:
Info.Kasachstan@kas.de
+7 7172 92 50 13
+7 7172 92 50 31

<https://www.kas.de/kk/web/kasachstan/>